

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYOLOJİK AÇIDAN HAFIZLIK EĞİTİMİ
ALAN ÖĞRENCİLER (ELAZIĞ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Beyzade Nadir ÇETİN

HAZIRLAYAN
Seyhan YILDIRIM

ELAZIĞ- 2021

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Sosyolojik Açıdan Hafızlık Eğitimi Alan Öğrenciler: Elazığ Örneği****Seyhan YILDIRIM****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Sosyoloji Ana Bilim Dalı****Elazığ – 2021, Sayfa: XII+135**

Bu çalışma ile hafızlık müessesinin tarihsel olarak ortaya çıkışı, geçirdiği aşamalar, Türkiye’deki serüveni, hafızlık eğitimi alan öğrencilerin hayata bakışları ve sosyo ekonomik durumlarının ortaya konması amaçlanmaktadır.

İslam dünyasında hafızlık müessesesinin ortaya çıkması Peygamber (s.a.s) efendimize ilk vahiy inmesiyle birlikte başlamıştır. Çünkü yazılı edebiyatın pek yaygın olmadığı Arap toplumunda Kur’an-ı Kerim’in unutulma kaygısından dolayı ezberleme mecburiyeti ortaya çıkmıştır. Bu sebeple hafızlık olgusu 7. Yüzyıla kadar dayanmaktadır. 7. Yüzyıla birlikte başlayan hafızlık çalışmaları hicretle birlikte zirve yapmıştır. Peygamber efendimizin vefatının ardından Halifelik dönemlerinde ve sonraki Abbasî ve Emeviler dönemlerinde hafızlığı birer müessese haline getirmek için ciddi çabalar ortaya konmuştur. Bu çabalar sonucu hafızlık olgusu İslam Toplumlarında önemli bir müessese haline gelmiştir. Diğer İslam Toplumlarında olduğu gibi Türk Toplumunda da hafızlık müessesesinin kurumlaşması için çeşitli adımlar atılmıştır. Selçuklu, Osmanlı ve son olarak Cumhuriyet Döneminde atılan adımlarla hafızlık müessesesi günümüze kadar ulaşmıştır. Günümüzde ise hafızlık eğitimi Türkiye Cumhuriyeti yasa ve yönetmelikleri ışığında devam etmektedir. Bu çalışma ile hafızlık müessesesinin ortaya çıkışı, İslam dünyasında geçirdiği tarihsel aşamalar ve günümüz Türkiye’sine nasıl bir kurumsallaşmayla ulaştığı teorik olarak belirtilmiş, uygulamalı kısmında ise Elazığ ilinde hafızlık eğitimi veren Yatılı Kur’an Kurslarındaki öğrencilere nicel anket tekniğine uygun sorular sorulup cevaplar alınmıştır. Öğrencilerin anket sorularına verdiği yanıtlardan bu

kurslara nasıl baktıkları, hayat şartlarının nasıl olduğu ve sosyo ekonomik durumlarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Bu çalışma tamamlandığında hedeflenen Yatılı Hafızlık Kur'an Kurslarında kalan öğrencilerin sosyo ekonomik durumları ortaya konulmuş ve bu kurumlara gelmelerindeki temel sebebin ne olduğunu kendi ifadeleriyle ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hafız, Yatılı Kur'an Kursları, Tarihsel Boyut, Sosyolojik Boyut

ABSTRACT

Master's Thesis

Students Having Hafiz Training in a Sociological Perspective: Elazığ Simple

Seyhan YILDIRIM

Firat University

Social Sciences Institute

Department of Sociology

Elazığ-2021: Page XII+135

This study hafızlık historical emergence of the institution, the stages are adventures in Turkey, the driver currently training the students are intended to reveal the socio-economic situation and outlook on life.

The emergence of hafiz institution in the Islamic world started with the first revelation to our master the Prophet. Because in the Arab society, where the written literature is not very common, the obligation to memorize the Qur'an has emerged due to the concern of being forgotten. For this reason, the phenomenon of hafiz dates back to the 7th century. Hafız studies, which started with the 7th century, peaked with the migration. After the death of the Prophet, serious efforts were made to make hafızlık an institution during the Caliphate and later Abbasid and Umayyad periods. As a result of these efforts, the phenomenon of hafiz has become an important institution in Islamic societies. As in other Islamic societies, various steps have been taken to institutionalize the hafiz institution in Turkish society. With the steps taken in the Seljuk, Ottoman and finally the Republic Period, the hafiz establishment has reached today. Today continues the driver currently training in the laws and regulations of the Republic of Turkey lights. This emergence of working with hafiz institution, the Islamic world through the historical stage and present-day Turkey to how to be described theoretically by an institutionalized by contact, while the practical part of the student to the quantitative survey techniques to appropriate questions in Elazığ province hafızlık providing education Boarding Koran courses asked and answers were received. It was aimed to reveal how the students looked

at these courses, how their living conditions were and their socio-economic status from the answers they gave to the questionnaire questions.

When this study is completed, it is aimed to reveal the socio-economic status of the students who stay in the Boarding Hafiz Koran Courses and to reveal the main reason for their coming to these institutions with their own expressions.

Keywords: Hafiz, Boarding of the Koran Courses, Historical of Dimension, Sociological of Dimension

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ	VIII
ÖNSÖZ	XI
KISALTMALAR	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ	4
1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	4
1.2. Araştırmanın Önemi	5
1.3. Araştırma Problemi	7
1.4. Evren ve Örneklem:	8
1.5. Veri toplama ve verilerin analizi	9
1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar	9

İKİNCİ BÖLÜM

2. HAFIZLIK OLGUSU ve TARİHSEL GELİŞİMİ	11
2.1. Hafızlık Kavramı	11
2.2. Hafızlığın Tarihsel Gelişimi	12
2.2.1. İslam Peygamberi Devri	12
2.2.2. İslam Peygamberinden Sonra Hafızlık	17
2.2.3. Osmanlı İmparatorluğu Devri'nde Hafızlık.....	20
2.2.4. Cumhuriyetin Kuruluş Dönemi ve Günümüzde Hafızlık	23
2.3. Kur'an Kurslarının Yasalardaki Yeri ve Temel Hedefleri.....	30
2.4. Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi	32
2.5. Türkiye'de Hafızlık Eğitimi Veren Kurumlar	33
2.5.1. Devlet Tarafından Hafızlık Eğitimi Veren Kurumlar.....	33
2.5.1.1. Diyanet İşleri Başkanlığına Bağlı Hafızlık Eğitimi Veren Kurumlar....	34
2.5.1.2. Örgün Eğitim Kapsamında Hafızlık Eğitimi Veren Kurumlar	36
2.5.2. Resmi Olmayan Yerlerdeki Hafızlık Eğitimi	36
2.6. Hafızlığın Toplumsal Boyutu.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR.....	41
3.1. Öğrencilerin Demografik, Sosyal ve Ekonomik Durumları	41
3.2. Öğrencilerin Tutum Ve Eğilimleri.....	53
3.2.1. Öğrencilerin Kursa Gelmesinde Etkili Olan Bireyler.....	53
3.2.2. Öğrencilerin Kursa Katılımındaki İsteklilik Durumu.....	54
3.2.3. Öğrencilerin Kursa Gelmesindeki En Önemli Etkenler	55
3.2.4. Öğrencilerin Kursa Mecburi Katılım Durumu.....	60
3.2.5. Öğrenci Ailesinin Kursa Göndermesinde En Etkili Durum	62
3.2.6. Öğrencilerin Kursa Gönderdiği İçin Ailesine Kızgınlık Durumu	62
3.2.7. Öğrencilerin Meslek Tercihi	63
3.2.8. Öğrencilerin Kursa Katılmadan Önce Dini Eğitim Alma Durumu	71
3.2.9. Öğrencilerin Hafızlık Eğitimi Sonrası Yapmak İstedikleri	74
3.2.10. Öğrencilerin Boş Vakitlerde Yaptıkları Faaliyetler	80
3.2.11. Öğrencilerin Süreli Yayın Takip Etme Durumu.....	82
3.2.12. Öğrencilerin Kitap Okuma Durumları	84
3.2.13. Öğrencilerin Okudukları Kitap Türleri	90
3.2.14. Öğrencilerin En Çok takip ettikleri Programlar.....	92
3.2.15. Öğrencilerin Kurs Ortamıyla İlgili En Önemli Problemleri	93
3.2.16. Öğrenci Ailelerinin Kursu Gelmeden Önce Dini Eğitim Vermesi	96
3.2.17. Öğrencilerin Hafız Olacak Olmaktan Mutluluk Durumu	98
3.2.18. Toplumun Öğrencilerden Beklentileri	99
3.2.19. İnsanların Öğrencilere Davranışları	101
3.2.21. Öğrencileri Geleceğe Ait Düşünceleri	105
3.2.22. Öğrencilerin En Önemli Problemleri	108
3.2.23. Öğrencilerin Birbirlerine Tavırları.....	111
3.2.24. Öğrenci Ailelerinin İbadetlerini Yapma Durumu.....	114
3.2.25. Öğrencilerin İbadetlerini Yapma Durumu.....	115
SONUÇ	118
KAYNAKLAR	124
EKLER	129
Ek 1. Orijinallik Raporu.....	129
EK 2: Anket Formu.....	129
ÖZ GEÇMİŞ	135

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Elazığ da Hafızlık Eğitimi Alan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	9
Tablo 2: Hafızlık Eğitimi Verilen Kurs Sayısı	35
Tablo 3: 2014-2018 Yıllarında Hafızlık Belgesi Almaya Hak Kazananların Sayısı	38
Tablo 4: Cinsiyet Dağılımı.....	41
Tablo 5: Yaş Dağılımı.....	42
Tablo 6: Kardeş Dağılımı.....	42
Tablo 7: Eğitim Durumu Dağılımı.....	43
Tablo 8: Okul Başarı Durumu.....	44
Tablo 9: Aile Aylık Gelir Durumu.....	44
Tablo 10: Baba Eğitim Düzeyi	45
Tablo 11: Anne Eğitim Düzeyi	46
Tablo 12: Baba Mesleği	47
Tablo 13: Anne Mesleği.....	48
Tablo 14: Aile İkametgâhı	48
Tablo 15: Ev Mülkiyet Durumu.....	49
Tablo 16: İkamet Edilen Ev	49
Tablo 17: Kendine Ait Oda Durumu	50
Tablo 18: Aileleriyle Birlikte Yaşama Durumu.....	50
Tablo 19: Ebeveynlerin Hayatta Olma Durumu	51
Tablo 20: Ebeveynlerin Tekrar Evlenme Durumu.....	51
Tablo 21: Aile ile Yaşama Durumu	52
Tablo 22: Göç Sonucu Taşınma Durumu	52
Tablo 23: Cinsiyet ile Göç Sonucu Taşınma İlişkisi	53
Tablo 24: Kursa Katılımda Etkili Olan Bireyler.....	53
Tablo 25: İsteklilik Durumu.....	54
Tablo 26: Cinsiyet ile İsteklilik Durumu İlişkisi	55
Tablo 27: Kursa Katılımda Önem Taşıyan Etkenler.....	55
Tablo 28: Cinsiyet İle Kursa Katılımda Önem Taşıyan Etken İlişkisi	56
Tablo 29: Aile Kazancı İle Kursa Katılımda Önem Taşıyan Etken İlişkisi.....	57
Tablo 30: Yaş İle Kursa Katılımda Önem Taşıyan Etken İlişkisi	59
Tablo 31: Kursa Mecburi Katılım Durumu	60

Tablo 32: Aile Kazancı İle Kursu Mecburi Katılım Durumu İlişkisi	61
Tablo 33: Kursu Katılım Konusunda Ailenin İstekliliğini Etkileyen Durumlar	62
Tablo 34: Kursu Katılım Hususunda Aile Üyelerine Bakış Açısı	62
Tablo 35: Kursu Katılıma İlişkin Aileye Bakış ile İsteklilik Durum İlişkisi	63
Tablo 36: Kursu Katılanların Meslek Tercihleri	63
Tablo 37: Cinsiyet ile Meslek Tercihi İlişkisi.....	65
Tablo 38: Eğitim Durumu ile Meslek Tercihi İlişkisi.....	66
Tablo 39: Yaş ile Meslek Tercihi İlişkisi.....	68
Tablo 40: Aile Kazancı İle Meslek Tercihi İlişkisi.....	70
Tablo 41: Kursu Katılmadan Önce Dini Eğitim Alma Durumu	71
Tablo 42: Cinsiyet ile Kursu Katılmadan Önce Dini Eğitim Alma İlişkisi	72
Tablo 43: Aile Kazancı ile Kursu Katılmadan Önce Dini Eğitim Alma İlişkisi.....	73
Tablo 44: Hafızlık Eğitimi Sonrası Gelecek Planları	74
Tablo 45: Cinsiyet ile Hafızlık Eğitimi Sonrası Gelecek Planları İlişkisi	75
Tablo 46: Aile Kazancı ile Hafızlık Eğitimi Sonrası Gelecek Planları İlişkisi.....	76
Tablo 47: Eğitim Durumu ile Hafızlık Eğitimi Sonrası Gelecek Planları İlişkisi	78
Tablo 48: Boş Zaman Tercihleri (Birden fazla şık işaretlenmiştir.)	80
Tablo 49: Cinsiyet ile Boş Zaman Tercihleri İlişkisi.....	81
Tablo 50: Süreli Yayın Takip Etme Durumu.....	82
Tablo 51: Cinsiyet ile Süreli Yayın İlişkisi.....	82
Tablo 52: Aile Kazancı ile Süreli Yayın İlişkisi	83
Tablo 53: Kitap Okuma Durumu	84
Tablo 54: Cinsiyet ile Kitap Okuma İlişkisi	85
Tablo 55: Aile Kazancı ile Kitap Okuma İlişkisi.....	86
Tablo 56: Anne Eğitim Durumu ile Kitap Okuma İlişkisi.....	87
Tablo 57: Baba Eğitim Durumu ile Kitap Okuma İlişkisi	89
Tablo 58: Okunan Kitap Türleri Dağılımı (Birden fazla şık işaretlenmiştir.)	90
Tablo 59: Cinsiyetiniz ile Hangi Tür Kitap Okuma İlişkisi.....	91
Tablo 60: En Çok Takip Edilen Programlar	92
Tablo 61: Kursla İlgili En Önemli Problemler (Birden fazla şık işaretlenmiştir).....	93
Tablo 62: Cinsiyet ile Kurs Ortamıyla İlgili Problem İlişkisi.....	94
Tablo 63: Yaş ile Kurs Ortamıyla İlgili Problem İlişkisi.....	95
Tablo 64: Ailenin Dini Eğitim Verme Durumu	96

Tablo 65: İsteklilik Durumu ve Ailenin Dini Eğitim İlişkisi	96
Tablo 66: Cinsiyet ile Ailenin Dini Eğitim İlişkisi	97
Tablo 67: Hafız Olacak Olmaktan Mutluluk Durumu	98
Tablo 68: Cinsiyet ile Hafız Olacak Olmaya İlişkin Mutluluk Duyma İlişkisi	98
Tablo 69: Toplumun Sizden Beklentileri (Birden fazla şık işaretlenmiştir.).....	99
Tablo 70: Cinsiyet ile Toplum Beklenti İlişkisi.....	100
Tablo 71: Toplumda Karşılaşılan Davranış Biçimleri	101
Tablo 72: Cinsiyet ile Toplumunda Karşılaşılan Davranış Biçimleri İlişkisi.....	101
Tablo 73: Hafız Olacağını Söyleme Durumu	102
Tablo 74: Cinsiyet ile Hafız Olacağını Belirtme Eğilimi İlişkisi	103
Tablo 75: Yaş ile Hafız Olacağını Belirtme Eğilimi İlişkisi.....	104
Tablo 76: Geleceğe Dair Beklentiler	105
Tablo 77: Cinsiyet ile Geleceğe Dair Beklenti İlişkisi	106
Tablo 78: Yaş ile Geleceğe Dair Beklenti İlişkisi	107
Tablo 79: Yaşanılan En Önemli Problem Algısı (Birden fazla şık işaretlenmiştir.) ...	108
Tablo 80: Cinsiyet ile Yaşandığı Düşünülen En Önemli Problem İlişkisi	109
Tablo 81: Yaş ile Yaşandığı Düşünülen En Önemli Problem İlişkisi	110
Tablo 82: Öğrencilerin Birbirlerine Tavırları (Birden fazla şık işaretlenmiştir.)	111
Tablo 83: Cinsiyet ile Öğrencilerin Birbirine Tavır İlişkisi.....	112
Tablo 84: Yaş ile Öğrencilerin Birbirine Tavır İlişkisi.....	113
Tablo 85: Annenin İbadetlerini Yapma Durumu	114
Tablo 87: Hafızlık Eğitimi Almadan Önce İbadetlerini Düzenli Yapma Durumu	115
Tablo 88: Hafızlık Eğitimi Aldıktan Sonra İbadetlerini Düzenli Yapma Durumu.....	116
Tablo 89: Hafızlıktan Önce İbadet ile Hafızlıktan Sonra İbadet Yapma İlişkisi	116
Tablo 90. Yalnız Kaldığında İbadetlerini Düzenli Yapma Durumu	117

ÖNSÖZ

Hafızlık müessesesi İslam dininin gelişiyle ortaya çıkmış zamanla karşılaştığı toplumlarla birlikte bir değişim ve dönüşüme uğramıştır. Bu değişim ve dönüşümün dinamikleri İslam toplumunun yönetildiği devletlerin pek çoğunda görölmektedir. Bu çalışmada İslam tarihinin ilk döneminden başlamak koşuluyla Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan günümüzde de hala devam eden özellikle Türk toplum yapısı içerisindeki hafızlık kurumu ele alınmaktadır.

Hafızlık, bu çalışmada İslam Peygamberine ilk vahiy indikten itibaren Kur'an-ı Kerim unutulması, nesilden nesile aktarılması ve sözlü kültürden dolayı herhangi bir eksilme olmasın diye Müslüman âleminin bulduğu bir yol ve yöntem olarak kabul edilmiştir. Bu yol ve yöntem ileriki zamanlarda modernleşme hareketlerinde ortaya çıktığı gibi İslam dünyasında da bir kurumsallaşmaya ve sistematikleşmeye gitmiştir. Bu kurumsallaşma ve sistematikleşme devlet ve toplum yapılarına göre birbirinden farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın ortaya çıkması için ilk günden itibaren birikim ve tecrübelerinden azami istifade etmeye çalıştığım, kendisinden ilmin yanında irfan ve nezaketi de öğrendiğim çok değerli tez danışman hocam Doç. Dr. Beyzade Nadir ÇETİN'e teşekkürü borç bilirim.

KISALTMALAR

a.s	: Aleyhisselam
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Fak.	: Fakültesi
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
md.	: Madde
İFAV	: Marmara Ü. İlahiyat Fak. Vakfı
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MEM	: Milli Eğiti Müdürlüğü
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
s.	: Sayı
s.a.s.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
UÜİF	: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Ün.	: Üniversite
vb.	: Ve benzeri
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Yay.	: Yayınları

GİRİŞ

Hafızlık, İslam Peygamberine vahiy olarak ilk inen oku emriyle birlikte başlayan bir serüvendir. Yazılı edebiyatın pek yaygın olmadığı Arap toplumu bu serüvenin bir başlangıcı olmuştur. Bilindiği üzere okuma ve yazmanın pek yaygın olmadığı toplumlarda sözlü edebiyat, özellikle şiir ve hitabet çok önemlidir. İslam peygamberinin Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesine yönelik sözleri ve Arap toplumunun genel karakteristik özelliği olan sözlü edebiyatla birleşince, ilk dönem Kur'an-ı Kerim'i ezberleme faaliyetleri başlamıştır. Kur'an-ı Kerim'in kitap haline getirildikten sonra bile bu faaliyetler bitmemiş ve devam etmiştir. Günümüzde özellikle ülkemizde hafızlığa olan ilgi hala güncelliğini korumaktadır. Bu çalışma hafızlık kavramının tanımı, tarihsel süreci ve ülkemizdeki mevcut durumu üzerine yapılmıştır.

İslam Peygamberinin vefat etmesinden sonra, Kur'an-ı Kerim'in unutulma kaygısından dolayı hafızlık müessesesi ortaya çıkmıştır. Zaten "Hafız", kelime anlamı olarak muhafaza eden, koruyan ve ezberleyen anlamına gelmektedir (Bozkurt, 1997: 15/74-75). Dört Halife ve ondan sonra gelen halifeler döneminde hafızlık müessesesi kurumlaşma çabası içerisine girmiştir. İslam'ın ilk dönemlerinde hafızlık merkezleri camilerken daha sonra camilerin yerleşkesi içerisinde olan ve Darülkurra olarak isimlendirilen yerlerde yapılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde de bu uygulama pek fazla değişikliğe uğramamıştır. Cumhuriyet döneminde ise bu uygulamadan vazgeçilmiş yerine ayrı binalarda, profesyonel hocalar tarafından eğitim verilen, bir mesleğe dönüşmüştür.

Çalışmanın birinci bölümünde araştırmada kullanılan teknik ve yöntemden bahsedilmiştir. Araştırmanın konusu ve amacı hakkındaki bilgiler bu bölümde ifade edilmiştir. Araştırmanın önemi, teori ve uygulama alanına yapacağı katkılar, daha önce yapılmış çalışmalar, araştırma problemi, evren ve örneklem hakkında bilgiler verilmiştir. Son olarak kapsam ve sınırlılık hakkında bilgi verilip, veri toplama ve verilerin analizi noktasında detaylı açıklamalar yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde hafızlık kelimesinin lügatta ve sözlükte ne anlama geldiği ifade edilmiş ve ilk ortaya çıkış sebepleri anlatılmıştır. Daha sonra hafızlık müessesinin tarihsel olarak ortaya çıkış sürecinden bahsedilmiştir. İslam dininin ilk ortaya çıkmasıyla birlikte, Arap toplumunda yazılı kültürün çok fazla yaygın olmamasından dolayı inen Kur'an'ı Kerim ayetlerinin unutulma kaygısından ötürü

ezberlendiği ifade edilmiştir. İslam Peygamberinin bu konudaki söz ve davranışları Kur'an'ı Kerim'i ezberleme faaliyetlerini arttırmıştır. İslam Peygamberinin vefatından sonraki dönemlerde hafızlık müessesesinin gelişi güzel değil de; sistemli hale getirilme çabaları konu edinilmiştir.

Daha sonra Selçuklu döneminde hafızlık müessesesinin cami ve türbe merkezli yapıldığı ortaya konulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu ilk dönemlerinde hem hafızlık müessesesini kurumsallaştırma çabası hem de bu müesseseyle fethettiği topraklarda İslam dinini yayma çabası ortaya çıkmıştır. İmparatorluk döneminde hafızlık müessesesinin Osmanlı eğitim sistemi içindeki durumu ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca Osmanlıda hafızlık eğitiminin kadın ve erkekler arasındaki durumu ifade edilmiş ve son olarak İmparatorluğun yıkılış döneminde hafızlık müessesesinde yapılan ıslahat çalışmalarından bahsedilmiştir.

Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte eğitimdeki çift başlılığı ortadan kaldırmak için ilan edilen "Tevhid'i Tedrisat" kanunuyla eğitimde birlik ve beraberlik sağlanması amaçlanmış ve bu kanunun hafızlık müessesesine olan etkilerinden bahsedilmiştir. Cumhuriyetin ilk dönemlerindeki yaşanan siyasi çalkantıların hafızlık müessesesi üzerindeki etkisi konu edinilmiş ve Cumhuriyetin ilk dönemiyle birlikte hafızlıkla ilgili çıkarılan kanun ve yasalar ifade edilmiştir. Daha sonra kronolojik bir sıra takip edilip geçmişten günümüze kadar hafızlık müessesesinin geçirdiği aşamalar ortaya konulmuş ve son olarak ta mevcut durum özetlenip yorumlanmıştır.

Anayasa ve kanun maddelerinde hafızlık müessesesiyle ilişkili düzenlemelerden bahsedilmiştir. Ayrıca hafızlık eğitimi için çıkarılan yönetmelikler tespit edilip en güncel yönetmelik yorumlanmıştır. Kur'an Kurslarının temel hedefleri ortaya konulmuş bu hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Hafızlık eğitiminin Kur'an Kursları eğitim programında nasıl uygulandığı ve ne şekilde belgelendiği ortaya konulmuştur.

İkinci bölümün son kısmında ise Türkiye Cumhuriyetinde hafızlık eğitimi veren kurumlardan bahsedilmiştir. Bu bağlamda iki kurum tarafından hafızlık eğitimi verildiği ifade edilirken, gayri resmi kurumlarda da bu eğitimin verildiğine yer verilmiştir. Bu bilgiler güncel istatistiksel verilerle desteklenip yorumlanmıştır.

Çalışmamızın Üçüncü bölümü ise araştırmaya katılan öğrencilerin cevapladığı anketlerin analizi sonucu elde edilen verilerin açıklanıp ve yorumlandığı bölümdür. Veriler ilk aşamada SPSS programında sayısal dağılımları belirlenip frekans analizi

yapılıp yorumlanırken ikinci aşamada ise bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında kurulan çapraz tabloların hipotezlerin doğrulanması amacıyla analiz edilip, yorumlandığı bölümdür.

Sonuç bölümü iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda çalışma sonucunda elde edilen veriler ışığında genel bir değerlendirme yapılmış ve bu değerlendirmeler neticesinde bazı tespitlere yer verilmiştir. Bu tespitler kapsamında hafızlık eğitimi ile ilgili bazı bilgilere ulaşılmıştır. Sonuç bölümünün ikinci kısmında ise hafızlık eğitiminin daha iyi yapılması için bazı önerilerde bulunmuş ve son olarak hafızlık eğitimiyle ilgili iyi dilek ve temennilerle bulunularak çalışmaya son verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Araştırmanın konusu hafızlık eğitimi almak üzere Yatılı Kur'an Kurslarında kalan öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarının belirlenmesidir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Yatılı Kur'an Kurslarında kalan öğrencilerin sosyo-ekonomik durumunu ortaya koymak, bu öğrencileri buraya getiren hayat şartlarını irdelemek ve onların baktığı yerden hafızlık eğitimi veren Kur'an Kurslarının analiz edilmesidir.

Araştırmanın esas amacı, öğrencilerin bakış açısıyla yaşamış oldukları Kur'an Kursu yaşantısı hakkında daha derinlemesine bilgi sahibi olmaktır. Çalışmada ifade edilen amaca ulaşmak için Diyanet İşleri Başkanlığının (DİB) bizzat kendisinin yürüttüğü resmi Yatılı Hafızlık Kur'an Kursları, vakıf ve derneklerin DİB'in kontrol ve denetiminde yürüttüğü özel Yatılı Hafızlık Kur'an Kursları ortak bir kategoride incelenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla DİB'e bağlı yürütülen resmi veya özel Kur'an Kursu algısı ortadan kaldırılmıştır. Bu çalışmada ideolojik eleştirilerden uzak ve sadece tek tip bakış açısı getirmemek adına böyle bir değerlendirme yapılmış ve Elazığ ilindeki Yatılı Hafızlık Kur'an Kursları olarak tabir edilen bütün kurslarla irtibat kurulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın diğer amacı ise hafızlık eğitimi alan öğrencilerin yaş, cinsiyet, aile yapıları, ailenin ortalama aylık geliri, okul mezuniyeti, hafızlık sonrası eğitim, sosyal yaşantıları, hafızlık eğitimi tavsiye etme durumu, gelecekle ilgili beklentileri, hayat bakışları gibi birçok değişken arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasıdır.

İfade edilen amaçlar doğrultusunda hafızlık eğitimi alan bireylerin, eğitime başlamalarını sağlayan motive edici unsurların tespiti, psiko-sosyal durumlarının, hafızlık eğitimi ile ilgili tutum ve görüşlerinin çok yönlü incelenmesidir. Ayrıca yapılan bu tespitler neticesinde elde edilen verilerin, bu öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarını ortaya çıkarması amaçlanmıştır. Buda bu tür kurumlara devam eden çocukların adeta röntgenini çekerek, toplumun tüm kesiminin bakış açısını daha gerçekçi ve sağlam bir zemine oturtulması ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu kurumların politikalarına yön veren bürokrat, siyasi ve eğitimcilerin çalışmadan istifade ederek

eğitim faaliyetlerinde öğrencilerin sosyo- ekonomik yapılarını göz önüne alması amaçlanmıştır.

Yapılan araştırma sonucunun Diyanet İşleri Başkanlığına gönderilerek, elde edilen veriler ışığında Yatılı Hafızlık Kur'an Kurslarına devam eden öğrencilerin ilgili gerçekçi, güncel ve çocuk gelişimine uygun eğitimler verilmesi hedeflenmektedir. Çalışma sonucunda elde edilen veriler ışığında bu tür kurumlarda görevlendirilen personelin kurumu içi yapılan hizmet içi eğitimlerde yaralanması amaçlanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Araştırmanın önemi, Yatılı Hafızlık Kur'an Kurslarında hafızlık eğitimi alan öğrencilerin hayata bakışlarını, hayat şartlarını, aile yapılarını, beklentilerini kısacası sosyo-ekonomik durumlarını ortaya çıkarmaktır. Geçmişten günümüze kadar bu konuda birçok araştırma yapılmıştır. Araştırmalar genel olarak iki guruba ayrılmaktadır. Birinci grup çok iyimser dediğimiz bir bakış açısına sahip olan ve her şeyi olumlu gösteren araştırmalardır. İkinci grupta ise olumsuz bir bakış açısıyla, her şeyi olumsuz yönde gören araştırmalardır. Çalışmada bu iki ideolojik bakış açısını bir kenara bırakarak konunun ideoloji ve duygular katılmadan objektif bir bakış açısıyla incelenmesi hedeflenmiştir. Özellikle Yatılı Hafızlık Kur'an Kurslarına ön yargısız ve önkoşulsuz bakabilmek, neden ve sonuç açısından oldukça önemlidir. Ayrıca bu kurumlara gidenlerin çocuk olduğu fark edilirse ideolojik ve indirgemeci yaklaşım bir tarafa bırakılacaktır.

Araştırmanın asıl önemi çalışma sonucunda Yatılı Hafızlık Kur'an Kurslarında kalan öğrencileri, buralara getiren esas sebebin ne olduğunun kendi cevaplarıyla ortaya konacak olmasıdır. Yatılı Hafızlık Kur'an Kursuna veya bu tür benzer faaliyette bulunan öğrenci yurtlarına, genelde toplumun alt gelir kesimine mensup insanlar devam etmektedir. Çünkü aileler ekonomik olarak çocuklara yeterli imkânlar sağlayamamaktadır. Ayrıca araştırma konusunun seçilmesinin nedeni çocukların hangi toplumsal tabakalaşma katmanında olurlarsa olsunlar çocuk olduklarının ortaya konması ve ön yargılardan ve yaftalamadan uzak bir şekilde empati duygusuyla bakmaktır. Yatılı Hafızlık Kur'an Kurslarında hafızlık eğitimi alan öğrencilerin duygu düşüncelerinin toplum tarafından bilinmesini sağlamak, içinde buldukları şartları çocukların penceresinden yansıtmak oldukça önem arz etmektedir.

Daha önce hafızlık eğitimiyle ilgili yapılmış olan çalışmaların kısa bir özeti aşağıda verilmiştir.

Hüseyin Algur'un (2018: i) **Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon Ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi** adlı çalışmasında Türkiye'de hafızlık eğitimi alan bireylerin psiko-sosyal durumlarını ve bu eğitime başlamalarını sağlayan motive edici unsurları tespit ederek çok yönlü değerlendirmeyi amaçlamıştır. Öncelikle hafızlık eğitiminin tarihsel süreçteki konumu ve bu eğitim sürecini etkileyen unsurların ele alındığı araştırma, nicel ve nitel verilerin bir arada değerlendirildiği karma yöntemli bir çalışmadır. Karma yöntem kapsamında elde edilen nicel ve nitel veriler literatürde yer alan farklı araştırmalarla karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve bazı değerlendirme ve tespitler yapılmıştır.

Ahmet Fatih Çaylı'nın (2005: ix) **Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Hafızlık Öğretimi Ve Problemleri** adlı çalışmasında; araştırmanın konusu, günümüzdeki hafızlık öğretimi ve problemleridir. Araştırmanın amacı ise ülkemizdeki Kur'an Kurslarının "Hafızlık yaptırma" amacına ulaşabilme durumu ile program, öğretim süreçleri ve değerlendirme öğelerinde görülen yetersizlikleri ve problemleri öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda ortaya koymak, bu yetersizlik ve problemlerin giderilmesi için önerilerde bulunmaktır.

Fatma Zehra Öztürk'ün (2007: VII) **Kur'an Kursu Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik, Kültürel Temelleri Ve Sorunları** adlı çalışmasında iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kur'an öğretiminin İslam'ın ilk yıllarından bu güne kadar geçirdiği evreleri ve kursların bugünkü işleyiş sistemi ortaya konmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, Kur'an Kursularının öğrenci kitlesinin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı, öğrencilerin gelecekle ilgili beklentileri kaygıları ve sorunlarının tespiti için yapılan anket çalışması, yapılan mülakat ve gözlemlerle de desteklenerek yorumlanmıştır.

Bilal Ünsal'ın (2006: xii) **Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi Ve Problemleri** adlı çalışmasında önce hafızlığın ortaya çıkışı ve bu güne kadar geçirdiği safhalar teorik bir çalışma ile ele alınmıştır. Daha sonra seçilen örnekleme uygulanan veri toplama aracı ile öğrencilerin; kişisel bilgilerine, hafızlıkla ilgili yaşantı ve düşüncelerine, öğretmenlerin; kişisel ve mesleki durumları ile hafızlıkla ilgili uygulama ve düşüncelerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bulgularla hafızlığın bugünkü durumu incelenmiş ve Hafızlık eğitiminin, Kur'an Kurslarının, öğretici ve öğrencilerin sorunları araştırılmıştır.

Araştırmanın teori ve uygulama alanına yapacağı öngörülen katkılar aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

- 1- Tarafsız ve objektif bir bakış açısıyla bu kurumlarda “ Hafızlık Eğitimi” alan öğrencilerin değerlendirileceği bir araştırmadır.
- 2- Son yıllardaki teşvik edici politikaların artmasına rağmen bu kurumlarda hafızlık eğitimi alan öğrenci sayılarının çok fazla artmadığı aksine belli yıllardan sonra sayının yavaşladığı görülecektir.
- 3- Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarında kalan öğrencileri, sosyolojik bakış açısıyla değerlendiren sayılı bir araştırma olduğudur.
- 4- Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarına yönelik araştırma sonucunda önerilerin yapıldığı bir alan araştırmasıdır.
- 5- Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarına yönelik politika geliştirilenlerin, araştırmayı incelediklerinde uyguladıkları eğitim faaliyetlerini etkilenmesi hedeflenmektedir.
- 6- Akademik camiaya çalışmanın hem teori kısmının hem de uygulama kısmının kaynak olacağıdır.
- 7- Çalışma ile Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarında hafızlık eğitimi alan öğrencilerden, yani bizzat kaynağın kendisi üzerinden yapılmıştır. Bu bakımda çalışma verileri oldukça önem arz etmektedir.

1.3. Araştırma Problemi

Araştırmanın ana problemi (sorusu) Yatılı Hafızlık Kur’an Kursunda kalan öğrencilerin hangi sosyo-ekonomik çevreye ait olup olmadığını belirlenmesidir. Bu bağlamda Hafızlık Kur’an Kurslarında kalan öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarının belirlenmesi temel problemlerimizden birisidir. Konunun ele alınmasında “Hafızlık” ve “Kur’an Kursları” kavramları üzerinde yapılan tartışmaların, özellikle toplum ve medyada nasıl bir algı oluşturduğunu ve bu algıya karşı böyle bir çalışma yapılmasının zorunlu olduğu düşüncesi etkili olmuştur. Yine öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarının azalması ya da artmasına bağlı olarak Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarında kalması arasında bir ilişki var mıdır? Gerçekten de sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelere mensup öğrencilerin, Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarında kalması arasında bir ilişki var mıdır? Ailelerin sosyo-ekonomik durumları kötüleşmesi, çocukların Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarında kalma ihtimalini artırmakta mıdır? Şeklinde ifade edilen ana problem (soru) etrafında çalışma şekillenmiştir.

Belirlenen bu temel problem çerçevesinde ifade edilen alt problemlere cevap aranmaya çalışılacaktır.

- 1- Hafızlık eğitimi alan öğrencilerin cinsiyeti ile kurslarda kalması arasında bir ilişki var mıdır?
- 2- Hafızlık eğitimi almada belli bir yaş aralığı var mıdır?
- 3- Hafızlık eğitimi alan öğrenci ailelerinin aylık ortalama gelirleriyle kurslarda kalması arasında bir ilişki var mıdır?
- 4- Hafızlık eğitimi alanların, aile yapıları ile kurslarda kalması arasında nasıl ilişki vardır?
- 5- Hafızlık eğitimi alan çocukların meslek seçimlerinde, hayata dair beklentileri ve Kur'an Kursunda aldıkları eğitimin etkisi olup olmadığı belirlenebilir mi?
- 6- Hafızlık eğitimi alan öğrenciler toplumsal ilişkilerinde herhangi bir problem yaşamakta mıdır?

1.4. Evren ve Örneklem:

Anket çalışması yapılacak evren Elâzığ ilinde DİB'e bağlı olarak faaliyet gösteren yatılı hafızlık eğitimi veren Kur'an Kursları oluşturmaktadır. Bu kapsamda anketlerin uygulanacağı örneklem grubu da bu evrenden seçilmiştir.

Bu çalışma, Elazığ İl Müftülüğüne bağlı Yatılı Hafızlık Eğitimi veren altı Kur'an Kursunda yapılmıştır. Bununla ilgili izinler Elazığ İl Müftülüğünden, Etik Kurulu onayı alındıktan sonra alınmıştır. Bu Kur'an Kurslarından ikisi kız öğrencilere hizmet verirken geriye kalan dördü erkek öğrencilere hizmet vermektedir. Aşağıdaki tabloda sayıları verilen araştırma evreninden %50 oranında örneklem seçilmiştir. Buna göre örneklem gurubu kızlarda 50, erkeklerde 87 toplamda ise 137 öğrenciye denk gelmektedir.

Tablo 1: Elazığ da Hafızlık Eğitimi Alan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

2018-2019 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI ELAZIĞ İL GENELİ HAFIZLIK EĞİTİMİ SAYISAL VERİLERİ	
ERKEK ÖĞRENCİ	KIZ ÖĞRENCİ
174	100

Kaynak: DİB, 2019

1.5. Veri toplama ve verilerin analizi

Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda katılımcılara cevaplamaları için 52 adet soru sorulmuştur. Sorular üç ana gruba ayrılmıştır. Birinci grup olgusal sorular, ankete katılan deneklerin demografik, sosyal ve ekonomik durumlarının belirlenmesine yönelik sorulmuş sorulardır. İkinci tip sorular, Hafızlık Kur'an Kursuna ilişkin tutum ve eğilimlerin ölçülmesine yöneliktir. Üçüncü tip sorular ise Hafızlık Kur'an Kursuna katılım sebeplerinin irdelenmesine yönelik sorulmuş olan sorulardır.

Yukarıda ifade edildiği gibi araştırmada anket formu kullanılmıştır. Bu araştırmadan elde edilen verilerin istatistiksel analizleri için özel bir veri analizi SPSS paket programı kullanılmıştır. Verilerin sayısal olarak dağılımlarının (adet bazında) belirlenmesinde frekans analizi kullanılmıştır. Elde edilen verilere ilişkin ortalama, standart sapma, mod, medyan gibi değerlerin hesaplanmasında ise tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmıştır. Karşılaştırma ya da ilişki analizleri parametrik ve non parametrik analizler adında iki grup altında toplanmaktadır.

1.6. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırma kapsamında Yatılı Hafızlık Kur'an Kurslarında kalan öğrenciler çalışmanın katılımcıları olarak belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada bu amaca ulaşmak için DİB'in kendisinin yürüttüğü resmi Yatılı Hafızlık Kur'an Kursları, vakıf ve derneklerin DİB'in kontrol ve denetimine bağlı olarak yürüttüğü özel Yatılı Hafızlık Kur'an Kursları ortak bir kategoride incelenmeye çalışılmış ve dolayısıyla özel veya devlete bağlı algısı ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın objektifliğini sağlamak amacıyla ideolojik eleştirilerden uzak ve sadece tek tip bakış açısı getirmemek adına böyle bir değerlendirme yapılmış ve Elazığ ilindeki Yatılı Hafızlık Kur'an Kursları olarak tabir edilen bütün kurslarla irtibata geçilmesi amaçlanmıştır.

Yukarıda ifade edilen kurumlar dışında kalan diğer dini eğitim veren kurum veya kuruluşlar bu kapsamın dışında bırakılmıştır. Örneğin Yaz Kur'an Kursları diye tabir edilen yerlerde günün en fazla bir iki saat diliminde eğitim verilirken, Yatılı Hafızlık eğitimi veren Kur'an Kurslarında 365 gün ve günün belli saatlerinde eğitim verilmektedir. 365 gün ve 24 saat kriterine göre eğitim yapıldığı için bu çalışma, DİB'e bağlı Kur'an Kurslarında Yatılı Hafızlık Eğitimi alan öğrencilerine yönelik yapılmış bir alan çalışmasıdır.

- 1- Bu çalışma Elazığ ilinde Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı ikisi kız dördü erkek toplamda altı kursu kapsamaktadır.
- 2- Bu Kur'an Kurslarında Yatılı Hafızlık eğitimi gören kız ve erkek öğrencileri kapsamaktadır.
- 3- Anket formu uygulaması, bu kurslarda yatılı hafızlık eğitimi gören 50 kız ve 87 erkek olmak üzere toplamda 137 öğrenci ile sınırlıdır.
- 4- Çalışma sonucu yapılan değerlendirmeler anket formuna verilen cevaplarla sınırlıdır.
- 5- Çalışma kapsamında bu tür kurumlara devam eden öğrencilere yönelik bazı faktörler incelenmiştir. Çalışma bu faktörlerle sınırlandırılmıştır. Bunun dışındaki çalışmayı etkileyecek etkenler ise kapsam dışı bırakılmıştır.
- 6- Ankete katılan öğrencilerin verdiği cevaplar doğru olarak kabul edilmiştir. Ama öğrencilerin yanlış beyanda verecekleri de unutulmamalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. HAFIZLIK OLGUSU ve TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. Hafızlık Kavramı

Arapça dilinde korumak, ezberlemek anlamındaki hıfz kelimesinden türemiş ve sıfat olarak ifade edilen hâfiz (çoğulu: huffâz), lügatta “muhafaza eden, ezberleyen” manasına gelmektedir. Kur’an-ı baştan sona ezberleyen kişilere hâfiz denilmiştir (Bozkurt, 1997: 15/74-75). Hafızlık genel olarak Kur’an-ı Kerim’in unutulmasından duyulan endişeden dolayı ortaya çıkmıştır. Daha Sonra Câmi (çoğulu: cummâ) kelimesi ile hâfiz kelimesi İslam Âlimleri tarafından anlamları birbirine benzer görülmüş, bazen kullanımda birbirlerinin yerini almıştır (Cerrahoğlu, 2015: 67).

Kur’an-ı Kerim’i ezberleme işlemi için ayrıca “cem”, “câmi”, “kurrâ”, “kırâat” ve “el-kâri” (çoğulu: kurrâ) kelimeleri de kullanılmaktadır. “Cem” kelimesi, “tedvin etmek”, “sahifeleri bir araya toplamak” anlamlarına gelir; “hıfz ve istihzar” kelimeleri ise ezberleme anlamında ifade edilmiştir (Afzalur, 2015: 230). Bazı İslam müellifleri “cem” kelimesi ile “hıfz” kelimesini benzer manada kullanmışlardır (Cerrahoğlu, 2015: 68). Hira mağarasında inen ilk ayetleri ezberleyen ilk dönem Müslümanlarına “el-Kâri” denilmiştir. İslam Peygamberi’nin vefatından sonra bu kelimenin değişime uğradığı görülmüştür. İslam Peygamberi döneminde herhangi bir bölümü ezberleyen için bu manada kullanılırken, zamanla bu kullanım Kur’an-ı Kerim’in tümünü ezberleyen ve ondaki okuma makamlarına tam manasıyla riayet eden kişiler manasında kullanılmıştır (Cerrahoğlu, 2015: 66). Kur’an-ı Kerim’i ezberleyerek, bu konuda diğer insanlara eğitim veren ve halk tarafından tanınan kimseler, “kurrâ” olarak anılmıştır (Kesikoğlu, 2014: 78-90). “Kurra” uzunca bir dönem hafızlık isminin yerine kullanılmıştır (Canan, 2004: 51). Diğer bir kullanım alanına göre göre Kur’an-ı Kerim’i ezberlemiş ve onunla ilgili tüm mevzuları İslam Peygamber’inden almış veya kendinden öncekilerden dinleyerek öğrenmiş olanlara, kitap okuyucuları manasında “Kurra” söylendiği ifade edilmiştir. Arap yarımadasında zamanla okuma yazma bilenlerin sayısının çoğalması ve bir âlim grubunun ortaya çıkmasıyla “Kurrâ” kelimesi yerini “Fukahâ” ve “Ulemâ” kelimelerine bırakmıştır (İbni Haldun, 2004: 2/623-624).

Kur’an-ı Kerim’in ezberlenmesi ile ilgili ilk dönemde yazılan hususi bir eser bulunmamaktadır. İslam Peygamberi ve Dört Halife devrinde genellikle Kur’an-ı Kerim’i

okumanın faziletleri, sosyal yaşama tatbik edilmesi ve inen surelerin öğrenilmesi hakkında bilgiler yer almaktadır. Sonraki zamanlarda ise genellikle hafızlığın nerelerde ve nasıl yapılacağı hususunda kısa ve öz bilgilere yer verilmiştir. Tarihi kaynakların o devrin politik olaylarını irdeleyen bir yapıda olması hafızlık ile ilgili konuların belli başlı kaynaklarda doğrudan alıntı yapmak yerine satır aralarında aranması mecburiyetini ortaya koymuştur (Altınay, 2003: 13). İslam tarihinde hafızlık çok önemli bir müesseseye olmasına rağmen onu temel alan bir çalışma olmaması oldukça dikkat çekicidir.

2.2. Hafızlığın Tarihsel Gelişimi

2.2.1. İslam Peygamberi Devri

Kur'an-ı Kerim'in ilk ayetleri inmeye başladıktan sonra hafızlık serüveninin başladığını ifade edersek yanlış olmayacaktır. İslam Peygamberi, Cebrail tarafından kendisine öğretilen Kur'an-ı Kerim'i ezberler ve sahabesine öğretirdi. Yazılı materyallerin sınırlı ve okuma yazma oranının oldukça düşük olduğu Arap toplumunda Kur'an-ı Kerim'in muhafaza edilmesi oldukça önemsenen bir konu olmuştur. Yazılı materyallerin ve okuryazarlığın yaygın olduğu bir toplumda hafızlık müessesesine bu kadar değer kazanmaya bilirdi.

İslam Peygamberi Kur'an-ı Kerim'in ilk okuyanı ve aynı zamanda onu çevresine öğreten ilk öğretmen olmuştur (Çelebi, 2012: 29). Onun için ilk okuyan ve öğreten anlamına gelen **“fem-i muhsin”** olarak da anılmıştır (Temel, 2009: 21). İlk dönemde nadir olarak ceylan derilerine yazılan Kur'an-ı Kerim genel olarak ezberlenerek muhafaza edilip diğer nesillere aktarılmıştır. Bu gelenek uzun süre böyle devam etmiştir. Aslında Kur'an-ı Kerim'in hem yazılı ve hem de sözlü (ezberlemek) olarak muhafaza edilmesi bir mecburiyetin sonucudur (Draz, 2011: 5). Çünkü Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesi hem dini bir vecibe hem de unutulmasına karşı alınmış bir tedbir olarak görülmüştür.

Sonraki yıllarda bilginin nesilden nesile aktarılmasında kilit rol oynayan yazı dilinin önemi dolayısıyla ilk inen ayetlerin yazılı ve basılı materyallerle kayıt altına alınması zorunlu hale gelmiştir (Hamidullah, 2000: 41). Buradaki asıl amaç Kur'an-ı Kerim'in her ne şart altında olursa olsun unutulmasının önüne geçebilmektir. Bundan sonra Kur'an-ı Kerim'in korunmasında ikili bir kontrol mekanizması ortaya çıkmıştır. Bu kontrol mekanizmasının ilki yazılı ve basılı olan Kur'an-ı Kerim'e uygun olma zorunluluğu; ikincisi ise Peygamber sahabelerinin üzerinde mutabakata vardığı ortak olarak ezberlenen sözlü hafızayı yansıtmaya mecburiyettir. Kısacası bir hafızın ezberlediği

Kur'an-ı Kerim yazılı bir materyalle örtüşmüyorsa ya da bir yazarın yazdığı Kur'an-ı Kerim, hafızların ezberindeki Kur'an-ı Kerim'e uymuyorsa ona da itibar edilmesi mümkün değildi (Draz, 2011: 5). İkili kontrol mekanizmasının başarısı ile Kur'an-ı Kerim günümüze tam ve eksiksiz olarak ulaşmıştır. Bu da kontrol mekanizmasının ne kadar doğru ve sağlıklı işlediğinin bir göstergesidir.

İslam müellifleri kendi dinlerini diğer dinlerden ayıran en önemli özelliğın Kur'an-ı Kerim'in tahrif edilmemiş olmasından kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. Diğer semavi dinlerin (Hristiyanlık, Yahudilik) insanlar tarafından değiştirilerek tahrif edildiğini iddia ederken İslam dininin bu değişimden korunduğunu savunmuşlardır. Bunu da Kur'an-ı Kerim'in ilgili ayetlerine dayandırmışlardır. Müslümanlara göre Kur'an-ı Kerim Allah tarafından sonsuza kadar korunacak bir kitapken diğer semavi kitaplar için böyle bir vaatte bulunulmamıştır. Bu sebeple tarif edilip ve değiştirildiğini iddia etmişlerdi (Draz, 2011: 6).

Arap toplumunda okuma yazma oranının düşük olması sözlü edebiyatın oldukça yaygın olmasını tetikleyen en önemli etkidir. Yazı dilinin sınırlı olduğu Arap toplumunda hafızlık müessesesinin önemli bir boyuta ulaşmasının temel sebebi sözlü edebiyatın yaygınlığıdır. Kur'an-ı Kerim'i ezberlemeye dayalı olarak hafızlığın gelişim sebebi ise unutulma kaygısıdır.

Vahyin ilk döneminde Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesinin diğer bir amacı da yeni neşet eden İslam toplumunu eğitmektir. Bu dönemde insanlar hem Kur'an-ı Kerim'i ezberliyor hem de hayatlarına tatbik ediyordu. Bu eğitim öğretim faaliyetlerini de herkes kendi seviyesine göre gerçekleştirmekteydi. Öğrenci merkezli diyebileceğimiz bir metot uygulanmış ve her insanın farklı seviyede olduğu göz önüne alınarak bu eğitim çalışmaları ona göre ayarlanmıştı (Özbek, 1994: 194). İlk dönemde hem Kur'an-ı Kerim'i ezberlemek hem de yaşanan toplumu eğitmek amacı güdülmüştür. Bundan dolayıdır ki ayetler yavaş yavaş ezberlenmiş ve hayata tatbik edilmiştir.

İslam Peygamberi, bizzat kendisinin Kur'an-ı Kerim'i ezberlemesinden dolayı yaptığı bu davranış diğer sahabeler arasında örnek olarak kabul görmüştü. Bunun neticesinde Kur'an-ı Kerimi hıfz etmek için çabalar giderek artmıştır. Bunun dini bir vazife olması ve ayrıca İslam Peygamberine yakın olma isteği bu tür çabaları tetiklemiştir. İslam dininde birçok ibadetın Kur'an-ı Kerim'e bağlı olarak gerçekleştirilmesi bu faaliyetlerin başka bir yönüdür. Peygamberin bu konudaki teşvik edici söz ve davranışlar olası hafızlık müessesinin gelişimini müspet yönde etkilemiştir

(Akyüz, 2007: 4/422-423). Ayrıca onun birçok beldeye Kur'an-ı Kerim'i ezberlemeyi öğretmek için sahabelerini göndermesi bunun en büyük işaretidir. Böylece hafızlık geleneği İslam coğrafyasında yayılmıştır.

Belli bir süre sonra Müslümanların sayısı artınca İslam Peygamberinin inananlara Kur'an-ı Kerim'i öğretmesi çok zor bir hal almıştır. Bundan dolayı bazı kişiler bu hususta yetkilendirmiştir. Müslümanlar ya Kur'an-ı Kerim'i İslam Peygamberinden ya da yetkilendirdiği kişilerden öğrenmiştir. İslam farklı coğrafyalara yayılınca bu kişiler o beldelere gönderilip eğitim faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

İslam Peygamberi mescidinde Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesini, alçak sesle Kur'an okumak gibi bazı kurallara bağlamıştır (Yıldırım, 2013: 60). Bu kurallara Müslümanlar azami önem vermiştir. Bu da hafızlığın İslam toplumu için ne kadar önemli olduğunun göstergesidir.

Müslümanlar arasında Kur'an-ı Kerim'i ezberlemek çok önemli bir eğitim faaliyeti olarak görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde toplumun her kesimi Kur'an-ı Kerim'i ezberleme çabası içerisine girmiştir. Ezberleme faaliyeti, Müslümanlar arasında adeta bir yarışa dönüşmüştür. Müslümanlar çocuklarına Kur'an-ı Kerim'i öğretmeyi bir vazife olarak görmüştür. Kur'an-ı Kerim'in ezberlenme faaliyeti öyle bir noktaya gelmiştir ki belli bir teklik ve sistem birliği olmadığından karışıklıklara sebep olmaya başlamıştır. Bu durumun önüne geçmek için İslam Peygamberi hafızlık eğitiminin sistematik hale getirilmesini tavsiye etmiştir (Şengül, 2004: 22). Böylelikle hafızlık müessesesi ilk defa kurumsal bir hale getirilmiştir.

İlk dönemde göze çarpan uygulamalardan biri de hafızlık işinin gönüllü yapılmasıdır. Bu ezberleme işi karşılığında herhangi bir ücret ödemesi yapılmazdı. İslam Peygamberinin bu konudaki sözleri ve teşvik edici eylemleri çok önemlidir. Bilindiği üzere İslam'ın en önemli ibadeti olarak görülen namazı kılabilmek için bazı surelerin ezberlenmesi gerekmektedir. Bunun için bazı surelerin hıfzedilmesi lazımdır. Ondan dolayı İslam Peygamberi, sahabelerine bazı sureleri ezberlemeleri gerektiğini vurgulamıştır. Ama hiçbir zaman, mutlaka ezberlemelisin gibi zorlayıcı ifadeler kullanmamıştır. Ama buna rağmen sahabenin büyük kısmı hafız olmuştur (Hamidullah, 2000: 44). Bu noktada okuma yazama bilmeyen bir insanın kutsal bir metinle insanları İslam'a çağırması onları belki de en etkileyen temel nokta olmuştur.

İslam tarihinde Mekke Dönemi olarak ifade edilen ilk zaman diliminde, Müslümanlar aşırı bir baskının içerisindeydi. İlk hafızlık eğitimi büyük bir gizlilik içinde

yapılıyordu. Hafızlık eğitiminin yapıldığı yerler genellikle insanların özel meskenleri diye ifade edeceğimiz hanelerdi. Dönemin şartlarından dolayı kamusal alan olarak nitelenen ve halka açık mekânlarda hafızlık eğitimi yapılamıyordu. Bundan dolayıdır ki daha çok kendisine güvenilen şahısların evinde gizli ifa edilmişti. İlk dönem tanınmış Müslüman şahsiyetler bu faaliyete öncülük etmişlerdir (Çelik, 2001: 36). Mekke döneminde Müslümanların azınlıkta olmaları ve güç sahibi olmamaları bu durumu etkileyen en büyük faktördü. Medine’ye hicret edilene kadar ilk Müslüman topluluğunun üzerindeki bu baskı ve zulüm dönemi devam etmiştir.

Kur’an-ı Kerim’i ezberleme işi Müslümanların ilk döneminde bütün imkânsızlıklara rağmen duraksamadan devam etmiştir. Bir de okuryazarlık oranının düşük olması da bu hafızaya kaydetme işini pekiştirmiştir. Günümüzde yazılı ve basılı materyallerin çoğalmasıyla bu ezberleme işi kısmen sekteye uğrasa da hafızlık müessesesi hala güncelliğini korumaktadır. İlk dönemdeki o teveccühü görmek oldukça zor gözükmektedir. Hafızlık müessesinin bu günlere kadar gelmesindeki en önemli nedenlerinden biri de Yüce Yaraticının bu konularla ilgili Kur’an-ı Kerim’deki sözlerine medar olmak isteyen Müslümanların çabasıdır (Karaçam, 2016: 156).

Kur’an-ı Kerim yirmi üç yılda yavaş yavaş inmiştir. Yaklaşık çeyrek asırda belli aralıklarla inmesinden dolayı onu ezberlemek çok kolay olmuştur. Bu sebebin dışında diğer sebepler de ezberlenmesini kolaylaştırmıştır. Bu sebepler ibadetlerin çoğunun Kur’an-ı Kerim’deki surelere göre yapılması, Müslümanların ekseriyetinin okuma yazma bilmemesi ve İslam Peygamberinin ezberlemeye verdiği ehemmiyet olarak sıralanmıştır (Şengül, 2004: 130-131). Özellikle yazılı ve basılı materyallerin kısıtlı olduğu, okuma yazma oranının az olduğu bir toplumda belli aralıklarla Kur’an-ı Kerim’i ezberlemek bu iş kolaylaştırmıştı. Daha öncede ifade ettiğimiz gibi İslam Peygamberini diğer dinlerin peygamberinden ayıran en önemli özelliği onun okuma yazma imkânına sahip olmamasıdır. Elimizdeki bilgilere göre ondan önceki peygamberlerin birçoğu okuma yazma becerisine sahipti. Bundan dolayı okuma yazama bilmemesi onu diğer peygamberlerden ayıran en önemli özellikti. Okuma yazma bilmeyen bir insanın “kutsal bir metin” ile insanları İslam’a çağırması Müslümanları etkileyen en önemli nedendir.

İslam Peygamberi dönemini bir an olsun gözümüzde canlandırılalım: Arap toplumunda merkezi bir yapı mevcut değildi ve okuryazarlık oranının düşük olduğu bir dönemdi (Bayraktar, 2015: 84). Arap toplumu birbirine düşman kabileler tarafından yönetilmekteydi. Bu tür toplumlarda sözlü kültür oldukça önemli bir yere sahiptir. Şiirin,

hikâyeciliğin, sözlü sanatta oldukça ileri olan ve duru bir Arapçaya sahip olmalarından dolayı oldukça şanslıydılar (Gözütok, 2014: 100). Kur'an-ı Kerim'in tam bu zaman diliminde onlara peyderpey inmesi, ezberlemesini oldukça kolaylaştırdığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu ezberleme işi daha ilk dönemden itibaren yaygınlaşmaya başlamıştı. Bundan dolayıdır ki ilk dönem Müslümanları gelecek nesillere Kutsal Kitap'ın aktarılmasında kilit bir rol oynamışlardır.

İlk dönem Müslümanlarının, Kur'an-ı Kerim'den en çok etkilendikleri yönü de Onun harika belâgatı olarak öne çıkmıştı (Gözütok, 2002: 18). Özellikle Hz. Ömer'in, İslam Peygamberini öldürmeye giderken, kız kardeşinin evinde dinlediği Taha Suresi'nin bir bölümden etkilenip Müslüman oluşu bunu en bariz örneğidir. Eğitimli Arap aydınlarında bu hayranlık daha fazla kendisini göstermiştir.

Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesindeki en önemli nedenlerden biri de ibadet edilirken, Onu okuma ihtiyacı duyulmasından kaynaklanmaktadır. İslam'ın en temel ibadeti olarak sayılan namazda icra edildiğinden dolayı hıfzetme olayı çok önemlidir. Özellikle mezhepler dönemi olarak ifade edilen, dört büyük Sünni mezhebin, bu konuda yaptığı ortak uygulamalar bu ezber işini adeta zirve noktasına taşımıştır (Akyüz, 1995: 1/146).

İnsanın aklına şöyle bir soru gelebilir: Peki, Müslümanlar bu ezberleme işini gelişigüzel yerlerde mi yapıyorlardı yoksa bu iş için tahsis edilmiş özel mekânlar var mıydı? Mekke Dönemi'ndeki baskıdan dolayı genel olarak sahabeden biri olan DarulErkam (Erkamın Evi) diye ifade edilen bir evde yapılırdı. Medine'ye göç edilip bir merkezi yapıya kavuşan Müslümanlar "Suffa" denilen yerlerde hafızlık yapmaya başlamışlardır. Suffa denilen yerler mescidin belli bölümlerinin eğitim amacıyla ayrılmasından oluşmuştur. Suffalar, günümüz Kur'an kurslarının ve medreselerin ilk temelini oluşturan yapılardır. Genellikle buradaki insanlar yatılı kalır ve her türlü ihtiyaçları karşılanırdı (Yazır, 2007: 2/940-941). Burada yaşayan kişilerin sosyoekonomik durumlarının kötü olması altı çizilmesi gereken önemli bir husustur.

İslam'ın ilk dönemlerinde eğitim amaçlı olarak kullanılan bu mekânlarda bizzat İslam Peygamberi kendisi ders vermiştir. Günümüz hafızlık eğitiminin temelleri Suffa mekteplerinde atılmaya başlanmıştır. İlk defa hafızlık eğitimin kurumsallaşma çabası içerisine girilmesinde Suffa mekteplerinin önemli bir yeri olmuştur. Genel olarak ilk dönem İslam'ın kurumsallaşması ve okullaşmasını belirleyen bu tür mekânlardır. Suffa, Kur'an-ı Kerim'in ezberlenip, hükümlerinin öğretildiği bir eğitim mekanı olarak

adlandırılmaktadır (Şengül, 2004: 129). Bu eğitim kurumlarında sadece erkekler faydalanmıyor, kadınlarda kendilerine ait Suffalardan istifade ediyordu (Yazır, 2007: 2/940-941). İlk dönem Suffalarda kadın ve erkeler ayrı eğitim görmüştü. Karma bir eğitimden söz etmek mümkün değildir.

Müslümanların sayısının artmasıyla Suffalar hafızlık eğitimi ihtiyacına cevap vermemeye başlamıştır. Bu ihtiyacı karşılamak için Medine şehrindeki diğer mescitlerde de hafızlık eğitimi verilmeye başlanmıştır. Bu mescitlerde Peygamber'in dışında sahabelerinde ders verdiği tarihi kayıtlarda geçmektedir (Çelebi, 2012: 98). Zaman ilerledikçe Müslümanların sayısı artmış, komşu diyarlardan gelenlerin Medine'ye yerleşmesiyle mescitler ve Suffalar dışında yeni mekân arayışına girilmiştir.

Bu mekân arayışı sonucu ilk dönemde olduğu gibi tekrar Müslümanlar evlerini hafızlık eğitimine açmaya başlamışlardır. Bunların başında Ümmi Mektum tarafından Medine'de kurulan ve hafızlık eğitimi veren yerler yani diğer adıyla '*Darükkurralar*' faaliyete geçmiştir. Kur'an-ı Kerim eğitimi verilen başka bir yer de sahabe Hz. Mahreme'nin eviydi (Kazıcı, 2016: 22). İslam Peygamberi bu işe o kadar önem verirdi ki sefere çıktığı zaman Medine'de kendisi yerine devlet işleriyle ilgilenmesi için hafızlara vekâletini bırakmıştır. Ayrıca Sahabe Mahrame, görme engelli olmasına rağmen hafızlık yapmıştır. Peygamberin engelliler konusunda ne kadar hassas olduğu ve bu konuya özel önem verdiğinin göstergesidir (Yeniçeri, 2000: 34). Bu tür eğitim yerlerinin çoğalmasında İslam Peygamber'inin tavrı oldukça belirleyicidir.

Özetlemek gerekirse Mekke Dönemi'nde bireysel ve münferit olarak Kur'an-ı Kerim'i ezberlemeye çalışan Müslümanlar genel olarak evlerinde hafızlık eğitimini yapmışlardır. Mekke Dönemi'nde belirlenen evlerde bazen toplu olarak da bu eğitim vermiştir. Daha sonra Medine'ye hicret edilmesiyle birlikte kurumsal mekânlarda bu eğitim gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmenin yaşanmasında Medine yönetiminin Müslümanların idaresine geçmesi ve bir otorite tahsis edilmesi olmuştur. Sonraki süreçlerde mescidin bir kısmının Suffa denilen yerlere ayrılması ve bu ayrılan yerlerde Kur'an-ı Kerim'in ezberlenme işi, hafızlık serüvenin başlangıcı olarak bilinmektedir. Süreç içerisinde mescitlerden ayrılarak 24 saat hizmet etme prensibine bağlı Darükkurralar ortaya çıkmıştır. Daha sonra hafız olarak ifade edilecek Kurraların sayısı artmaya başlamış, tüm İslam âleminde bilinen bir yapıya dönmüştür.

2.2.2. İslam Peygamberinden Sonra Hafızlık

İslam Peygamberinin vefatından sonra Müslümanların onun gösterdiği yoldan yürümeye devam etmişlerdir. Sonraki dönemlerde Müslümanlar, Peygamberlerinin izinden giderek ilk İslam'la müşerref olan toplumlara Kur'an Kerim öğretimi için hafızlar yollardı ve her türlü fedakârlıkta bulunmuşlardır. İslam Peygamberinden sonra, ‘Dört Halife’ olarak ifade edilen devirde, Müslümanlar fetihler gerçekleştirerek topraklarını genişletmiş ve bu genişleme sonucu yeni insanlarla, yeni kültürlerle karşı karşıya gelmişlerdir. Bunun sonucu olarak, Kur'an-ı Kerim'i yeni Müslüman olmuş kişilere nasıl öğretilceğine ilişkin kaygı ortaya çıkmıştır. Bu kaygıyı gidermek için fethettikleri topraklara valilerin yanında görevlendirdikleri hafızları da göndermişlerdi. Çünkü İslam dininin ibadetleri genel olarak Kur'an-ı Kerim'in okunması ve ezberlenmesi yoluyla yapılmaktadır.

Müslümanların ikinci halifesi olarak seçilen Hz. Ömer, hafızlara maaş veren ilk devlet adamıdır. Daha önceleri bir meslek olarak görülmeyen ve gönüllü icra edilen hafızlık, devlet tarafından maaşa bağlanarak adeta kadrolu bir meslek olarak kabul edilmiştir. Hz. Ömer'in bunu yapmasındaki en büyük amacı fethedilen yerlerdeki Müslümanların ihtiyaçlarını karşılamaktır. Herhangi bir ücret beklemeden, karşılıksız gönüllü olarak yapılan hafızlık tam verimli olmamıştır. Çünkü geçim sıkıntısına düşmemek için çalışan hafızlar sadece günün belirli zamanlarını bu işe ayırmışlardır. İnsanlara tamamen zaman ayırmak ve geçim sıkıntısını çözmek için İkinci Halife, hafızlara maaş bağlanmasına hükmetmiştir (Hamidullah,2000:37-38). Bu müessese ilk profesyonelleşme çalışması olarak da adlandırılabilir.

İslam'ın üçüncü halifesi olarak göreve başlayan Hz. Osman, profesyonelleşme çabalarını bir adım daha ileri götürmüştür. Günümüzde diploma olarak adlandırılan yeni bir uygulamaya geçilerek, bir belge (İcazet) verilmeye başlanmıştır. Bu belge işi de gelişigüzel değil daha önce kendisini hafızlık konusunda ispatlamış kişiler tarafından verilmiştir. Böylece adeta İslam Peygamberinden başlayan bir hafızlık zinciri oluşturulmuştur (Hamidullah, 2000: 37-38). Hz. Osman bu tür çalışmaları yaparken temel hedefi Hafızlık Müessesini gelişigüzel bir şekilde değilde sistemli olarak kurumsallaştırmaktır. Bir başka amacı da hafızlığın denetimini yaparak; kötü niyetli kişilerin ya da ehil olmayanların yapmasını engellemektir. İleriki yıllarda da bu kurumlaşma çabası artarak devam etmiştir.

Dört Halife dönemi sona erdikten sonra sırasıyla Emevi ve Abbasi Hanedanlığı dönemleri gelmiştir. Bu iki dönemdeki uygulamalar çok büyük farklılık arz etmemekte

ve hafızlık politikaları büyük benzerlik göstermektedir. Bu iki dönemi diğer dönemlerden ayıran en büyük özellik yaş kategorilerine göre bir ayrışmaya gidilmesidir. Yalnız küçük yaştaki kişilerin gittiği yerler “kütta” diye isimlendirilirken; erişkin kişiler, mescitlerinde hafızlık eğitimine devam etmişlerdir. Bu dönemde her iki eğitim kurumuna devam eden öğrenci sayısında gözle görülür bir artış olmuştur (Bozkurt, 1993: 8/543). Yukarıda ifade ettiğimiz gibi Emevi ve Abbasî dönemlerinin en önemli özelliği yaş kategorisine göre ayrışmasıdır. Hafızlık tarihinde bu da başka bir kırılma noktasını teşkil eder.

Emevi ve Abbasi dönemlerinde yetişkinler için camide verilen hafızlık eğitimi günün belirli saatlerini kapsamıyor daha çok namaz saatlerine göre ayarlanmıştır. Sabah namazı ile başlayan eğitim çalışmaları yatsı namazından sonrada devam etmiştir. Her Müslümanın katıldığı bu faaliyetlerde, onların seviyelerine göre dersler verilmiş ve bu ders faaliyetlerine ilgili çok fazlalaşmıştır. Öyle ki öğrenci sayılarına yetişemeyen hocalar onarlı ve beşerli gruplar halinde ders vermeye başlamıştır. Bu gruplara bazen ileri seviyede hafızlık eğitimi alan öğrenciler tarafından da dersler verilmiştir.

İleriki zaman dilimlerinde ise hafızlıkla birlikte Kur’an-ı Kerim’i güzel okuma (kıraat) çalışmalarına hız verilmiştir. Şüphesiz güzel okuma şekli, halkın teveccühü ile ileri bir safhaya taşınmıştır. Güzel okuma ile hafızlığın halk arasındaki popülerliği gittikçe artmaya devam etmiş ve hafızlık eğitimine, güzel okuma (kıraat) çalışmalarında eklenerek “kurra” kavramını ortaya çıkmıştır. Bu “kurra” kavramının kullanımı geçmişten günümüze halen devam etmektedir.

İslam âlimlerinden Cezeri Kur’an-ı Kerim’in güzel (kıraat) bir şekilde okuma çalışmalarını şöyle ifade etmektedir:

“7 harfin (lehçenin) hikmeti, Tirmizi’nin rivayet ettiği hadisten de anlaşıldığı üzere Kur’an okumayı kolaylaştırmaktır. Kur’an’ın ilk muhatapları kabileler halinde dağılmış olduklarından, aralarında telaffuz farkları vardı. Bu özür sebebi ile onlara bir ruhsat verildi. Ruhsat, asli hükmün sebebi devam etmekle beraber, bir özre binaen, ser’i hükmün daha kolay doğru değişmesidir. 7 farklı vecihle okuma (kıraat) izni verilmişse de, kitabet (hat, yazı) sadece Kureyş lehçesi üzere olmuştur. Bu da ihtilafı asgariye indirmiştir. Zira kolaylaştırmayı gerektiren özrün zail olmasından sonra, asli harfin kitabeti tilavet için de esas olmuştur” (Yıldırım, 2013: 68).

Yukarıdaki yedi güzel (kıraat) şeklini anlatan İslam alimi Cezeri’den sonra bu sayıya üç farklı güzel okuma daha eklenerek bu sayı ona çıkarılmıştır. Kur’an, uzun yıllar,

zamanın “*Darülkurra*” olarak ifade edilen eğitim kurumlarında bu şekilde okutulmaya devam etmiştir (Bozkurt, 1993: 8/543). Burada dikkatlerden kaçmaması gereken en önemli husus, her dönemde farklı bir eğitim yönteminin eklenip hafızlık müessesinin çığ gibi büyüdüğü gerçeğidir. Yani her dönem kendinden bir iz bırakmıştır.

İslam Medeniyetinin ilk dört yüzyılımı özetlenmek gerekirse: İslam Peygamberi ve Dört Halife Devri’nde camii ve mescit merkezli hafızlık eğitimi verilirken; Emevi ve Abbasî devirlerinde eğitimin yaş kategorisine göre ayrılarak yapılmıştır. Bu ayrışma sonucu camii ve mescitlerden ayrılan çocukların “*Kütap*” denilen yerlerde eğitimlerine devam ettiği gerçeği görülmektedir. Daha sonra tüm yaş kategorileri için ihtisas edilen ve camii ile mescitlerden bağımsız olarak eğitim hayatlarına devam eden “*Darülkurra*” olarak adlandırılan mekânlar ortaya çıkmıştır (Bozkurt, 1993: 8/543).

İslam Coğrafyasının dört bir tarafında hafızlık eğitimi verilmiştir. Fetihler sonucu İslam’la müşerref olan insan sayısı çok fazla artmıştır. Bu sayının artmasıyla birlikte hafızlık eğitime olan talep adeta patlama noktasına gelmiştir. Hocaların bunlara yetişememe kaygısından dolayı yeni yöntem ve teknikleri ortaya çıkmıştır. Grupla yapılan beşerli onarlı eğitim çalışması bunun en güzel örneğidir (Bozkurt, 1997: 15/74). Bu yeni yöntem ve tekniklerinde eğitim çalışmalarının kalitesini düşürdüğü göz ardı edilmemelidir. Bu durum şaşılacak bir konu değildir. Talep fazla olunca arzında buna yetişmek için geliştirdiği çabalar bazen istenilen ölçüde yarar sağlamaz. İslam dünyasında genel amaç, hafızlık eğitimine başvuran yeni Müslümanları geri çevirmeme şeklindedir.

2.2.3. Osmanlı İmparatorluğu Devri’nde Hafızlık

Özellikle Anadolu Selçukluların eğitim merkezi Konya iliydi. Konya ilinde oldukça yoğun olan merkezlere “*Darülhüffaz*” ismi verilmişti (Bozkurt, 1993: 8/543). “*Darülhüffaz*” diğer kurumlardan ayıran en önemli özellik kişisel gayretler sonucu açılmasıdır. Bu kurumların başındaki hocalar, “*Reisu’l-Huffaz*” diye adlandırılırken, güzel okuma (kıraat) dersleri ileri derecede verilmiştir (Baltacı, 2000: 16). Günümüzde bu tür kurumlara pek rastlanmamaktadır.

Selçuklu zamanında birçok kurum tarafından hafızlık eğitimi verilmeye başlanmıştır. Reform sonucu bir beşeri ve dini ilim merkezi haline gelen medreselerde Kur’an-ı Kerim ezberlenmiştir (Köymen,2016:3/79). Bu medreselerin yanında klasik olarak “*Darülkurra*” diye tabir edilen yerlerde hafızlık yapılmıştır (Bozkurt,1997:15/74). Türbe geleneğinin yoğun olarak görüldüğü Selçuklu zamanında hafızlık eğitiminin

zamanla buralara kaydığı gör÷lmektedir. Genel olarak ölen kişi adına yaptırılan türbelerde, hafızlık eğitiminin vefat eden kişiye fayda vermesi amaçlanırdı. Bu şekilde birçok türbe mevcuttu (Bozkurt, 1993: 3/543).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise Dar÷lkurralara benzer bir yapıda hafızlık eğitimi vermiştir. Dar÷lkurralardan farklı olarak hafızlık eğitimi üç aşamalı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Çocukların bu eğitimi almaları için birinci aşamada sıbyan (ilkokul) okullarından mezun olmaları ya da eşdeğer bir kurumdan eğitim görmüş olmaları gerekmektedir. Burayı bitirenler ikinci aşama olarak Dar÷lkurraların bir alt kademesi olarak kabul gören kurumlara giderlerdi. Bu kurumları da başarı ile bitirenler en son aşama olan Dar÷lkurralara devam ederlerdi (Kazıcı, 2016: 375).

Osmanlı İmparatorluğunun başkentliğini yapmış Bursa, hafızlık eğitiminde önemli bir merkez olmuştur. Özellikle başkentin buraya taşınmasından sonra imparatorluğun ilk “*Dar÷lkurrası*” burada hizmet vermeye başlamıştı. Padişah Yıldırım Beyazıt adını taşıyan bu kurum ilk dönem İslam devirlerinde olduğu gibi Ulu Camii yerleşkesinin içerisinde faaliyetlerine başlamıştır (Kazıcı, 2016: 91-92). Aslında Osmanlı, bu tür kurumlara hem fethettiği coğrafyalarda İslam dinini yaymak istemekte hem de kurumsal bir yapıya bürünerek beylik düzeninden merkezi bir yapıya dönüşmesi amaçlanmaktadır. Bu kurumlarda Osmanlı’nın ihtiyaç duyduğu din hizmetlerini gerçekleştirecek personelin de yetiştirildiği gör÷lmektedir.

Osmanlı toplumunda birçok seyahat gerçekleştiren Evliya Çelebi, o günleri eserlerinde sıklıkla işlemiştir. Evliya Çelebi’nin verdiği bilgilere göre Osmanlı’nın birçok bölgesinde bu tür kurumlara rastlamak mümkündü. Şehzadelerin yetiştii Amasya eyaletinde dokuz Dar÷lkurra vardır. Yıldırım Beyazıt Dar÷lkurrası’nda üç yüz civarında hafızın yetiştirildiğinden bahsetmektedir (Ziya, 2016: 375). Yine Evliya Çelebi’nin verdiği başka bilgilere göre dönemin imparatorluk başkentliğini yapmış İstanbul’da o dönemde üç bini kadın, altı binide erkek olmak üzere toplamda dokuz bin hafız bulunmaktadır (Bozkurt, 1997: 15/74). Son verilen bilgiler ile hafızlık eğitiminin kadınlarda da ne kadar yaygın olduğunun göstergesidir.

Osmanlı’da üç aşamada gerçekleşen hafızlık eğitiminde ikinci aşama olarak kabul edilen ve Dar÷lkurranın bir alt seviyesi olarak kabul gören aşama da kendi içinde ikiye ayrılmıştır. Bu kademeler “ihtiyat” ve “huffaz” olarak adlandırılmıştır. Birinci kademeyi başarı ile devam ettirenler ikinci kademeye geçebilmişlerdir. Genellikle buradaki dersler sabahları verilmiş ve öğrencilerin kuruma alışması için ezberlenecek

sayfalar yavaş yavaş arttırılmıştır (Arabacı, 2004: 128). Buradaki temel amaç, bu kurumlara devam eden öğrencileri seviyelerine göre tasnif edip usandırmadan buradaki eğitime yavaş yavaş özendirmektir. Ayrıca bazı sıbyan okullarında da hafızlık eğitimi verildiği unutulmamalıdır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda hafızlığın kadınlar arasında da yaygın olduğu tespit edilmiştir. Bunda kadın hafız yetiştirmek için gerçekleştirilen sistemin etkisi vardır. Osmanlı döneminde sadece kız çocuklarının devam edebileceği hafızlık eğitimi veren okullar oluşturulmuştur. Bu okullara kayıt olabilmenin ön şartı, sıbyan okullarından mezun olmak ve on yaşını doldurmuş olmaktır. Kayıtlarda “*Kadın Mektebi*” olarak ismi geçmektedir (Başkurt, 2007: 71). Bu okullarda sadece hafızlık dersi verilmiyordu. Bunun yanında birçok alanda (musiki, hat vb.) eğitim veriliyordu. Eğitime alınmadan önce, mülakat sınavına benzer bir sınav yapılır ve öğrenciler yeteneklerine göre seçilirdi. Bilindik okul formatından çok farklı yapıda faaliyet gösteren yapılarıydı. Yeterliliklerini birçok alanda ispatlamış ve icazetlerini almış kadın hocalar tarafından kendi evlerinde bu dersler verilir ve buradaki hanım hocalar kendi yerlerine geçebilecek hoca adaylarını bulur ve bu eğitim faaliyetlerinin diğer nesillere aktarılmasını sağlarlardı (Başkurt, 2007: 72). Tarihi kaynaklara göre bu okullardan pek çok alanda ileri derecede kendini geliştirmiş örnek alınacak kadın şahsiyetler yetiştirilmiştir (Başkurt, 2007: 73).

İmparatorluk, duraklama ve gerileme dönemine girince diğer alanlarda olduğu gibi hafızlık müessesesi de bundan çok fazla etkilenmiştir. Osmanlı imparatorluğunu tekrar eski şaşalı dönemlerine döndürmek amacıyla yapılan ıslahat çalışmaları ilk başta askeri alanda yapılmış, daha sonra eğitim alanına kaymıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun temel taşlarından olan “Darükkurralar”, bu ıslahat çalışmaları sonucu yeni yapılarına kavuşmuştur. Bu yeniden ihya etme ve ayağa kaldırma girişimleri sonucu bazılarının ismi “Medresetü'l-eimme ve'l-Huteba”, “Medresetü'l-Müezzinin ve'l-Kurra”, “Medresetü'l-Vaizin” ve “Medresetü'l-Müderresin” şekilde değişikliğe uğramıştır (Zengin, 2002: 64). Ancak Osmanlı Devleti'nin birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında gerçekleştirdiği ıslahatlar istenilen başarıyı getirmemiştir.

Osmanlı Devri'nde verilen hafızlık eğitimi, adeta imparatorluğun gelişimiyle birlikte paralel ilerlemiştir. İlk dönem fetihlerle genişleyen imparatorluk sınırlarına ayak uyduran hafızlık adeta altın çağını yaşamıştır. Daha sonra imparatorluğun yıkılma evresine girmesiyle ıslah çalışmalarına yer verilmiştir. Ancak bu kurumlara, bu dönemde

halk tarafından eskisi gibi ilgi gösterilmemiştir. Önceden rakipsiz olan medreseler, Batılı tarzda eğitim veren kurumların açılmasıyla birlikte eski önemini kaybetmiştir.

2.2.4. Cumhuriyetin Kuruluş Dönemi ve Günümüzde Hafızlık

Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilk kuruluşundan itibaren hafızlıkla ilgili ilk yasa kanunu bütçe görüşmelerinde verilmiştir. İlk dönem meclisten çıkarılan bu bütçe önergesiyle hafızlık yasal bir zemine oturtulmuştur. 50 vekilin meclise verdiği önergeyle 10 hafız yetiştirmek için hocalara belli bir ücret verilmesi kararlaştırılmıştı (Bola ve Türköne, 1995: 68). Böylece hafızlıkla ilgili yasalarda ilk adım atılmıştır.

Cumhuriyet'in ilanıyla bazı yenilikler yapılmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin son döneminde eğitimde çift başlı bir sistem oluşmuştur. Bu durum birçok problemi birlikte getirmiştir. Bunun önüne geçmek için bazı tedbirler alınmaya başlanmıştır. Bu tedbirlerin en önemlisi de 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı "Tevhid-i Tedrisat" kanunuyla eğitim-öğretimde birlik ve beraberliğin sağlanmasıdır. Bu kanuna dayanarak dönemin maarif (eğitim) vekilinin yayınladığı genelge ile ülkedeki tüm medreseler kapatılmıştır (Ayhan, 1999: 29). Ancak medreselerin resmi olarak kapatılmasından sonra din eğitiminde bir boşluk doğacağı endişesi ortaya çıkmıştır. Bu endişeyi gidermek için Tevhid-i Tedrisat kanununun; "*Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek üzere Darül-fünûnda bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi Hidemat-ı Diniyyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için ayrı ayrı mektepler küşat edecektir.*" Şeklinde ki dördüncü maddesi uyarınca İstanbul Üniversitesi bünyesinde İlahiyat Fakültesi açılmıştır. Kapatılan medreselerin bazıları da imam hatiplere dönüştürülmüştür (Cebeci, 2005: 142). Örgün eğitim içerisindeki bu olumlu uygulamalar ne yazık ki pek fazla sürmemiş ve bu kurumların hepsi zaman içerisinde kapatılmıştır. 1939 senesinde örgün eğitim içerisindeki din eğitimi tamamen sonlandırılmıştır.

İleriki yıllarda bu olumlu gelişmelerin devamı gelmemiştir. Neticede 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924) ile eğitim öğretimi birleştirmek amacıyla tüm okullar Maarif Bakanlığı'na devredilmiştir. 1926'da Kur'an Kursları "Maarif Teşkilatı Kanunu" ile fiilen kapatılmıştır. Ancak dönemin Diyanet İşleri Başkanı'nın, Kur'an Kurslarının örgün eğitim kurumundan çok ihtisas kurumu olduğunu ileri sürmesi, onları kapanmaktan kurtarmıştır. Bunun neticesi olarak 12 yaş sınırlaması getirilerek kursların

devamına karar verilmiştir. Fakat kamu binalarında eğitim görmeleri yasaklanmıştır (Gotthard, 1972: 75). İlk dönem bu kanuna dayanarak özel kurum ve şahıslar tarafından hafızlık eğitimi verilmeye başlanmıştır.

Dönemin Diyanet İşleri Başkanı Rifat Börekçi, eğitimde birlik ve beraberliği sağlamak amacıyla çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na binaen "*Darülkurraların*" Maarif Vekâletine bağlanma çalışmasına karşı çıkmıştır. "*Darülkurraların*" birer uzmanlaşma yani ihtisas kurumları olduğu için yaygın eğitim içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini iddia etmiş ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlanması gerektiğini savunmuştur. Böylece "*Darülkurralar*" kapatılmaktan kurtulmuş olup kabuk değiştirmiştir. Bu kabuk değiştirme kapsamında ismi Kur'an kursları olarak değiştirilen yapısal olarak da farklı bir şekle bürünmüştür (Ayhan, 1999: 250). "*Darülkurraların*" bu adımla, Kur'an Kursu olarak ismini değiştirip günümüze kadar faaliyetlerini sürdürmüştür.

Bu konuda iki ayrı fikir ortaya çıkmıştır. Birinci düşünceye göre yeni açılan Kur'an kursları, "*Darülkurraların*" devamı niteliğinde olduğu için hafızlık eğitimi hiç kesintiye uğramadan devam etmiştir (Koç, 2005: 499). İkinci düşünceye göre ise Kur'an kursları, "*Darülkurraların*" tam olarak bir devamı değildir. Kapsamı daraltılan "*Darülkurraların*" daha küçültülmüş modelleridir (Baltacı, 1999: 183). Cumhuriyet'in kurulmasından sonra kapatılma kaygısı taşıyan "*Darülkurraların*" asıl amacı varlığını devam ettirmektir. Dönemin Diyanet İşleri Başkanı'nın çalışmasıyla kapatılmaktan kurtulmuştur. Mevcut halleriyle Kur'an Kursları, "*Darülkurraların*" devamı olmaktan çok uzak bir yapıdadır. Kur'an Kursları birçok değişime uğramış ve bünyesinde sadece Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesi işi icra edilmiştir. Genel olarak "*Darülkurralar*" uzmanlık (ihtisas) yapan kurumlarken yeni dönem Kur'an Kursları bu yapıdan oldukça uzaklaşmıştır. Çok sonraları uzmanlık kurumları olarak adlandıracağımız DİB'e bağlı "Haseki Eğitim Merkezi" 1976 yılında kurulmuştur (Akaslan, 2018: 1081-1117).

Bu dönemde Kur'an-ı Kerim öğretimi için seçilen öğretmenlerde aranan şartlar çok ağırdı. En ağır şartlarından biride Latin alfabesiyle Türkçeyi yazıp konuşabilme yeterliliğine sahip olabilmektir. Genel olarak "Hayat Hademesi Nizamnamesi" Kur'an Kursu öğretmenlerin sahip olacağı yeterliliklerin çerçevesini belirlemiştir. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde kısıtlı şartlar ve imkânsızlıklara rağmen kurs öğretmenleri görevlerini yapmışlardır (Buyrukçu, 1995: 69).

Hafızlık Eğitimi, Cumhuriyet'in kuruluşunda çok sancılı dönemler geçirmişti. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi dönemin Diyanet İşleri Başkanı Rifat Bey'in çabalarıyla Kur'an Kursları kapatılmaktan kurtulmuştur. 1925 yılında bazı milletvekillerinin Meclis Başkanlığına verdiği önergeyle Kur'an Kursları için bütçeden ödenek ayrılmıştır (Bulut, 1998: 102). Bu ödenek sonucu bu kurumların durumlarında iyileşmeler olmuştur. Ama bu kısa süreli olumlu gelişmelere rağmen 1928 yılındaki harf inkılabı ile Latin alfabesine geçilmesi ve Arap alfabesinin yasaklanması üzerine Kur'an Kursları kapatılmıştır (Ceylan, 1989: 262).

1928'de Harf Devrimi gerçekleştirilmiş ve Arapça kullanımı tamamen yasaklanmıştır. 1929 yılında ise hafızlık eğitimi veren kurslar tamamen kapatılmıştır. 1930 yılına gelindiğinde yaş kategorisi getirilerek bu yasaklar kısmen gevşetilmiştir (Baltacı, 2000: 22). Bu yumuşamanın sebebi; toplumun dinden uzaklaşacağı kaygısıdır. Daha sonra Cumhuriyet Halk Fırkasının tüzüğüne, din eğitiminin kişilere ve ailelerine bırakılması ibaresinin eklenmesiyle kursların sayısı giderek azalmıştır (Bolay ve Türköne, 1995: 124).

Kur'an Kurslarının kapatılmasında o dönemde meydana gelen bazı siyasi olaylar ve ayaklanmalarda etkili olmuştur. Özellikle dini ayaklanmaların baş göstermesi sonucu sert tedbirler alınmıştır. Din görevlileri yetiştirmek dâhil her türlü dini faaliyetler yasaklanmıştır (Bilgin, 1980: 45). Bu dönemde Kur'an Kurslarının siyasi çalkantılardan çok fazla etkilendiği görülmüştür.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde din eğitimine yönelik yeni bir uygulamaya geçilmiştir. Bu uygulamaya göre on iki yaşından küçük çocuklara her ne suretle olursa olsun Kur'an-ı Kerim'in öğretilmesi yasaklanırken; sadece on iki yaşını geçmiş kişiler arasında sadece Kur'an-ı Kerim ve bazı namaz surelerini öğrenmek kaydıyla belirli hocalara ruhsat verilmiştir (Öcal, 2015: 264). Siyasilerin amacı bu tür yasal düzenlemelerle din eğitiminin belli alanlarda yapılması sağlamaktır.

Bu durum daha sonra karşımıza çıkacak olan yasal olmayan (merdiven altı) kursların sayısını arttırmıştır. Bunda dönemin yasal şartlarının çok ağır olması ve yaş sınırının bulunması etkili olmuştur. Dönemin Diyanet Başkanlığı, yayımladığı yönetmelikle bu tür faaliyetler içerisinde bulunanların suç işlediğini ve yapanların mahkemelere sevk edileceğini bildirmiştir (Balatacı, 2000: 22). Bu yıllardaki yasalarda ve kanunlarda oldukça sert tedbirler alınmıştır.

On iki yaş sınırına bağlı olarak belirlenen yerlerde sınırlı sayıda verilen izne göre şekillenen Kur'an Kursları ve öğrenci sayıları değişim göstermiştir. 1934 yılından itibaren sayıları çok fazla olmayan bu kurumlar çok partili sisteme geçilmesiyle birlikte mevcut sayılarını katlayarak arttırmıştır (Sitem Bölükbaşı, 2012: 88). Çok partili hayata geçilmesiyle göreceli yumuşama dönemi kurs sayılarını arttırmıştır.

Diyaret İşleri Başkanlığı, 19 Temmuz 1943 yılında mevcut Kur'an Kurslarının öğretim esaslarını ilk olarak "Kur'an Öğretici Kursu Hakkında Talimat" ile düzenlemiştir (Bolay ve Türköne, 1995: 124). Bu düzenleme Kur'an Kurslarının yasal olarak yönetim, idare, teftiş ve eğitim esaslarını belirleyen ilk yönetmelik olarak sayılabilir. Bundan sonraki yıllarda çoğalan kursları düzenlemek için birçok yasal ve mevzuat değişikliğine gidilmiştir. Çünkü mevcut yönetmelikle Kur'an Kurslarının düzenlenmesi, o dönem için mümkün değildir.

Örgün eğitim içerisinde din eğitiminin yapılması 1931 ve 1949 yıllarında yasaklanmıştı. Çok partili sisteme geçiş öncesi Ankara Üniversitesi'ne bağlı İlahiyat Fakültesi kurularak eğitim hayatına başlanmıştır (Ayhan, 1999: 213). Din eğitiminin siyasi rant kapısı olarak görülmesi neticesinde yeni gelişmeler ortaya çıkmıştır. 1950 seçim yarışını kaybetmek istemeyen mevcut hükümet din eğitimi yumuşatma kararını almıştır. Bunun sonucu olarak 1931 yılından beri örgün eğitim içerisinde yasak olan din eğitimi ders olarak ilkökul müfredatına girmiştir (Öcal, 2015: 416). İçerideki siyasi rekabetin artmasından dolayı genel olarak din eğitiminde bir rahatlama olmuştu. Yaklaşan seçimler sonucu bu rahatlama ileriki yıllarda da artarak devam etmiştir.

İsmet İnönü din eğitimiyle ilgili, *Anayasamızın teminatı altında bulunan vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetini korumayı vazife saydıklarını*, ifade etmiştir. Bir diğer siyasetçi Adnan Menderes ise *"Maddi bakımdan ne kadar ilerlermiş olursa olsun, milli ve ahlaki sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevi kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin, bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneceği tabiidir. Talim ve terbiye sisteminde bu gayeyi göz önünde bulundurmeyen, gençliğini milli karakterine ve ananelerine göre manevi ve insani kıymetlerle teçhiz edemeyen bir memlekette, ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılmaz."* vurgusunu yapmıştır (Gerger, 2012: 16-17).

1950 yılında Avrupa Birliği'yle bütünleşme çabaları baş gösterdikten sonra dönemin hükümeti, bazı yükümlülükler altına girmiştir. Özellikle "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin" bir numaralı ek protokolü dönemin siyasetçileri tarafından pek hoş

karşılanmamıştır. Bu ek protokolün ikinci maddesinde yer alan: “ *Devlet eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde ana ve babanın bu eğitim ve öğretimi kendi felsefi, dini inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.*” ifadesi ile ilgili olumsuz yazılı görüşlerini bildirmişlerdir. Bunun gerekçesi ise 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu’yla çeliştiği yönündeki düşüncelerdi (Bolay ve Türköne, 1995: 124). Dönemin siyasetçilerinin 1950 yılına gelindiğinde dahi Cumhuriyet’in temel kazanımlarını korumak ve eski sisteme dönüş korkusu yaşadığı gözükmemektedir.

1950 yılında çok partili sisteme geçilmesiyle birlikte din eğitimi üzerindeki birçok kısıtlama kalkmıştır. Bu yumuşama dönemindeki gelişmeler hafızlık eğitimi veren Kur’an Kurslarını da etkilemiştir. Yıllar 1965 yılına gelene kadar yasa ve yönetmeliklerde pek bir değişiklik olmamıştır.

1950 ile 1979 yılları arasındaki 29 yıllık süreçte tutulan istatistik verilerine göre: 1950 yılında 127 olan sayı, 1979’a gelindiğinde 1538’e kadar ulaşmıştır (Öcal, 2015: 476-477). Kur’an Kurslarıyla ilgili istatistik veriler halkın bu kurumlara olan ilgisini gayet net olarak göstermektedir. Verilerde ilk göze çarpan husus 29 yıllık süreçte 127 olan kurs sayısının 1538 yükselmesidir. Yaklaşık olarak on iki kat artış gösteren bu oran bizlere Türkiye’de halkın Kur’an Kurslarına verdiği önemi göstermektedir.

1965 yılında hafızlık eğitimi ve Kur’an Kurslarıyla ilgili yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik sayesinde hafızlık eğitimi ve Kur’an Kursları hukuki bir statüye kavuşmuştur (Buyrukçu, 1995: 72). 1971 yılında “Kur’an Kursu Yönetmeliği” yasama organı tarafından çıkarılmıştır. Bu yönetmelikle Hafızlık eğitimi yapacak Kur’an kurslarının açılması, idare edilmesi, çalışma esasları ve denetimiyle ilgili birçok düzenleme hayata geçirilmiştir. 1971 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığı’na (MEB) bağlı olan bu kurslar, yönetmelikle birlikte ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığına bağlanmıştır (Ayhan, 1999: 485). MEB’e bağlanarak, eğitim kalitesini artırmak amaçlanmıştır.

Hafızlık eğitimi veren Kur’an Kurslarıyla ilgili yasalar genel olarak 1965 yılında çıkarılmıştır. 1965 yılının Mayıs ayında Diyanet İşleri Başkanlığının görevleri ve kuruluşuyla ilgili çıkarılan 633 sayılı yasayla birlikte hafızlık eğitimi veren Kur’an Kursları Cumhuriyet tarihinden itibaren ilk kez hukuki bir statüye kavuşmuştur (Bolay ve Türköne, 1995: 124). Daha önceleri Kur’an Kursları Milli Eğitim Bakanlığına bağlıyken. 633 sayılı yasayla Milli Eğitim Bakanlığıyla birlikte Diyanet İşleri Başkanlığına devredilerek çift başlı bir sisteme geçilmiştir. Bu yıllarda kursların yönetim denetim ve idaresiyle ilgili çoğu zaman bakanlıklar arasında bir karmaşa yaşanmıştır.

Haseki Eğitim Merkezi kurulana kadar Diyanet İşleri Başkanlığı, hafızlık eğitiminde ihtisas kursları için çalışmalara başlamıştır. Çünkü uzun bir süre ülkedeki hafızlık eğitimi yasaklandığından bu alanda uzmanlık derslerini verecek hocalar bir elin parmağını geçmeyecek sayıya düşmüştür. Yurtdışından hoca getirme olanakları da oldukça kısıtlı olduğundan dönemin Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tungür'ün yardımlarıyla 1968 yılında Trabzon ilinin Of ilçesinde bir kurs açılmış ve resmi olarak görevlendirilen Mehmet Rüştü Aşıkutlu tarafından dört aylık bir eğitim verilmiştir (Günaydın, 2004: 88). Kalıcı bir çözüm yerine mevcut durum göz önüne alınarak gayet makul ama geçici bir çözüme başvurulmuştur. Haseki Eğitim Merkezi'nin devreye gireceği yıla kadar bu tür geçici kursları açmaya yönelik birçok çalışma yapılmıştır.

Bu gelişmelere rağmen 1971 yılına kadar genel olarak Kur'an Kursları Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak işleyişine devam etmiştir (Ayhan, 1999: 485). 633 sayılı yasaya bağlı olarak Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde "Din İşleri ve Din Görevlileri Olgunlaştırma Dairesi" hayata geçirilmiştir. Bu yasaya bağlı olarak Kur'an-ı Kerim'i öğretecek kadrolar açılıp alım yapılmaya başlanmıştır. Bu yasaya dayanarak sadece Kur'an Kursu öğreticileri alınmamış, bunu yanında camilerde görev yapacak imam ve müezzinler de tahsis edilmiştir. Bu kadrolara atanma şartı olarak da Kur'an Kursu ve ilkokul mezunu olma şartları getirilmiştir. Kur'an kurslarıyla ilgili asıl gelişmeler 1971'de yaşanmıştır. 1971 yılında yapılan değişiklikle Kur'an Kurslarının görevleri, yapısı ve işleyişiyle ilgili Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığının işbirliği sağlanmıştır. Kur'an kurslarının kayıt kabul ve müfredatıyla ilgili genel düzenlemeler bu dönemde yürürlüğe girmiştir (Buyrukçu, 1995: 27). Genel olarak bu yıllarda yapılanların, en bariz ve göze çarpan kurumsallaşma ile profesyonelleşme çabaları olduğu söylenebilir.

Yaz Kur'an Kursları, Diyanet İşleri Başkanlığının 17 Kasım 1971 yılında çıkardığı yönetmeliğe dayanılarak açılmaya başlanmıştır (Bolay ve Türköne, 1995: 124). Bu yönetmeliğe bağlı olarak yaz Kur'an Kursları 1990 yılına kadar işleyişini sürdürmüşlerdir. Ancak 16 Kasım 1990 tarihinde 20697 sayılı Resmi Gazete yayınlanarak yürürlüğe giren yeni yönetmelikle 1971 yılındaki yönetmelik kaldırılmış ve yönetmeliğin 8. maddesine göre mevcut yaz kurslarının ismi, "hafta sonları ve yaz kursları" adını almış ve 5. sınıftan mezun olma mecburiyeti getirilmiştir (16.11.1990 tarih ve 20697 Sayılı Resmi Gazete).

Kur'an Kursları, hafızlık eğitimiyle birlikte 1977 yılına kadar birer meslek edindirme kursu olarak faaliyet göstermiştir. Bu kurslardan mezun olanlar Diyanet İşleri

Başkanlığı tarafından verilen yeterlik belgesiyle devlet memurluğu kadrolarına atanabilmiştir. Daha sonra bu uygulamadan vazgeçilmiştir (Gökaçtı, 2005: 274).

1980 yılından yapılan askeri darbe sonucu din eğitiminde olumlu yönde gelişmeler olsa da hafızlık ve Kur'an Kursları üzerinde pek fazla bir yansıması olmamıştır (Ayhan, 1999: 246). 1990 yılında çıkarılan yeni bir yönetmelikle Kur'an Kurslarının temel yapısı şekillenmiştir. Bu yönetmeliğin 10. maddesinde Kur'an Kurslarının temel görevlerinden biri, hafızlık eğitimi vermek olarak ifade edilmiştir (Bayraktar, 2015: 200).

1997 yılına kadar Kur'an Kurslarının sayıları gittikçe artmıştır. Ancak 1997 yılından itibaren bir duraklama süreci ortaya çıkmıştır (Cebeci, 2005: 221). Türkiye, politik gündeminin çok çalkantılı bir dönemine girmiş; İmam hatiplerin ortaokul kademesi kapatılmış ve üniversiteye girişlerde katsayı uygulamasına geçilmiştir. Sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulanmıştır. Kur'an Kurslarına kayıt olmak için ilköğretim diploması şartının aranması, bu kurslara olan ilgiyi azaltmıştır (Öcal, 2015: 288). Bu da normal olarak kayıt dışı diye ifade edebileceğimiz alanlara çocukların kaymasına neden olmuştur. Bu kayıt dışı kurs ve öğrenci sayılarıyla ilgili elimizde net bir bilgi bulunmamaktadır. Yaş sınırı uygulaması Cumhuriyet'in ilk yıllarında da uygulanmıştır.

03 Mart 2000 tarihinde 23982 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği yayınlanmıştır. Bu yönetmelik 24 Kasım 2003 tarihinde yayınlanan başka bir yönetmelikle değişerek yürürlükte kalmıştır. Günümüzde halen kullanılan yönetmelik ise Resmi Gazete 'de 07 Nisan 2012 tarih ve 28257 sayıyla yayınlanarak yürürlüğe giren, Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt Pansiyonu Yönetmeliği'dir.

2002 yılında göreve gelen iktidarın din eğitimine olumlu bakışıyla, eski uygulamaların birçoğu ya gevşetilmiş ya da rafa kaldırılmıştır. Bu dönemle birlikte bakış hafızlık eğitimi başta olmak üzere din eğitimine devam eden kişi sayısı artmıştır (Öcal, 2015: 488).

Cumhuriyet Dönemi'ni, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nden ayıran en önemli özellik, Kur'an Kurslarının Cumhuriyet devrinde gösterdiği dalgalanmalardır. Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren hep üzerine koyarak gelmiş hafızlık müessesesi Cumhuriyet'in ilanıyla dalgalı bir seyre sahip olmuştur. Bunda günün siyasi koşulları ve siyasetçilerin tutumu oldukça önemlidir. Bir başka değişim ise hafızlık kurumunun, Kur'an Kursu anlamında kullanılmasıdır. Bu kullanım, hafızlık kavramının anlam daralmasına uğradığının bir göstergesidir. İmparatorluk zamanında Kur'an Kursları ve

hafızlık farklı kurumlarda yapılırken; Cumhuriyet Dönemi'nde bu ayırım ortadan kalkmıştır.

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Latin alfabesine geçilmesi hafızlık eğitimini sekteye uğratan bir başka noktadır. Daha önce Arap alfabesi olan eğitim dili, 1928 yılında yapılan Harf Devrimi ile Latin alfabesi olarak değiştirilmiştir. Kur'an-ı Kerim, Arap alfabesi üzerinden okunup yazıldığı için bu durum hafızlık eğitimini geriletmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde en önemli kırılma noktalarından biri de 1950 seçim öncesine kadar hafızlık eğitimi ve Kur'an Kurslarının ya kısıtlanmış ya da tamamen yasaklanmış olmasıdır. 1950 yılında yumuşama dönemine girmiş ve günümüze kadar böyle devam etmiştir. Seksen ihtilalinden sonra din eğitimi örgün eğitim içerisinde mecburi hale gelmiştir. Ancak hafızlık eğitimiyle ilgili bu dönemde önemli bir gelişme olmamıştır.

1997 yılında ise bir daralma ve tekrar kısıtlama dönemine girilmiştir. Hafızlık eğitimine başlamak için sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim diploma şartı getirilmiştir. Ayrıca yaz aylarında gerçekleştirilen Kur'an Kurslarına katılım için beşinci sınıfı bitirme kriteri konulmuştur. Bu da merdiven altı ve özel kursların sayılarında aşırı bir hareketliliğe neden olmuştur.

Özetle: Türkiye'de bu tür eğitim veren kurumların dış etkenlerden etkilenmeden kendi doğal seyri içerisinde zamanla olması gerektiği noktaya gelmesi çok zor görülmektedir. Halkın arz ve talebinden çok siyasilerin tutumu bu kurumların kaderini belirlemiştir.

2.3. Kur'an Kurslarının Yasalardaki Yeri ve Temel Hedefleri

a) T.C. Anayasası'nın 24. maddesi (VI. Din ve Vicdan Hürriyeti) : "...Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır..." (T.C. Anayasası, 1982: 24).

b) T.C. Anayasası'nın 136. maddesi (İ. Diyanet İşleri Başkanlığı): "Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir."(T.C. Anayasası, 1982: 136)

c) 633 Sayılı "Diyanet İşleri Başkanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun"

4122-3 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle 7. Maddesine eklenen 9. ve 10. Fıkra(Değişik: 2/7/2018 – KHK/703/141 maddesi.) göre:

a) İhtiyaç duyulan yerlerde okuma salonu, aile ve dinî rehberlik merkezi, gençlik çalışmaları merkezi ve benzeri yerler açmak ve bunlarla ilgili işleri yürütmek.

b) İslam dinine mensup farklı dinî yorum çevreleri, dinî-sosyal teşekküller ve geleneksel dinî-kültürel oluşumlarla ilgili çalışmalar yapmak.

1) Kur'an-ı Kerim okumak, anlamını öğrenmek, hafızlık yapmak, din eğitimi almak isteyenler için kurslar düzenlemek ve Kur'an Kursları açmak (DİB Kuruluş ve görevleri, 2018).

d) 07.04.2012 tarih ve 28257 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği.

1982 anayasasınının 24. maddesine göre Devlet örgün eğitim içerisinde dini eğitimi zorunlu hale getirip kendi gözetim ve denetiminde yapmak istemektedir. Bundaki amacın geçmişte yaşanan olumsuz olaylardan dolayı dini eğitimin yanlış yerlerde yapılmasını engellemek ve milli birlik ve beraberliği sağlamaktır. Örgün eğitim dışındaki dini alanda verilecek her türlü eğitime (hafızlık dahil) isteğe bağlı olması ve küçükler içinde velilerinin şartı aranmıştır. Bu bağlamda Anayasanın 136. maddesinde Diyanet İşleri Başkanlığının görevleri arasında milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi sağlamak olduğu ifade edilmiştir. Türkiye de örgün eğitim içerisinde zorunlu dini eğitimi Milli Eğitim Bakanlığı verirken bunun dışında kalan dini eğitimi ise Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından verilmektedir. Hafızlık eğitimi vermek Diyanet İşleri Başkanlığı görevleri arasında sayılmıştır. Hafızlık eğitiminin nasıl verileceği ise yönetmeliklerle belirlenmiştir.

Kur'an Kurslarıyla ilgili birçok yönetmelik ve yönerge çıkarılmıştır. Son çıkarılan 2012 tarihli yönetmelikle Kur'an Kurslarının temel hedefleriyle ilgili bilgiler yer verilmiştir. Resmi Gazete 'de 07.04.2012 tarih ve 28257 sayıyla son olarak yürürlüğe giren Kur'an kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği'ne göre Kur'an kurslarının temel hedefleri şu şekildedir:

Madde 13: Kur'an Kurslarının faaliyetleri;

a) Kur'an-ı Kerim'i kurallarına uygun öğretmek,

b) Kur'an-ı Kerim'i kıraatine uygun okumayı öğretmek ayrıca bu konuyla ilgili teorik ve uygulamalı çalışmalar yapmak

- c) Dini vecibeleri gerçekleştirmek için lüzumlu Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini ezberletmek ve anlamını açıklamak,
- ç) Hafızlık eğitimi vermek,
- e) Peygamberin hayatını anlatmak ve İslam dinin temel esasları hakkında öğretici bilgiler vermek,
- f) Sosyal ve kültürel faaliyetler gerçekleştirmek.

Madde 16: Kayıt kabul şartları;

- a) Türkiye Cumhuriyeti nüfus hüviyetine sahip olmak ve dilekçe vermek.
- b) Başka ülke vatandaşlar için Diyanet Başkanlığının izni ve Dışişleri Bakanlığının görüşüyle (Ülkemizde oturma veya eğitim izni alanlar müstesna tutulmuştur.) (DİB Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği, 2012).

Daha önceleri çıkarılan yönetmeliklerde ilköğretim eğitiminden mezun olma şartı aranırken 2012 yılında çıkarılan bu yönetmelikle bu şart tamamen kaldırılmıştır. Herhangi bir kısıtlamaya gidilmemiştir.

Son çıkarılan yönetmelikte hafızlık eğitimiyle ilgili profesyonelleşme çabalarının olduğu dikkat çekicidir. Kur'an-ı Kerimi kurallara uygun olarak ve kıraate uygun okumayı öğretmek hafızlık eğitimi veren kursların görevleri arasında yer almaktadır. Sadece Kur'an-ı Kerimle ilgili eğitim faaliyetleriyle hafızlık eğitimi veren kursların görevleri sınırlandırılmamış İslam dininin temel esasları ve Peygamberin hayatını anlatmak bu görevler arasında sıralanmıştır. Sosyal ve kültürel etkinliklere ayrı bir başlıkta değinilmiştir. Bu sosyal ve kültürel etkinlikler hayata geçirilmiş midir yoksa kâğıt üzerinde kalmış mıdır, ankete katılan öğrencilerin verdikleri cevapların analiz ve yorumlamasında ortaya çıkarılacaktır. Diğer göze çarpan husus ise hafızlık eğitiminin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı dışındaki diğer milletlere mensup vatandaşlara verilip istenmesidir. Son olarak bu yönetmelikle hafızlık eğitimi için herhangi bir yaş sınırının getirilmemesidir.

2.4. Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi

Diyanet İşleri Başkanlığı her eğitim öğretim yılı için hafızlık uygulama esaslarını belirlemektedir. 2018-2019 eğitim-öğretim yılı için yayınladığı Kur'an Kursları Uygulama Esasları ile hafızlık eğitimi, Kur'an Kurslarında tam yıl tam gün esasına göre gerçekleştirilmektedir. Hafızlık eğitimi, eğitim-öğretim yılı içerisinde 3 dönem üzerinden

yapılmakta, I. ve II. dönem arka arkaya geldikten sonra tatile girilmekte ve III. dönemle sonlandırılmaktadır. Tatil, ortalama bir hafta iken dönemler yaklaşık dört aydır. Kayıt işleri e-okula benzer bir uygulama olan DİBBYS/EHYS tarafından yapıp müftülüğün onayına gönderilmektedir. Herhangi bir dönem başında yeni kayıt alınabilmektedir (DİB Hafızlık Uygulama Esasları, 2018/2019).

Hafızlık, temel iki program üzerinden gerçekleşmektedir: Birinci program, hafızlık temel eğitiminin verildiği en fazla 3 dönem olan ilk aşamadır. İkinci program ise hafızlık eğitiminin verildiği en fazla 12 dönem olan son aşamadır. İkinci programa devam etmek için I. programı başarı ile bitirme şartı aranmaktadır. Bu süreçte hafızlık programında başarıya ulaşamayanların kurslarla ilişkisi kesilmektedir. Ayrıca her tür ortaokullardan beşinci, altıncı ve yedinci sınıf öğrencilerinin, velilerinin dilekçeleriyle bir yıl eğitim öğretime devam etmeme hakları vardır. Liselerde bu hak iki yıldır. Ayrıca açık liseye giden, lise çağında bir öğrencinin en fazla 24 ay hafızlık alma hakkı bulunmaktadır. Hafızlık eğitiminin, eğitim veren mekânların her eğitim kademesi ve yetişkinler için ayrı ayrı sınıflarda verilmesi gerekmektedir. Hafızlık eğitimi yatılı yapan ortaokul ve lise talebelerinin yatakhane ve yemekhanelerinin ayrılması, ayrıca mümkünse farklı kat ve binalarda olması emredilmiştir. Aynı yatakhanelerde kalanların arasındaki yaş farkı en fazla iki yıl olmalıdır (DİB Hafızlık Uygulama Esasları, 2018/2019).

Hafızlık eğitimi verilen yatılı Kur'an Kurslarında, psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin çalıştırılması esastır. Hafızlık eğitimi haftada 30 ders saati üzerinden uygulanmaktadır. Bu ders saatleri içerisinde Kur'an-ı Kerim'i 23, Kur'an-ı Kerim Okuyuş Usulleri ve Tatbikatı 2, Dini Bilgiler 2, Sosyal Etkinlik ve Rehberlik 3 saattir. Hafızlığı eğitimi programı 24 ay üzerinden gerçekleşmektedir. Bunun 4 ayı hazırlık, 16 ay ezber, 4 ay pekiştirme'dir. Hafızlık eğitimi tamamlayanlar DİB tarafından yapılan sözlü sınava girmekte ve 100 üzerinden 70 alanlar hafızlık belgesi almaya hak kazanmaktadır (DİB Hafızlık Uygulama Esasları, 2018).

2.5. Türkiye'de Hafızlık Eğitimi Veren Kurumlar

Türkiye'de hafızlık eğitimi iki şekilde verilmektedir. İlk olarak Devlet tarafından verilen hafızlık eğitimidir. Diğer ise gayri resmî yollarda verilen hafızlık eğitimidir. Aşağıda bu sınıflamaya göre bir tasnif yapıp açıklanmıştır.

2.5.1. Devlet Tarafından Hafızlık Eğitimi Veren Kurumlar

Hafızlık eğitimi devlet tarafından genel olarak iki farklı kurumda verilmektedir. Bu kurumlardan ilki Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı verilen hafızlık eğitimiymişken diğeri, son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde verilen hafızlık eğitimidir.

2.5.1.1. Diyanet İşleri Başkanlığına Bağlı Hafızlık Eğitimi Veren Kurumlar

Cumhuriyet'in kurulmasından sonra 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ilan edildi. Bu kanuna bağlı olarak kurulan Diyanet İşleri Reisliği bünyesinde hafızlık eğitimi icra edilmiştir. 1950 tarihli ve 5634 sayılı yasayla Diyanet İşleri Reisliği ismi, Diyanet İşleri Başkanlığı olarak değiştirilmiştir (Öcal, 2015: 464). Daha sonra herhangi bir değişiklik olmadan kurumun ismi bu şekilde kullanılmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığının (DİB) görevleriyle ilgili yasanın 7. maddesine göre hafızlık eğitimi vermek, "Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü" görevleri arasında sayılmıştır. Bu görev tanımı da ; *"Kur'an-ı Kerim okumak, anlamını öğrenmek, hafızlık yapmak, din eğitimi almak isteyenler için kurslar düzenlemek ve Kur'an kursları açmak"* şeklinde açıklanmıştır (DİB Kuruluş ve Görevleri, 2018).

Günümüzde hafızlık eğitimi resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde halen devam etmektedir. Son yıllarda yapılan değişikliklerle hafızlık eğitimi, hatırı sayılır bir seviyeye ulaşmış ve hafızlık eğitiminin dünya standartlarını yakaladığı gözlenmiştir.

1932 yılında 9 adet olan Kur'an Kursları, 1940 yılında 56'ya çıkmıştır. 1941 yılında ise 65 olan kurs sayısı 1949 yılına gelindiğinde 127'ye yükselmiştir (Gotthard, 1972: 76). Cumhuriyet'in ilk yıllarına göre Kur'an Kurs sayısındaki yükselmeye siyasi partiler arasındaki çekişme oldukça önemlidir.

1950 yılına gelindiğinde çok partili döneme geçilmesiyle birlikte hızla bu oran yükselmiştir. 1950 yılında Kur'an Kurslarının sayısı 144 iken 1979 yılına gelindiğinde ise bu sayı 1548'e ulaşmıştır. Çok partili sisteme geçilmesiyle birlikte Kur'an Kursu sayısının arttığı görülmektedir (Öcal, 2015: 478).

1980 yılına gelindiğinde 2610 olan sayı 1997 yılına gelindiğinde 5241'e ulaşmıştır. 1997 yılına kadar artan bu sayılar 1998 yılında ise 4890 sayısına düşmüştür. 1999 yılında ise bu sayı 3498'e kadar gerilemiştir (Öcal, 2015: 478-479). Bu sayıların gerilemesinde 28 Şubat'ta yaşanan olaylar ve bunun akabinde gelen birçok yasak etkili olmuştur. Veriler incelendiğinde 2004 yılında kurs sayısı tekrar artarak 3811'e ulaşmıştır (Öcal, 2015: 478-479).

Tablo 2: Hafızlık Eğitimi Verilen Kurs Sayısı

HAFIZLIK EĞİTİMİ VERİLEN KURS SAYISI	
EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI	KURS SAYISI
2015-2016	1195
2016-2017	1298
2017-2018	1429

Kaynak: DİB, 2019

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Kur'an Kursları sayısının artarak devam ettiği görülmektedir. Bu da siyasilerin olumlu yaklaşımlarının kurs sayısını artırdığı tezini desteklemektedir. Hafızlık eğitimi veren Kur'an Kursları genel olarak yatılı hizmet vermektedir. Bunun dışında yatılı olmayan hafızlık eğitimi veren kurslar da mevcuttur.

2.5.1.2. Örgün Eğitim Kapsamında Hafızlık Eğitimi Veren Kurumlar

Örgün eğitimden kastedilen Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesindeki okullarda yürütülen formel eğitim faaliyetlerdir. Din İşleri Genel Müdürlüğü'nün bünyesinde hafızlık eğitimiyle ilgili bir proje başlatılmıştır. Proje iki kısma ayrılmaktadır. Projenin birinci kısmı, dördüncü sınıfı bitiren öğrencilerin örgün eğitim içerisinde İmam hatipler vasıtasıyla hafız olması projesidir (Kahvecioğlu, 2017). İkinci proje ise sadece hafızlığı bitirenlerin gidebileceği imam hatip okullarıdır (Coştu, 2017: 65-85). İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, hafız eğitimi vermek için proje imam hatip ortaokulu ve liselerine öğrenci seçmek için yazılı ve sözlü sınav yapmaktadır (İstanbul İl MEM, 2019).

2016-2017 eğitim-öğretim yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı hafızlık eğitimine yönelik imam hatip ortaokullarında yeni bir düzenleme gerçekleştirilmiştir. Bu yeni düzenlemeye göre örgün eğitimle birlikte imam hatip ortaokullarında hafızlık projesi hayata geçirilmiştir. 2016-2017 eğitim-öğretim yılının başında uygulanmaya geçen yeni sisteme göre hafızlık yapmak isteyen öğrencilerin imam hatip ortaokullarına kayıtları yapılmıştır. Türkiye genelinde toplam 17 okulda uygulamaya geçen bu sistem Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün himayesinde yapılmaktadır (Kahvecioğlu, 2017). Bu uygulamanın başarısına göre ileriki yıllarda bu türde eğitim veren okulların sayısının artırılması düşünülmektedir. Örgün eğitim içerisinde hafızlık eğitimi, yeni uygulamaya geçtiği için bu konuda henüz sağlıklı bir veri yoktur.

2.5.2. Resmi Olmayan Yerlerdeki Hafızlık Eğitimi

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden itibaren Kur'an Kursları eğitimi gayri resmî yerlerde de verilmiştir. Bundaki en önemli sebep, Tevhid-i Tedrisat Kanununa dayanılarak bu kurslar hakkında sert tedbirler alınmasıdır. Bu tip hafızlık eğitimi veren kurslarla ilgili net bir bilgi yoktur. Tahmini sayılar verilmektedir. Gölge (siyah) veriler olarak adlandıığımız bu rakamlar net sayılar olmamakla birlikte bize fikir vermesi açısından önemlidir. Bazı kaynaklara göre 1930 yılından sonra sınırlı sayıda kalan Kur'an Kurslarında eğitim verilmekteydi. Bu eğitimin verildiği yerler vakıflar, camiler, kapatılan eski medreseler veya bireysel mekânlardır (Jasckhe, 1972: 74). Çok partili döneme geçildiği 1950 yılından itibaren gayri resmî yerlerde verilen hafızlık eğitime izin verilmiştir (Öcal, 2015: 475). Türkiye'de 2017 yılına kadar sadece resmi olarak DiB hafızlık eğitimi verirken sonraki yıllarda MEB buna eklenmiştir.

Gayri resmî yerlerde hafızlık eğitimi veren Kur'an Kursları bazı cemaatler tarafından da verilmektedir. Bu cemaatler dernek statüsünde kurulup kendine ait yurtlarında kendi hocaları tarafından eğitim yapılmakta ve 17 Ekim 1971 yılında çıkartılan Kur'an Kursu Yönetmeliği'ne dayanarak bu çalışmalarına hız vermişlerdir (Sistem Bölükbaşı, 2012: 377). 16 Şubat 1980 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan bir çalışmada (Din Eğitimi Çalışma Raporu) resmi Kur'an Kursu sayısı 2000 iken gayri resmî kursların sayısı 1000'e ulaşmıştır (Ayhan, 1999: 480). Bu tip kurslar daha sonra özellikle 28 Şubat'la birlikte iyice yer altına inmişlerdir. 2002 yılından itibaren yeniden görünür hale gelmiş ve Kur'an Kursu yaptırma ve yaşatma adı altında faaliyetlerini sürdürmeyi devam etmişlerdir. DİB son yıllarda artan bu gayri resmî kurumları kontrol altına almak için bazı uygulamaları yürürlüğe koymuştur. Bu uygulamaya göre bazı kriterleri yerine getirenlere personel ve aynı yardım yapılmaktadır. Bunda amaç merdiven altı kursları yasal zemine çekip kontrolü sağlamaktır. Diyanet İşleri Başkanlığı sadece bununla yetinmemiş 2008 yılından itibaren resmi ya da gayri resmî olsun tüm kurslardan hafızlık eğitimi alanları bir sınava tabii tutmuştur. Bu sınavda başarılı olanlara "Hafızlık Belgesi" vererek kayıt altına almıştır. Bu yıllardan sonra Hafızlık Belgesi alanlarla ilgili gerçekçi rakamlara ulaşmış oluyoruz.

DİB, son yıllarda (2008-2009 öğretim yılından itibaren) herhangi bir resmi Kur'an Kursuna gitmese de kendi imkânlarıyla ya da DİB'e bağlı olmayan kayıt dışı bir Kur'an Kursunda hafızlık eğitimi alan bireylere de hafızlık tespit sınavı yapmak suretiyle "Hafızlık Belgesi" vermeye ve bu bireylerin sayısına istatistiklerinde yer vermeye başlamıştır. Ülkemizde 2008 yılında 384, 2009 yılında 431, 2010 yılında 2526 2012 yılında 1357, 2013 yılında 4768, 2014 yılında 3209, 2015 yılında 1269 kişi Hafızlık Belgesini dışardan almaya hak kazanmıştır (Öcal, 2015: 488). DİB Başkanı Ali Erbaş bir gazeteye verdiği mülakatta: 1975'ten beri 126.500 hafızın olduğunu, 350 kadar yatılı kursun, 28-29 bin civarında öğrencinin, yaş aralığının da 10-15 olduğu ve 3 yıl içinde hafızlığın bitirildiğini ifade etmiştir (Yeniakit, 2017). Diğer İslam ülkelerinde nüfusun yüzde onu (%10) hafızken son yıllarda yapılan çalışmalarda ülkemizde bu oran binde ikiye (1000/2) yaklaşmıştır (Turan, 2018: 95).

Son yıllarda merdiven altı Kur'an Kurslarında hafızlıklarını bitiren bireylere verilen "Hafızlık Belgesi" ile bu tür yerlerin dolaylı olarak kayıt altına alınması olumlu bir gelişmedir. Bu belgelerle DİB bünyesindeki kadrolara atama yapılabilme şansı olduğundan gayri resmî kursların ve oraya devam eden bireylerin kontrol edilme olasılığı

ortaya çıkmıştır. DİB, kayıt dışı kursları sistem içine dâhil etme çabası takdir edilecek bir gelişmedir. İleriki yıllarda da bu tür çalışmalara devam edilirse Türkiye'deki hafızlık eğitimi veren kursların gerçek sayıları ortaya çıkacak bununla ilgili objektif değerlendirme ve uygulamalar yürürlüğe girebilecektir.

Tablo 3: 2014-2018 Yıllarında Hafızlık Belgesi Almaya Hak Kazananların Sayısı

YILLAR	KIZ	ERKEK	TOPLAM
2015	3056	2968	6024
2016	2976	3558	6534
2017	3354	4674	8028
2018	4021	5693	9714

Kaynak: DİB, 2019

Bu veriler incelendiğinde hem kız ve hem de erkek hafız sayısının her yıl katlanarak arttığı görülmektedir. Son yıllardaki verilere bakıldığında toplam hafız sayısının on bin barajına dayandığı tespit edilmiştir. İleriki yıllarda bu sayının on bini aşarak giderek artacağı öngörülmektedir.

2.6. Hafızlığın Toplumsal Boyutu

Hafızlık müessesesi Türk toplumu tarafından genel olarak olumlu algılanırken, günümüzde ise kavramsal olarak bir daralmaya girmiştir. Geçmişte hafızlık, Kur'an-ı Kerim'i ezberlemek, onun manasını anlamak, onu hayata uygulamak ve ilmin anahtarı gibi gözükmürken günümüzde ise anlamı daralarak geleneğin devamı, faziletli bir davranış ve Allah rızası için yapılan bir ibadet olarak algılanmaktadır (Algur, 2018: 75). Türk toplumu tarafından hafızlık müessesinin bu kadar benimsenmesinde birçok etken vardır. Bunlar arasında en önemlileri hadislerde teşvik edilmesi, faziletli bir ibadet olması ve ebeveynlerin öldükten sonra arkalarından kendilerine Kur'an-ı Kerim okuyacak birilerini bırakmak istemesi olarak gösterilebilir (Cebeci ve Ünsal, 2006: 31). Bu bakımdan hafızlık, uğrunda ailelerin her türlü fedakârlığı yapaabilecekleri yüce bir faaliyet olarak görülmektedir (Genç, 2017).

Aslında hafızlığın nüfusa dağılımı konusunda Türk toplumu diğer Müslüman toplumlarından daha geridedir. İslam ülkelerinde nüfusun yüzde onu (%10) hafızken son

yıllarda yapılan çalışmalarda ülkemizde bu oran binde ikiye (1000/2) yaklaşmıştır (Turan, 2018: 95). Veriler incelendiğinde Türk toplumundaki hafızlık oranının diğer İslam toplumlarına göre daha geride olduğu görülmektedir. Bu verileri destekleyen açıklamaları Diyanet İşleri Başkanı kamuoyuyla paylaşmıştır. Diyanet İşleri Başkanı Erbaş basına verdiği bir demeçte; Türkiye’deki hafız sayısının nüfusun binde ikisine (1000/2) denk geldiği ve bunu yeterli görmediğini ifade etmiştir. Ayrıca okullarda Kur’an’ı Kerim dersini seçme oranının yüzde 10 olduğunu ve bu oranında yeterli olmadığını beyan etmiştir (Anadolu Ajansı, 2019).

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı gibi Türkiye’deki hafızların nüfusa göre oranı diğer İslam toplumlarına göre daha gerideyken bunun toplumsal olarak algılanışı farklılıklar arz etmektedir. Toplum genel olarak bu konuda iki farklı anlayış benimsemiştir. Medya haberlerine yansıyan bu iki farklı anlayışın örneklerini görmek mümkündür.

“Bilgisayarların, teyp kasetlerinin, CD’lerin, DVD’lerin zamanında Kur’an ezberlemenin ne gereği var. Hafız, hıfz eden, koruyan demektir. Kur’an nüshalarının çoğaltılmadığı çağlarda, okuma-yazmanın olmadığı dönemlerde kutsal kitabı ezberleyen insanlara gereksinim vardı. Şimdi yok. Hafızlık da çağın gereği yok olacak mesleklerden biri. Her hafızın elinin altında milyonlarca nüsha Kur’an, her müminin elinin altında gene milyonlarca elektronik kayıt var. Ezanı hoparlörle okutanlar, ya hoparlörden ya da hafızlık mesleğinden vazgeçmek zorundadır” (İnce, 2005).

“Antalya’da en çok hafız yetiştiren ilçe olan Korkuteli’nde hafızlar ordusuna yeni neferler katıldı. Korkuteli ilçesinde 58 yıldır hafız yetiştiren Merkez Hafızlık Yatılı Erkek Kur’an Kursu’nda hafızlık merasimini tamamlayan 10 hafız daha belgelerini aldı. Her sene erkek ve kız kurslarında 50’yi aşkın öğrenciye hafızlık belgesi veren kurs, bugüne kadar binlerce hafız yetiştirdi. Kurs, bu özelliğiyle ülke genelinde de en çok hafız yetiştiren kurum unvanına sahip” (Sabah, 2020).

Medya haberlerinden de anlaşılacağı üzere hafızlık konusunda genel olarak bir birine zıt iki farklı görüş vardır. İki görüşünde ideolojik temelde birbirinden ayrıştığı görülmektedir. Hangi görüşün doğru ya da yanlış olduğu hakkında bir fikir beyan edilmeyecektir. Burada en önemli hususun toplumun her iki görüş arasında ideolojik bir ayrışma içinde olduğu gerçeğidir. Araştırmada bu iki görüşü bir kenara bırakarak hafızlık eğitimi gören öğrencilerin penceresinden bakılmıştır. Çünkü iki bakış açısının hiç biri çocukların ne hissettikleriyle ve sosyo ekonomik durumlarıyla ilgilenmemiştir. Asıl

ilgilenilen ideolojilerdir. Araştırmada toplumu bu ideolojik bakış açısından uzaklaştırmak, önyargısız onların ocuk olduklarını bilerek, çocukların hayat şartlarına katkı vermek amacıyla yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

Araştırma probleminin çözümü için, araştırmaya katılan öğrenciler ölçekler yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

3.1. Öğrencilerin Demografik, Sosyal ve Ekonomik Durumları

Tablo 4: Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Frekans(n)	Yüzde (%)
Erkek	87	63,5
Kadın	50	36,5
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Cinsiyetiniz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 63,5 erkek, yüzde 36,5 kadınlardan oluşmaktadır. Bu oranlar, Türkiye geneli Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarında kalan kadın ve erkek öğrenci verileri ile karşılaştırıldığında paralellik arz etmektedir. Türkiye geneli kurslarda kalan öğrencilerin yüzde 41,4’ü kadın iken yüzde 58,6’sı erkeklerden oluşmaktadır (DİB, 2019). Bu veriler ışığında Elazığ ilinde Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarında kalan erkek öğrenci oranları, Türkiye genelinde Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarında kalan erkek öğrenci oranlarına göre nispeten yüksekken, kadınlarda bu oran nispeten daha düşüktür. Ayrıca Elazığ ilinde aileler, erkekleri, kadın öğrencilere göre daha fazla kursa göndermektedir. Elazığ ilinde erkek öğrencilerin Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarında kalma oranı, kadın öğrencilerden hem il özelinde hem de Türkiye genelinde yüksektir.

Tablo 5: Yaş Dağılımı

Yaş	Frekans(n)	Yüzde (%)
10'dan küçük	1	0,7
10-12	66	48,2
13-15	45	32,8
16-18	14	10,2
18'den Büyük	11	8,0
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Kaç yaşındasınız?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 48,2’si 10-12, yüzde 32,8’i 13-15, yüzde 10,2’si 16-18, yüzde 8’i 18’den büyük, yüzde 0,7’si 10’dan küçük olarak dağılmaktadır. Türkiye’de daha önce yasalarda Yatılı Hafızlık Kur’an Kursuna kayıt olmak için ilkokulu bitirmiş diplomalı olmak ön şartken, 2020 Türkiye’inde yasal olarak herhangi bir yaş ve eğitim durumu aranmamaktadır. Bu verilerden anlaşılacağı üzere serbest bırakılan hafızlık eğitimi kendi doğal yaş sınırlarını bulmuştur. 10 yaşından küçük, hafızlık eğitimi alan 1 kişi iken 18’ den büyük sadece 11 kişidir. Bu gösteriyor ki insanlar 10 yaşından küçüklerin Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarına, kanunla yasak olmamasına rağmen pek göndermemektedir. Ayrıca 18 yaşından büyüklerin de bu kurslara gitme oranı diğer yaş aralıklarına göre en düşük ikinci orandır. Bu veriler ise halkın Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarına gitme yaşı için 10 yaşı alt sınır görürken, 18 yaş üzerini üst sınır olarak kabul ettiğini göstermektedir. Verilere bakıldığında toplamda yaş dağılımı yüzde 81 ile 10- 15 yaş aralığı alırken bunu yüzde 19 ile diğer yaş grupları takip etmektedir. Yani Hafızlık eğitimi almak için halkın tercih ettiği, en uygun yaş aralığı 10-15 yaş olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 6: Kardeş Dağılımı

Kardeş Sayısı	Frekans(n)	Yüzde (%)
Yok	3	2,2
1-3	64	46,7
4-6	50	36,5
7 Ve Üzeri	20	14,6
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Kaç kardeşsiniz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 46,7’si 1-3, yüzde 36,5’i 4-6, yüzde 14,6’sı 7 ve üzeri kardeşi vardır. Yüzde 2,2’sinin ise kardeşi bulunmamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken deneklere kendisi hariç kardeş sayısı sorulmuştur. Veriler iki gruba ayrıldığında: 1-3 arası kardeşe sahip olanların oranı yüzde 48,9 iken, ikinci grupta yer alan 4 ve üzeri kardeş sayısına sahip olanların oranı yüzde 51,1 şeklinde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Yatılı hafızlık eğitimine gelen öğrencilerin kardeş sayısı arttıkça kurslara gelme sıklığı artmaktadır. Kardeş sayısı fazla olan öğrencilerin Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarında kalma ihtimali daha yüksektir.

Tablo 7: Eğitim Durumu Dağılımı

Eğitim Durumu	Frekans(n)	Yüzde (%)
İlkokul	2	1,5
Ortaokul	25	18,2
İmam Hatip Ortaokul	61	44,5
Lise	14	10,2
İmam Hatip Lisesi	33	24,1
Başka	2	1,5
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Eğitim durumunuz nedir?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 44,5’i İmam Hatip Ortaokul, 24,1’i İmam Hatip Lisesi, 18,2’si Ortaokul, yüzde 10,2’si Lise, yüzde 1,5’i İlkokul ve başka olarak dağılmaktadır. Buna göre hafızlık eğitiminden dolayı öğrencilerin İmam Hatip eğitimi veren ortaokul ve liselere yüzde 68,6’lık kısmı devam ederken diğer örgün eğitim kurumlarına (lise ve ortaokul) ise yüzde 28,4’lük kısmın devam ettiği gerçeğidir. İmam Hatip olarak tabir edilen, dini eğitimi veren okul türlerine devam eden öğrenci sayısı, diğer eğitim kurumlarına devam edenlerden yaklaşık olarak iki buçuk kat daha fazladır. Hafızlık eğitimi alan öğrenciler çoğunlukla İmam Hatip okullarını tercih etmektedir. Öğrencilerin yüzde 28,4’lük kısmı diğer normal eğitim kurumlarına (lise ve ortaokul) devam etmektedir. Bu veriler hafızlık eğitimi alan öğrencilerin hepsinin, ilkokuldan sonra örgün eğitim içerisinde dini alanda eğitim veren okul türlerine yöneleceği algısının yanlış olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Örneklem

İmam Hatip okullarında yoğunlaşması, aile isteği ve DİB kadrolarına atanırken İmam Hatip Diplomasının getireceği avantajdan kaynaklandığı ön görülmektedir.

Tablo 8: Okul Başarı Durumu

Okul Başarısı	Frekans(n)	Yüzde (%)
55 ve altı	3	2,2
56 ve 70	34	24,8
71-85	54	39,4
86-100	45	32,8
Başka	1	0,7
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Okulda başarı durumunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 39,4’ü 71-85, yüzde 32,8’i 86-100, yüzde 24,8’i 56-70, yüzde 2,2’si 55 ve altı, yüzde 0,7’si başka olarak dağılmaktadır. Bu veriler incelendiğinde öğrencilerin yüzde 67,5’i 85 ve altında not alırken sadece yüzde 32,8’i 86 ve üzeri not almıştır. Türkiye de sınıfta kalma olayının çok zor şartlara bağlanmasına rağmen, öğrencilerin büyük çoğunluğun not ortalamasının yüzde 2,2’si 55 ve altı, yüzde 24,8’i 56-70, yüzde 39,4’ü 71-85 bareminde sıralanması buraya devam eden öğrencilerin akademik düzeyi hakkında bilgiler vermektedir. Toplum başarılı öğrencilerden daha çok orta ve düşük düzeyde öğrencileri bu kurumlara göndermektedir. Unutulmamalıdır ki deneklerin verdikleri yanıtlar doğru olarak kabul edilmiştir. Hâlbuki bu yaşta çocukların başarısızlıklarını örtükleri yâda başarılarını olduğundan büyük gösterdikleri unutulmamalıdır.

Tablo 9: Aile Aylık Gelir Durumu

Aile Aylık Geliri	Frekans(n)	Yüzde (%)
1500 TL’nin Altında	36	26,3
1501-2500 TL	43	31,4
2501-3500 TL	25	18,2
3501-4500 TL	21	15,3
4501 Ve Üzeri	12	8,8
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Ailenizin aylık ortalama kazancı ne kadardır?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 31,4’ü 1501-2500 TL, 26,3’ü 1500 TL’nin altında, yüzde 18,2’si 2501-3500 TL, yüzde 15,3’ü 3501-4500 TL, yüzde 8,8’i 4501 ve üzeri olarak dağılmaktadır. Buradaki en yüksek iki oranın yüzde 31,4’ü 1501-2500 TL ve yüzde 26,3’ü 1500 TL’nin altında gelirin olduğu ve yüksek gelire doğru bu oranın gittikçe azaldığı görülmektedir. 4501 ve üzeri en yüksek gelire sahip olanların oranı sadece yüzde 8,8’dir. Bu da ailelerin gelir seviyesi arttıkça, öğrencilerin bu tür kurumlarda kalma ihtimalini düşürmektedir. Tam tersi olarak ailelerin gelir seviyesi düştükçe öğrencilerin bu tür kurumlarda kalma ihtimalini yükseltmektedir. Özetlemek gerekirse ailelerin aylık ortalama kazancı ile kursta kalma oranları arasında bir ilişki saptanmıştır.

Tablo 10: Baba Eğitim Düzeyi

Babanın Eğitim Düzeyi	Frekans(n)	Yüzde (%)
İlkokul	29	21,2
Ortaokul	37	27,0
Lise	33	24,1
Üniversite	26	19,0
Okuryazar	10	7,3
Okuma Yazma Bilmiyor	2	1,5
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Babanızın eğitim durumu nedir?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre babaların yüzde 27’si Ortaokul, yüzde 24,1’i Lise, yüzde 21,2’si İlkokul, yüzde 19’u Üniversite, 7,3’ü Okuryazar, yüzde 1,5’i Okuma yazma bilmiyor olarak dağılmaktadır. Babaların yüzde 8’8’i herhangi bir örgün eğitim kurumuna gitmemiştir. Örgün eğitim kurumlarında okuyan veya mezun olanların oranı yüzde 91,2’dir ve eğitim düzeyi birbirine yakındır. Tüm örgün eğitim kurumlarında üniversite eğitimi alanlar yüzde 19’dur. Örgün eğitim kurumlarında Ortaokuldan mezun olanların oranı en yüksek olandır. Yatılı Hafızlık Kur’an Kursunda kalan öğrenci babalarının eğitim düzeyi pek yüksek görülmemektedir.

Tablo 11: Anne Eğitim Düzeyi

Annenin Eğitim Düzeyi	Frekans(n)	Yüzde (%)
İlkokul	45	32,8
Ortaokul	36	26,3
Lise	16	11,7
Üniversite	3	2,2
Okur Yazar	14	10,2
Okuma Yazma Bilmiyor	23	16,8
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Annelerinizin eğitim durumu nedir?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre annelerin yüzde 32,8’i İlkokul, 26,3’ü Ortaokul, 16,8’i Okuma yazma bilmiyor, yüzde 11,7’si Lise, yüzde 10,2’si Okuryazar, 2,2’si Üniversite olarak dağılmaktadır. Anneleri okuryazar ve okuma yazma bilmeyenlerin oranı toplamda yüzde 27’dir. Yani annelerin yüzde 27’si herhangi bir örgün eğitime devam etmemiştir. Bu oranlar, babaların eğitim seviyesiyle karşılaştırıldığında ilk göze çarpan, babaların yüzde 1,5’i okuma yazma bilmezken annelerde bu oran yüzde 16,8’e kadar çıkmaktadır (yani yaklaşık on bir katı fazlasıdır). Ayrıca babalarda üniversite eğitimi yüzde 19 iken annelerde bu oran sadece yüzde 2,2’dir (yani dokuz katıdır). Babaların yüzde 8,8’i herhangi bir örgün eğitim kurumuna gitmezken annelerde bu oran yüzde 27’dir. Babalarda herhangi bir örgün eğitim kurumunda okuyan veya mezun olanların oranı yüzde 91,2 iken annelerde bu oran yüzde 73’tür. Hafızlık eğitimi alan öğrenci annelerinin, eğitim düzeyi olarak babalardan daha geride olduğu görülmektedir. Genel olarak Yatılı Hafızlık Kur’an Kursunda kalan öğrenci annelerinin eğitim seviyesinin pek yüksek olmadığı görülmektedir. Lise ve Üniversite eğitimi alan öğrenci annelerinin sadece yüzde 13,9 olması bu iddiayı desteklemektedir.

Tablo 12: Baba Mesleği

Baba Mesleği	Frekans(n)	Yüzde (%)
İşsiz	9	6,6
Esnaf	20	14,6
Gündelik İşlerde Çalışır	33	24,1
Devlet Memuru Veya İşçisi	37	27,0
Çiftçi	22	16,1
Öğretmen, Doktor, Mühendis	6	4,4
Başka	10	7,3
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Babanızın Mesleği nedir?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre babaların yüzde 27’si Devlet Memuru veya İşçisi, yüzde 24,1’i Gündelik işlerde çalışmaktadır, yüzde 6,6’sı İşsiz, yüzde 16,1’i Çiftçi, yüzde 14,6’sı Esnaf, yüzde 4,4’ü Öğretmen, Doktor, Mühendis, yüzde 7,3’ü Başka olarak dağılmaktadır. Yüzde 27,0’lik Devlet memuru ve işçisi içerisinde, din görevlilerinin fazla olduğu kanaatindeyiz. Bundan dolayı bu oranın bu kadar yüksek çıktığını tahmin etmekteyiz. Buda din görevlilerinin kurslara çocuklarını daha fazla gönderdiğini düşündürmektedir. Bunu gündelik işlerde çalışanlar, çiftçiler ve küçük esnaflar takip etmektedir. Son sırada yüzde 4,4’lük oranıyla öğretmen, doktor, mühendis mesleğinde olanlar gelmektedir. Devlet memuru veya işçisi, öğretmen, doktor ve mühendis diye tabir ettiğimiz mesleklerini dışarda bırakırsak, yüzde 68,6’i diğer mesleklere ait babaların oranı fazladır. Yukarıdaki veriler yorumlandığında öğrencilerini hafızlık eğitimine gönderen, babaların belli mesleklerde (yüzde 14,6’sı esnaf, yüzde 24,1’i gündelik işlerde çalışır, yüzde 27’si devlet memuru veya işçisi, yüzde 16,1’i çiftçi) yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bazı meslek grubundaki (yüzde 4,4’ü Öğretmen, Doktor, Mühendis) babalar ise öğrencilerini hafızlık eğitimini pek göndermemektedir.

Tablo 13: Anne Mesleği

Anne Mesleği	Frekans(n)	Yüzde (%)
Ev Hanımı	127	92,7
Esnaf	2	1,5
Temizlik ve çocuk bakımı işleri yapar	3	2,2
Devlet Memuru Veya İşçisi	4	2,9
Başka	1	0,7
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Annenizin Mesleği nedir?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 92,7’si Ev Hanımı, yüzde 2,9’u Devlet Memuru veya İşçisi, yüzde 2,2’si temizlik ve çocuk bakımı işleri yapar, yüzde 1,5 Esnaf, yüzde 0,7’si Başka olarak dağılmaktadır. Annelerin iş hayatına katılımları oldukça sınırlıdır. Bu oran yaklaşık yüzde 7’i civarındadır. Aslında bu oranı eğitim seviyesiyle ilişkilendirirsek oldukça doğru olacaktır. Eğitim seviyesinin bu kadar düşük olan annelerin iş hayatına katılımı da sınırlı olacaktır. Veriler, toplumumuzdaki ailenin reisi ve geçim sağlama vazifesinin baba yapar şeklindeki algıyla paralellik göstermektedir. Bu kurumlarda eğitim alan öğrenci, annelerinin genel olarak ev hanımı olduğu tezini kanıtlayacaktır. Çalışan annelerin oranı da tam tersi oldukça düşüktür. Öğrenci annelerinin, babalarına göre iş hayatına katılımı oldukça sınırlıdır. Kısaca hafızlık eğitimi alan öğrenci, annelerinin üretim faaliyetlerine katılımı oldukça düşük gerçekleşmiştir.

Tablo 14: Aile İkametgâhı

Aileniz Nerde İkamet Etmektedir	Frekans(n)	Yüzde (%)
Köyde	32	23,4
İlçede	36	26,3
İl Merkezi	69	50,4
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Aileniz nerde ikamet etmektedir?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 23,4’ü Köyde, yüzde 26,3’ü İlçede, yüzde 50,4’ü İl merkezi olarak dağılmaktadır. Hafızlık eğitime gelen öğrenciler genellikle olarak il merkezlerinden gelmektedir. Ama

bu oranlar 2019 yılında tüm Türkiye’de il, ilçe ve köylerde yaşayanların oranıyla karşılaştırsak daha doğru sonuçlara ulaşılabilecektir. Türkiye nüfusunun yüzde 92,8’si il ve ilçe merkezlerinde yüzde 7,2’side köylerde yaşamaktadır (Tuik, 2020). Elazığ ilinde Hafızlık Kur’an Kursunda kalan öğrencilerin, Türkiye de yaşanan yerdeki toplam nüfus oranıyla kıyaslırsak, köyden gelen öğrencilerin daha yoğun olduğunu görürüz. Türkiye il ve ilçe nüfus oranı yüzde 92,8 iken, Elazığ ilinde hafızlık eğitimi alan öğrencilerin oranı yüzde 75,7’dir. Köy ve belde nüfus oranı yüzde 7,2 iken Elazığ ilinde hafızlık eğitimi alan öğrencilerin oranı yüzde 23,4 tür. Köyde yaşayan insanların, il ve ilçede yaşayanlara göre daha fazla hafızlık eğitimi aldığı görülmektedir. Bu oranın yakın bir gelecekte de değişmeyeceği elde edilen veri bağlamında öngörülmektedir.

Tablo 15: Ev Mülkiyet Durumu

Ev Mülkiyeti	Frekans(n)	Yüzde (%)
Kendi Evimiz	109	79,6
Kiracıyız	24	17,5
Lojman	3	2,2
Başka	1	0,7
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Evin mülkiyeti nasıldır?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 79,6’sı Kendi evimiz, yüzde 17,5’i Kiracıyız, yüzde 2,2’si Lojman, yüzde 0,7’si Başka olarak dağılmaktadır. Kursa gelen öğrencilerin büyük çoğunluğunun yüzde 76,6’sı ev mülkiyeti ailelerine aitken, yüzde 17,5’i ise kiracı, geriye kalan kısım ise lojmanlarda kalmaktadır. Toplumumuzda eve sahibi olma kültürünün bu oranlara yansıdığı bir göstergesidir. Ayrıca lojmanlarda kalanların çoğunun da din görevlisi olduğu düşünülmektedir.

Tablo 16: İkamet Edilen Ev

İkamet Edilen Ev	Frekans(n)	Yüzde (%)
Apartman Dairesi	86	62,8
Müstakil Ev	51	37,2
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Oturduğunuz evi belirtiniz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 62,8’i Apartman dairesi, yüzde 37,2’si müstakil evlerde kalmaktadır. Kurslarda kalan öğrencilerin büyük çoğunluğunu apartman dairesinde kalması Türkiye deki şehirleşme oranlarıyla ilintilidir. Müstakil evlerde kalanların ise köy, lojman, belde ve kenar mahallelerde kaldığını varsayılmaktadır.

Tablo 17: Kendine Ait Oda Durumu

Kendine Ait Oda Durumu	Frekans(n)	Yüzde (%)
Evet Var	73	53,3
Hayır Yok	64	46,7
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Kendinize ait odanız var mı?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 53,3’ü Evet var, yüzde 46,7’si Hayır yok olarak dağılmaktadır. Öğrencilerin yüzde 53,3’ü kendi odalarının olması, yani kendilerine ait özel alanlarının varlığı sevindirici bir durumdur. Geri kalan yüzde 46,7’si kendine ait bir odanın olmaması hem 4 ve üzeri kardeş sayısına sahip olmalarından hem de evlerin yeterli sayıda odaların olmamasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 18: Aileleriyle Birlikte Yaşama Durumu

Aileleriyle Birlikte Yaşama Durumu	Frekans(n)	Yüzde (%)
Evet	131	95,6
Hayır, (Boşanmış Veya Ayrı)	6	4,4
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Anne ve babanızın birlikte yaşıyor mu?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 95,6’sı Evet, yüzde 4,4’ü Hayır (Boşanmış veya ayrı) olarak dağılmaktadır. Öğrencilerin parçalanmış aile olarak ifade edilen, risk grubunda olmadıkları görülmektedir. Bu risk gurubunda olanların oranı sadece yüzde 4,4’tür. Yatılı Hafızlık

Kur'an Kursunda kalan öğrenci, aileleri genel olarak bir arada yaşama eğilimi göstermektedir.

Tablo 19: Ebeveynlerin Hayatta Olma Durumu

Ebeveynler Hayatta Olma Durumu	Frekans(n)	Yüzde (%)
İkisi De Yaşıyor	136	99,3
Biri Hayatta Diğeri Vefat Etmiş	1	0,7
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Ebeveynleriniz hayatta mı?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 99,3’ü ikisi de yaşıyor, yüzde 0,7’si hayatta diğeri vefat etmiş olarak dağılmaktadır. Öğrenci ailelerinde bir kişi hariç genel olarak vefat eden yoktur. Öğrencilerini Yatılı Hafızlık Kur’an kursuna gönderen ailelerde, her iki ebeveynin genel olarak yaşadığı görülmektedir. Buda Yatılı Hafızlık Kur’an kursun kalan öğrencilerin sağlıklı bir aile ortamına sahip olduğunu göstermiştir.

Tablo 20: Ebeveynlerin Tekrar Evlenme Durumu

Ebeveynlerin Tekrar Evlenme Durumu	Frekans(n)	Yüzde (%)
Annem Evlendi	1	0,7
Babam Evlendi	5	3,6
Her İkisi Evlendi	2	1,5
Hiçbiri	129	94,2
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Ebeveynleriniz tekrar evlendi mi?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 0,7’si Annem evlendi, yüzde 3,6’sı Babam evlendi, yüzde 1,5’i Her ikisi evlendi, yüzde 94,2’si Hiçbiri olarak dağılmaktadır. Öğrenci ailelerinin sadece yüzde 5,8’i yeniden evlenmiştir. Bu evlenen yüzde 5,8’in cinsiyete göre oranı şu şekildedir; Erkelerde yüzde 87,5’i kadınlarda yüzde 37,5’i olarak belirlenmiştir. Bu verilerden anlaşılacağı üzere erkeklerin evlenme oranı kadınlardan daha fazladır.

Tablo 21: Aile ile Yaşama Durumu

Kiminle Kalındığı	Frekans(n)	Yüzde (%)
Ailemle Birlikte	128	93,4
Babamla Birlikte	3	2,2
Annemle Birlikte	5	3,6
Başka	1	0,7
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Kursa gelmeden önce kiminle kalıyordunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 93,4’ü Ailemle birlikte, yüzde 2,2’si Babamla birlikte, yüzde 3,6’sı Annemle birlikte, yüzde 0,7’si Başka olarak dağılmaktadır. Ebeveynleri tekrar evlenenlerin yüzde 62,5’i annesiyle kalırken yüzde 37,5’i babasıyla kalmaktadır. Bu da ailesiyle birlikte yaşayanlar daha çok kursa gelmektedir.

Tablo 22: Göç Sonucu Taşınma Durumu

Göç Sonucu Taşınma Durumu	Frekans(n)	Yüzde (%)
Evet	26	19,0
Hayır	111	81,0
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Aileniz bulunduğunuz yere göç sonucu sonradan mı taşındı?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 19’i Evet, yüzde 81’i Hayır olarak dağılmaktadır. Bu veriler değerlendirildiğinde öğrencilerin genel olarak Elâzığ ili sınırları içerisinde kurslara geldikleri belirlenmiştir. İl dışından gelenlerin oranı ise yüzde 19 olmuştur. Elazığ halkının genel olarak Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarına öğrencilerini gönderdikleri görülmektedir. Elazığ ilinin Yatılı Hafızlık Kur’an Kursuna bu kadar öğrenci göndermesin de şehrin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısının etkili olmuştur.

Tablo 23: Cinsiyet ile Göç Sonucu Taşınma İlişkisi

Cinsiyet		Göç Sonucumu Taşınma		Toplam
		Evet	Hayır	
Erkek	Frekans(N)	21	66	87
	% Cinsiyetiniz	24,1%	75,9%	100,0%
	%Göç sonucumu taşındınız	80,8%	59,5%	63,5%
	% Toplam	15,3%	48,2%	63,5%
Kadın	Frekans(N)	5	45	50
	% Cinsiyetiniz	10,0%	90,0%	100,0%
	%Göç sonucumu taşındınız	19,2%	40,5%	36,5%
	% of Total	3,6%	32,8%	36,5%
Toplam	Frekans(N)	26	111	137
	% Cinsiyetiniz	19,0%	81,0%	100,0%
	%Göç sonucumu taşındınız	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	19,0%	81,0%	100,0%

Tablo 28 incelendiğinde erkeklerin yüzde 24,1'i aileleri buldukları yere göç sonucu taşınırken kadınlarda ise bu oran yüzde 10 olarak gerçekleşmiştir. Cinsiyete göre göç oranında bir farklılaşma göze çarpmaktadır. Yaklaşık olarak erkeklerin aileleri kadınların ailelerinden iki buçuk kat daha fazla yaşadıkları yere göç sonucu yerleşmiştir. Buda bizlere Yatılı Hafızlık Kur'an Kurslarında kalan öğrencilerden, erkek öğrenci ailelerinin daha fazla yaşadıkları yerlere göç sonucu yerleştiklerini göstermiştir. Kadın öğrenci ailelerinde ise bu daha düşük oranda ortaya çıkmıştır.

3.2. Öğrencilerin Tutum Ve Eğilimleri

3.2.1. Öğrencilerin Kursu Gelmesinde Etkili Olan Bireyler

Tablo 24: Kursu Katılımda Etkili Olan Bireyler

Etki Edenler	Frekans(n)	Yüzde (%)
Kendim	85	42,3
Ailem	54	39,4
Yakınlarım	18	13,1
Arkadaşlarım	6	4,4
Başka	1	0,7
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Hafızlık Kursuna gelmeniz kim etkili oldu?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 42,3’ü Kendim, yüzde 39,4’ü Ailem, yüzde 13,1’i Yakınlarım, 4,4’ü Arkadaşlarım, yüzde 0,7’si başka olarak dağılmaktadır. Öğrencilerin kursa gelmesinde en etkili olan kişiler içerisinde en yüksek oran kendisi, sonra ailesi üçüncü olarak ta yakınları gelmektedir. Kişinin, kendi ve kan bağı dışındakilerin bu konuda pek fazla etkili olmadığı görülmektedir.

3.2.2. Öğrencilerin Kursa Katılımındaki İsteklilik Durumu

Tablo 25: İsteklilik Durumu

İsteklilik	Frekans(n)	Yüzde (%)
Evet	123	89,8
Hayır	14	10,2
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Hafızlık Kursuna kendi isteğinizle mi geldiniz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 89,8’i Evet, yüzde 10,2’si Hayır olarak dağılmaktadır. Bu verilere göre genel olarak kişiler kendi iradeleriyle kursa gelmişlerdir. Yüzde 10,2’lik bir dilim ise iradesi dışında kursa katıldıklarını beyan etmişlerdir. Kendi iradeleri dışında gelenlerin hafızlık eğitimi konusunda ne kadar verimli olacağı tartışmalı bir konu olacaktır. Bu kişilerin ileride hem kursla hem de arkadaşlarıyla ilgili birçok problemler yaşayacağını düşünmekteyiz. Elazığ ilinde Yatılı Hafızlık Kur’an Kursuna gelen öğrenciler büyük oranda kendi isteğiyle gelmişlerdir.

Tablo 26: Cinsiyet ile İsteklilik Durumu İlişkisi

Cinsiyet		İsteklilik		Toplam
		Evet	Hayır	
Erkek	Frekans	77	10	87
	% Cinsiyetiniz	88,5%	11,5%	100,0%
	% Kendi İsteğinizle mi Geldiniz	62,6%	71,4%	63,5%
	% Toplam	56,2%	7,3%	63,5%
Kadın	Frekans	46	4	50
	% Cinsiyetiniz	92,0%	8,0%	100,0%
	% Kendi İsteğinizle mi Geldiniz	37,4%	28,6%	36,5%
	% Toplam	33,6%	2,9%	36,5%
Toplam	Frekans	123	14	137
	% Cinsiyetiniz	89,8%	10,2%	100,0%
	% Kendi İsteğinizle mi Geldiniz	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	89,8%	10,2%	100,0%

Tablo 26 incelendiğinde kursa kendi isteğiyle gelenlerin yüzde 92'si kadın, yüzde 88,5'i erkeklerden oluşmaktadır. Kendi isteği dışında kursa gelenlerin yüzde 11'5'i erkek yüzde 8'i kadın olarak gerçekleşmiştir. Elazığ ilinde Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunda kalan kadın öğrenciler, erkek öğrencilerden daha fazla kendi isteğiyle kursa gelirken erkek öğrenciler ise kadın öğrencilerden daha fazla kendi isteği dışında kursa gelmektedir.

3.2.3. Öğrencilerin Kursa Gelmesindeki En Önemli Etkenler

Tablo 27: Kursa Katılımda Önem Taşıyan Etkenler

Kursa Katılıma Etki Eden Etkenler	Frekans(n)	Yüzde (%)
Ailemin İsteği İçin	24	17,5
Dinimi Öğrenip, Yaşamak İçin	83	60,6
Meslek Sahibi Olmak İçin	5	3,6
İyi Bir Eğitim Almak İçin	18	13,1
Başka Seçeneğim Olmadığı İçin	2	1,5
Başka	5	3,6

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Hafızlık Kursuna gelmenizdeki etkili olan en önemli etken nedir?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 60,6’sı dinimi öğrenip yaşamak için, yüzde 17,5’i ailemin isteği için, yüzde 13,1’i iyi bir eğitim almak için, yüzde 3,6’sı meslek sahibi olmak için, yüzde 3,6’sı başka, yüzde 1,5’i başka seçeneğim olmadığı için olarak dağılmaktadır. Bu anket sorusuna cevap verenler genel olarak dinini yaşamak ve öğrenmek için kursa geldiklerini ifade etmişlerdir. Daha sonra bu veriyi sırasıyla ailelerin isteği ve iyi bir eğitim almak olarak ifade edenler almıştır. Kurs olanaklarının iyi bir eğitim sağlama konusunda ne kadar faydalı olacağı konusunda herhangi bir fikir beyan etmek zor olacaktır.

Tablo 28: Cinsiyet İle Kursa Katılımda Önem Taşıyan Etken İlişkisi

Cinsiyet	Kursa Katılıma Etki Eden Etkenler						Toplam	
	Ailemin isteği için	Dinimi öğrenip, yaşamak için	Meslek sahibi olmak için	İyi bir eğitim almak için	Başka seçeneğim olmadığı için	Başka		
Erkek	Frekans	18	49	5	12	1	2	87
	%Cinsiyetiniz	20,7%	56,3%	5,7%	13,8%	1,1%	2,3%	100,0%
	%En Önemli Etken	75,0%	59,0%	100,0%	66,7%	50,0%	40,0%	63,5%
	% Toplam	13,1%	35,8%	3,6%	8,8%	0,7%	1,5%	63,5%
Kadın	Frekans	6	34	0	6	1	3	50
	%Cinsiyetiniz	12,0%	68,0%	0,0%	12,0%	2,0%	6,0%	100,0%
	%En Önemli Etken	25,0%	41,0%	0,0%	33,3%	50,0%	60,0%	36,5%
	% Toplam	4,4%	24,8%	0,0%	4,4%	0,7%	2,2%	36,5%
Toplam	Frekans	24	83	5	18	2	5	137
	%Cinsiyetiniz	17,5%	60,6%	3,6%	13,1%	1,5%	3,6%	100,0%
	%En Önemli Etken	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	17,5%	60,6%	3,6%	13,1%	1,5%	3,6%	100,0%

Tablo 28 incelendiğinde öğrencilerin Hafızlık Kursuna gelmem de en önemli etken ailem diyenlerin yüzde 20,7’si erkeklerden oluşurken, yüzde 12’si kadınlardan oluşmaktadır. Erkek öğrencilerin kursa gelme tercihlerini aileleri, kadın öğrencilere göre daha fazla etkilemektedir. Erkek öğrencilerin, kadın öğrencilerden daha fazla ailelerinden

etkilendiği görülmektedir. Dinimi yaşayıp öğrenmek için kursa gelenlerin yüzde 68'si kadın öğrenciler iken, yüzde 56,3'ü erkekler öğrencilerden oluşmaktadır. Kadın öğrenciler erkekler öğrencilere göre dini eğitime daha fazla önem vermektedir. Meslek sahibi olmak için kursa gelenlerin yüzde 100'ü erkek öğrenciler iken, kadın öğrencilerden hiç kimse bu seçeneği işaretlememiştir. Meslek sahibi olmak erkekler öğrenciler için kadın öğrencilere göre daha fazla önem arz etmektedir. Toplumumuzda ailenin reisi erkektir algısı meslek sahibi olma seçeneğini etkilediği anlaşılmaktadır. İyi bir eğitim almak için kursa gelenlerin cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 29: Aile Kazancı İle Kursa Katılımda Önem Taşıyan Etken İlişkisi

Ailenin Kazancı		Kursa Katılıma Etki Eden Etkenler						Toplam
		Ailemin isteği için	Dinimi öğrenip, yaşamak için	Meslek sahibi olmak için	İyi bir eğitim almak için	Başka seçeneğim olmadığı için	Başka	
1500 TL'nin altında	Frekans	11	21	2	2	0	0	36
	%AileninKazancı	30,6%	58,3%	5,6%	5,6%	0,0%	0,0%	100,0%
	%Önemli Etken	45,8%	25,3%	40,0%	11,1%	0,0%	0,0%	26,3%
	%Toplam	8,0%	15,3%	1,5%	1,5%	0,0%	0,0%	26,3%
1501-2500 TL	Frekans	5	28	2	8	0	0	43
	%AileninKazancı	11,6%	65,1%	4,7%	18,6%	0,0%	0,0%	100,0%
	%Önemli Etken	20,8%	33,7%	40,0%	44,4%	0,0%	0,0%	31,4%
	% Toplam	3,6%	20,4%	1,5%	5,8%	0,0%	0,0%	31,4%
2501-3500 TL	Frekans	2	15	1	2	2	3	25
	%AileninKazancı	8,0%	60,0%	4,0%	8,0%	8,0%	12,0%	100,0%
	% Önemli Etken	8,3%	18,1%	20,0%	11,1%	100,0%	60,0%	18,2%
	% Toplam	1,5%	10,9%	0,7%	1,5%	1,5%	2,2%	18,2%
3501-4500 TL	Frekans	3	11	0	5	0	2	21
	%AileninKazancı	14,3%	52,4%	0,0%	23,8%	0,0%	9,5%	100,0%
	% Önemli Etken	12,5%	13,3%	0,0%	27,8%	0,0%	40,0%	15,3%
	% Toplam	2,2%	8,0%	0,0%	3,6%	0,0%	1,5%	15,3%
4501 ve üzeri	Frekans	3	8	0	1	0	0	12
	%AileninKazancı	25,0%	66,7%	0,0%	8,3%	0,0%	0,0%	100,0%
	% Önemli Etken	12,5%	9,6%	0,0%	5,6%	0,0%	0,0%	8,8%
	% Toplam	2,2%	5,8%	0,0%	0,7%	0,0%	0,0%	8,8%
Toplam	Frekans	24	83	5	18	2	5	137
	%AileninKazancı	17,5%	60,6%	3,6%	13,1%	1,5%	3,6%	100,0%
	%Önemli Etken	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	7,5%	60,6%	3,6%	13,1%	1,5%	3,6%	100,0%

Tablo 29 incelendiğinde ailenin aylık ortalama kazancına göre; 1500 TL'nin altında olanların yüzde 30,6'sı, 4501 ve üzeri yüzde 25'i, 3501-4500 TL yüzde 14,3'ü 1501-2500 TL yüzde 11,6'sı, 2501-3500 TL yüzde 8'i ailesinin istediğinden dolayı kursa geldiklerini ifade etmişlerdir. Öğrenci ailelerinin ortalama aylık kazancı en düşük olanlar (1500 TL'nin altında olanlar yüzde 30,6) ilk sırayı alırken onu ortalama aylık kazancı en yüksek grup (4501 ve üzeri yüzde 25) takip etmektedir. Ailenin ortalama aylık kazancı 4501 ve üzeri yüzde 66,7'si, 1501-2500 TL yüzde 65,1'i, 2501-3500 TL yüzde 60'ı 1500 TL'nin altında olanların yüzde 58,3'ü, 3501-4500 TL yüzde 52,4'ü dinlerini öğrenip yaşamak için kursa geldiklerini belirtmiştir. Dinini yaşayıp öğrenmek için kursa en fazla gelenler, aile ortalama aylık kazancı en yüksek gruptaki (4501 ve üzeri yüzde 66,7) öğrencilerdir. Meslek sahibi olmak için kursa gelen öğrenciler arasında ailelerin ortalama kazancı en yüksek gruplar (3501-4500 TL ve 4501 ve üzeri yüzde sıfır) arasında hiç kimse bulunmamaktadır. Tam aksine meslek sahibi olmak için kursa en fazla gelen öğrenci ailelerinin ortalama kazancı en düşük gruptaki öğrencilerdir. 1500 TL ve altındakiler yüzde 5,7'si, 1501-2500 TL yüzde 4,7'si, 2501-3500 TL yüzde 4 olarak sıralanmaktadır. Ailelerin ortalama aylık kazancı artıkça öğrencilerin meslek sahibi olma eğilimi azalmaktadır. Aile ortalama aylık kazancı meslek sahibi olma eğilimini etkilemektedir. Tabloda 29'da dikkatimizi çeken diğer bir hususta başka seçeneğim olmadığından dolayı kursa geldim diyenlerin tamamı 2501-3500 TL arasında gelire sahip olan öğrenci grubudur.

Tablo 30: Yaş İle Kursa Katılımda Önem Taşıyan Etken İlişkisi

Yaş	Kursa Katılıma Etki Eden Etkenler						Toplam	
	Ailemin isteği için	Dinimi öğrenip, yaşamak için	Meslek sahibi olmak için	İyi bir eğitim almak için	Başka seçeneğim olmadığı için	Başka		
10'dan küçük	Frekans	0	0	0	1	0	0	1
	% Yaşınız	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	%Önemli Etken	0,0%	0,0%	0,0%	5,6%	0,0%	0,0%	0,7%
	% Toplam	0,0%	0,0%	0,0%	0,7%	0,0%	0,0%	0,7%
10-12	Frekans	10	42	5	7	0	2	66
	% Yaşınız	15,2%	63,6%	7,6%	10,6%	0,0%	3,0%	100,0%
	%Önemli Etken	41,7%	50,6%	100,0%	38,9%	0,0%	40,0%	48,2%
	% Toplam	7,3%	30,7%	3,6%	5,1%	0,0%	1,5%	48,2%
13-15	Frekans	12	23	0	7	1	2	45
	% Yaşınız	26,7%	51,1%	0,0%	15,6%	2,2%	4,4%	100,0%
	%Önemli Etken	50,0%	27,7%	0,0%	38,9%	50,0%	40,0%	32,8%
	% Toplam	8,8%	16,8%	0,0%	5,1%	0,7%	1,5%	32,8%
16-18	Frekans	1	10	0	3	0	0	14
	% Yaşınız	7,1%	71,4%	0,0%	21,4%	0,0%	0,0%	100,0%
	%Önemli Etken	4,2%	12,0%	0,0%	16,7%	0,0%	0,0%	10,2%
	% Toplam	0,7%	7,3%	0,0%	2,2%	0,0%	0,0%	10,2%
18'den büyük	Frekans	1	8	0	0	1	1	11
	% Yaşınız	9,1%	72,7%	0,0%	0,0%	9,1%	9,1%	100,0%
	% Önemli Etken	4,2%	9,6%	0,0%	0,0%	50,0%	20,0%	8,0%
	% Toplam	0,7%	5,8%	0,0%	0,0%	0,7%	0,7%	8,0%
Toplam	Frekans	24	83	5	18	2	5	137
	% Yaşınız	17,5%	60,6%	3,6%	13,1%	1,5%	3,6%	100,0%
	%Önemli Etken	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	17,5%	60,6%	3,6%	13,1%	1,5%	3,6%	100,0%

Tablo 30 incelendiğinde meslek sahibi olmak için kursa gelenlerin tamamı 10-12 yaş grubu arasındaki öğrencilerdir. Diğer yaş kategorilerindeki hiçbir öğrenci grubu meslek sahibi olmak için kursa geldiklerini ifade etmemişlerdir. Başka bir seçeneği olmadığı için kursa gelenlerin yüzde 50'si 18 yaşından büyükler iken diğer yüzde 50'lik dilim ise 13-15 yaş grubundaki öğrencilerdir. Diğer yaş kategorilerden hiçbir öğrenci başka bir seçeneği olmadığı için kursa geldiklerini belirtmemişlerdir. Ailelerinden etkilenip kursa gelenler en yüksek yüzde 26,7'lik oranla 13-15 yaş aralığındaki

öğrencilerken daha sonra bunu yüzde 15,2 ile 10-12 yaş kategorisindeki öğrenciler takip etmektedir. Dinini yaşayıp öğrenmek için kursa gelenlerin en yüksek oranı yüzde 72,7 ile 18 yaşından büyük öğrenciler iken bunu yüzde 71,4 ile 16-18 yaş arasındakiler takip etmektedir. Yaş büyüdükçe öğrencilerin dinini öğrenip yaşama kaygılarının arttığı gözlenmiştir. 18 yaşından büyük hiçbir öğrenci iyi bir eğitim almak için kursa geldiklerini belirtmemiştir. 10 yaşında küçük 1 kişi yani yüzde 100'ü iyi bir eğitim almak için kursa geldiklerini ifade ederken tarafımızca istatistiksel olarak bunun pek bir önemi görülmemektedir.

3.2.4. Öğrencilerin Kursa Mecburi Katılım Durumu

Tablo 31: Kursa Mecburi Katılım Durumu

Kursa Mecburi Katılım Durumu	Frekans(n)	Yüzde (%)
Evet	18	13,1
Hayır	119	86,9
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Hayat şartlarının ve maddi imkânsızlıkların sizi mecburen buraya getirdiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya Hayır etkilemedi diyenler yüzde 86,9 iken Evet etkiledi diyenler yüzde 13,1 olarak belirlenmiştir. Öğrenciler genel olarak hayat şartlarından ve maddi imkânsızlıklardan dolayı bu kurumlara geldiklerini düşünmemektedirler. Bu soruya cevap veren küçük bir dilim ise maddi imkânsızlık ve hayat şartlarından dolayı bu kurumlara geldiğini ifade etmiştir.

Tablo 32: Aile Kazancı İle Kursa Mecburi Katılım Durumu İlişkisi

Ailenin Kazancı		Kursa Mecburi Katılım		Toplam
		Evet	Hayır	
1500 TL'nin altında	Frekans	8	28	36
	% Ailenin Kazancı	22,2%	77,8%	100,0%
	% Hayat Şartlarının	44,4%	23,5%	26,3%
	% Toplam	5,8%	20,4%	26,3%
1501-2500 TL	Frekans	6	37	43
	% Ailenin Kazancı	14,0%	86,0%	100,0%
	% Hayat Şartlarının	33,3%	31,1%	31,4%
	% Toplam	4,4%	27,0%	31,4%
2501-3500 TL	Frekans	3	22	25
	% Ailenin Kazancı	12,0%	88,0%	100,0%
	% Hayat Şartlarının	16,7%	18,5%	18,2%
	% Toplam	2,2%	16,1%	18,2%
3501-4500 TL	Frekans	0	21	21
	% Ailenin Kazancı	0,0%	100,0%	100,0%
	% Hayat Şartlarının	0,0%	17,6%	15,3%
	% Toplam	0,0%	15,3%	15,3%
4501 ve üzeri	Frekans	1	11	12
	% Ailenin Kazancı	8,3%	91,7%	100,0%
	% Hayat Şartlarının	5,6%	9,2%	8,8%
	% Toplam	0,7%	8,0%	8,8%
Toplam	Frekans	18	119	137
	% Ailenin Kazancı	13,1%	86,9%	100,0%
	% Hayat Şartlarının	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	13,1%	86,9%	100,0%

Tablo 32 incelendiğinde ailelerin aylık ortalama kazancına göre; 1500 TL'nin altında olanların yüzde 22,2'si, 1501-2500 TL yüzde 14'ü, 2501-3500 TL yüzde 12'si, 4501 ve üzeri yüzde 13,1'i hayat şartlarının ve maddi imkânsızlıkların kendilerini buraya getirdiğini düşünmektedir. Aile ortalama kazancı 3501-4500 TL arasında olan hiç kimse hayat şartlarının ve maddi imkânsızlıkların kendilerini kursa getirdiğine inanmamaktadır. Ailelerin aylık ortalama kazancı 3501-4500 TL yüzde 100'ü, 4501 ve üzeri yüzde 91,7'si, 2501-3500 TL yüzde 88'i, 1501-2500 TL yüzde 86'sı, 1500 TL'nin altında olanların 77,8'i hayat şartlarının ve maddi imkânsızlıkların kursa gelmesinde etkili olmadığını ifade etmişlerdir. Hayat şartları ve maddi imkânsızlıklardan dolayı kursa geldiğini ifade edenlerin; yüzde 44,4'ü 1500 TL'nin altında, yüzde 33,3'ü 1501-2500 TL, yüzde 16,7'si 2501-3500 TL, yüzde 5,6'sı 4500 TL ve üzeri olarak gerçekleşmiştir. Genel olarak kursa hayat şartları ve maddi imkânsızlıklardan dolayı gelenlerin büyük çoğunluğu (yüzde 77,7'si) 2500 TL altında aylık ortalama kazanca sahip ailelerin çocuklarıdır. Hayat şartları ve maddi imkânsızlıktan dolayı Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunda kalan öğrencilerin çoğu aylık gelir seviyesi düşük ailelerden oluşmaktadır.

3.2.5. Öğrenci Ailesinin Kursu Göndermesinde En Etkili Durum

Tablo 33: Kursu Katılım Konusunda Ailenin İstekliliğini Etkileyen Durumlar

Ailenin Kursu Göndermesinde Etkili Durum	Frekans(n)	Yüzde (%)
Ekonomik Nedenler	1	0,7
Dini Nedenler	113	82,5
Her İkisi De	10	7,3
Hiçbiri	13	9,5
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Ailenizin sizi buraya göndermesinde neyin etkili olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 82,5’i Dini nedenler, yüzde 9,5’i Hiçbiri yüzde, yüzde 7,3’i Her ikisi de, yüzde 0,7’i Ekonomik nedenler olarak dağılmaktadır. Bu anket sorusuna öğrencilerin verdikleri cevap, diğer sorulara verdikleri cevaplarla paralellik arz etmektedir. Bu soruya genel olarak dini nedenler cevabı verilmiştir. Daha sonra en yüksek cevap hiçbiri olurken, Hem ekonomik hem dini nedenler cevabı üçüncü sırayı almıştır. Sadece ekonomik sebepleri temel alanlar yüzde 0,7’si olarak ifade edilmiştir. Yatılı Hafızlık Kur’an Kursunda kalan öğrenciler, genel olarak dini nedenlerden dolayı kursa geldiklerini belirtmişlerdir.

3.2.6. Öğrencilerin Kursu Gönderdiği İçin Ailesine Kızgınlık Durumu

Tablo 34: Kursu Katılım Hususunda Aile Üyelerine Bakış Açısı

Kursu Katılıma İlişkin Aileye Bakış	Frekans(n)	Yüzde (%)
Evet	1	0,7
Hayır	116	84,7
Kararsızım	20	14,6
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Hafızlık Kursuna gönderdiği için Ailenize kızgın mısınız?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 84,7’si Hayır, yüzde 14,6’sı Kararsızım, yüzde 0,7’si Evet olarak dağılmaktadır. Öğrencilerin geneli kursa gelmekten dolayı ailelerine

kızgın değildir. Ama öğrencilerin kursa geldiğinden dolayı ailesine kızgınlık durumuna kararsızım diyenler yüzde 14,6'sı iken sadece 0,7'si kursa geldiğinden dolayı ailesine kızgındır.

Tablo 35: Kursa Katılıma İlişkin Aileye Bakış ile İsteklilik Durum İlişkisi

Kursa Katılıma İlişkin Aileye Bakış		İsteklilik		Toplam
		Evet	Hayır	
Evet	Frekans(N)	0	1	1
	% Aileye Kızgınlık	0,0%	100,0%	100,0%
	% Kendine İsteğiniz	0,0%	7,1%	0,7%
	% Toplam	0,0%	0,7%	0,7%
Hayır	Frekans(N)	108	8	116
	% Aileye Kızgınlık	93,1%	6,9%	100,0%
	% Kendine İsteğiniz	87,8%	57,1%	84,7%
	% Toplam	78,8%	5,8%	84,7%
Kararsızım	Frekans(N)	15	5	20
	% Aileye Kızgınlık	75,0%	25,0%	100,0%
	% Kendine İsteğiniz	12,2%	35,7%	14,6%
	% Toplam	10,9%	3,6%	14,6%
Toplam	Frekans(N)	123	14	137
	% Aileye Kızgınlık	89,8%	10,2%	100,0%
	% Kendine İsteğiniz	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	89,8%	10,2%	100,0%

Tablo 35 incelendiğinde kendi isteğiyle kursa gelen 123 öğrenciden yüzde 12,2'si ailesine kızgınlık konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir. Geriye kalan kendi isteği dışında kursa gelen 14 öğrenciden aileye kızgınlık konusunda yüzde 35,7'si kararsız, yüzde 7,1'i evet, yüzde 57,1'ide hayır cevabı vermişlerdir. Kendi isteği dışında kursa gelenlerin ailelerine karşı kızgın ve duygularının karmaşık olduğu anlaşılabilirken. Kendi rızasıyla gelenlerin kararsız oluşu bu soruya verdiği cevabın doğruluğuyla ilgili şüpheler doğurmaktadır. Kursa gönderdiği için ailesine kızgın olan öğrencilerin yüzde 100 kursa kendi isteği dışında gelmiştir. Kursa gönderdiği için ailesine kızgın olmayanların yüzde 93,1'i kendi isteğiyle kursa gelirken yüzde 6,9'u kendi isteğiyle gelmemiştir. Kursa gönderdiği için ailesine kızgınlık konusunda kararsızların yüzde 75'i kendi isteğiyle gelirken sadece yüzde 25'i kendi isteği dışında geldiğini ifade etmiştir.

3.2.7. Öğrencilerin Meslek Tercihleri

Tablo 36: Kursa Katılanların Meslek Tercihleri

Meslek Tercihi	Frekans(n)	Yüzde (%)
İmam, Müezzin, Vaiz Ve Benzeri	47	34,3
Din Kültürü Veya Arapça Öğretmeni	16	11,7
Devlet Memuru (Öğret. , Doktor, Müh. Gibi)	59	43,1
Serbest İşler (esnaf, Çiftçi, İşçi)	3	2,2
Başka	12	8,8
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “İleride hangi mesleği yapmak istiyorsunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 43,1’i Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi), yüzde 34,3’ü İmam, Müezzin, Vaiz ve benzeri, yüzde 11,7’si Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni, yüzde 8,8’i başka, yüzde 2,2’si Serbest İşler (Esnaf, Çiftçi, İşçi) olarak dağılmaktadır. Öğrencilerin hangi mesleği yapmak istediklerine ait soruda, kendi alanları olarak kabul edilen meslekleri yapmak isteyenlerin oranı yüzde 46 olurken, bu oran içerisinde de sadece yüzde 11,7’si Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni, geri kalanlarda Din Görevlisi olmak istemektedir. Asıl şaşırtıcı cevaplar ise din dışı alanında görev almak isteyenlerin oranı yüzde 43,1 olarak gerçekleşmesidir. Serbest işlerde çalışmak isteyen ve başka seçeneğini de işaretleyenleri eklersek, bu oranın yüzde 54’e kadar çıkmaktadır. Kısaca dışardan görünen manzaranın aksine bu öğrencilerin çoğu kendi alanı dışındaki mesleklere yönelmiş bulunmaktadır. Ön kabullerin aksine hafızlık eğitimi alan öğrencilerin yalnızca kendi alanları içerisindeki mesleklere yöneleceği, bir algı yanılgısından ibarettir. Çoğunun toplumun kendilerine biçtiği elbiseden daha farklı elbiseler tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 37: Cinsiyet ile Meslek Tercihi İlişkisi

Cinsiyet	Meslek Tercihi					Toplam	
	İmam, Müezzın, Vaız ve benzeri	Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni	Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi)	Serbest İşler (Esnaf, Çiftçi, İşçi)	Başka		
Erkek	Frekans(N)	40	2	34	2	9	87
	%Cinsiyet	46,0%	2,3%	39,1%	2,3%	10,3%	100,0%
	%Hangi Meslek.	85,1%	12,5%	57,6%	66,7%	75,0%	63,5%
	% Toplam	29,2%	1,5%	24,8%	1,5%	6,6%	63,5%
Kadın	Frekans(N)	7	14	25	1	3	50
	%Cinsiyet	14,0%	28,0%	50,0%	2,0%	6,0%	100,0%
	%Hangi Meslek.	14,9%	87,5%	42,4%	33,3%	25,0%	36,5%
	% Toplam	5,1%	10,2%	18,2%	0,7%	2,2%	6,5%
Toplam	Frekans(N)	47	16	59	3	12	137
	%Cinsiyet	34,3%	11,7%	43,1%	2,2%	8,8%	100,0%
	%Hangi Meslek.	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	34,3%	11,7%	43,1%	2,2%	8,8%	100,0%

Tablo 37 incelendiğinde erkeklerin ileride yapmak istedikleri mesleklere göre; yüzde 46'sı İmam, Müezzın, Vaız ve benzeri, yüzde 39,1'i Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi), yüzde 10,3'ü başka, yüzde 2,3'ü Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni, yüzde 2,3'ü Serbest İşler (Esnaf, Çiftçi, İşçi) olarak belirtmişlerdir. Kadınlar ise yüzde 50'si Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi), yüzde 28'i Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni, yüzde 14'ü İmam, Müezzın, Vaız ve benzeri, yüzde 6'sı başka, yüzde 2'si Serbest İşler (Esnaf, Çiftçi, İşçi) mesleklerini görmüşlerdir. Erkek grubunda en yüksek meslek isteği (yüzde 46) İmam, Müezzın, Vaız ve benzeri olurken. Kadınlarda ise en yüksek meslek isteği (yüzde 50) Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi) olmuştur. Erkeklerde en yüksek meslek seçimi din alanı içerisinde olurken, kadınların ise din dışı alanda meslek seçmesi dikkat çekicidir. Ayrıca kadınlar İmam, Müezzın, Vaız ve benzeri meslekleri yüzde 14'lük gibi düşük bir oranda tercih etmişlerdir. Kadınlar hangi meslek olursa olsun, yüzde 50 Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi) + yüzde 28 Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni toplamda yüzde 78'i tercih etikleri alanda üniversite eğitimini almak istemektedir. Erkeklerde ise bu oran sadece yüzde 39,1 Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi) + yüzde 2,3 Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni toplamda yüzde 41,4 olarak belirlenmiştir. Erkekler için bir an önce göreve atanıp meslek sahibi olmak kadınlara göre daha önemlidir.

Erkeler için bir başka önemli hususta Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni mesleğinin, oldukça düşük tercih edilmesidir. Her iki cinsiyette, Serbest İşler (Esnaf, Çiftçi, İşçi) mesleklerini seçenlerin, oranı oldukça düşüktür.

Tablo 38: Eğitim Durumu ile Meslek Tercihi İlişkisi

Eğitim Durumu	Meslek Tercihi					Toplam	
	İmam, Müezzin, Vaiz ve benzeri	Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni	Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi)	Serbest İşler (Esnaf, Çiftçi, İşçi)	Başka		
İlkokul	Frekans(N)	0	1	0	0	1	2
	%	0,0%	50,0%	0,0%	0,0%	50,0%	100,0%
	Eğitiminiz	0,0%	6,3%	0,0%	0,0%	8,3%	1,5%
	% Hangi Meslek	0,0%	0,7%	0,0%	0,0%	0,7%	1,5%
Ortaokul	Frekans(N)	5	2	13	2	3	25
	%	20,0%	8,0%	52,0%	8,0%	12,0%	100,0%
	Eğitiminiz	10,6%	12,5%	22,0%	66,7%	25,0%	18,2%
	% Hangi Meslek	3,6%	1,5%	9,5%	1,5%	2,2%	18,2%
İmam Hatip Ortaokul	Frekans(N)	19	2	33	0	7	61
	%	31,1%	3,3%	54,1%	0,0%	11,5%	100,0%
	Eğitiminiz	40,4%	12,5%	55,9%	0,0%	58,3%	44,5%
	% Hangi Meslek	13,9%	1,5%	24,1%	0,0%	5,1%	44,5%
Lise	Frekans(N)	5	2	7	0	0	14
	%	35,7%	14,3%	50,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	Eğitiminiz	10,6%	12,5%	11,9%	0,0%	0,0%	10,2%
	% Hangi Meslek	3,6%	1,5%	5,1%	0,0%	0,0%	10,2%
İmam Hatip Lisesi	Frekans(N)	17	8	6	1	1	33
	%	51,5%	24,2%	18,2%	3,0%	3,0%	100,0%
	Eğitiminiz	36,2%	50,0%	10,2%	33,3%	8,3%	24,1%
	% Hangi Meslek	12,4%	5,8%	4,4%	0,7%	0,7%	24,1%
Başka	Frekans(N)	1	1	0	0	0	2
	%	50,0%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	Eğitiminiz	2,1%	6,3%	0,0%	0,0%	0,0%	1,5%
	% Hangi Meslek	0,7%	0,7%	0,0%	0,0%	0,0%	1,5%
Toplam	Frekans(N)	47	16	59	3	12	137
	%	34,3%	11,7%	43,1%	2,2%	8,8%	100,0%
	Eğitiminiz	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% Hangi Meslek	34,3%	11,7%	43,1%	2,2%	8,8%	100,0%

Tablo 38 incelendiğinde eğitim durumuna göre meslek seçimi: Ortaokula giden öğrencilerin yüzde 52'si Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi), yüzde 20'si İmam, Müezzin, Vaiz ve benzeri, yüzde 12'si başka, yüzde 8'i Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni, yüzde 8'i Serbest İşler (Esnaf, Çiftçi, İşçi); İmam Hatip Ortaokulu öğrencileri yüzde 54,1'i Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi), yüzde 31,1'i İmam, Müezzin, Vaiz ve benzeri, yüzde 11,5'i başka, yüzde 3'ü Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni, yüzde sıfır Serbest İşler (Esnaf, Çiftçi, İşçi); Lise öğrencileri, yüzde 50 Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi), yüzde 35,7 İmam, Müezzin, Vaiz ve benzeri, yüzde 14,3 Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni, yüzde sıfır diğerleri; İmam Hatip Lisesi öğrencileri yüzde 51,5'i İmam, Müezzin, Vaiz ve benzeri, yüzde 24,2'si Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni, yüzde 18,2 Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi), yüzde 3'ü Serbest İşler (Esnaf, Çiftçi, İşçi); Lise öğrencileri, yüzde 3'ü başka olarak işaretlemiştir. İmam Hatip Ortaokuluna gidenlerin (yüzde 31,1) İmam, Müezzin, Vaiz ve benzeri ile (yüzde 54,1) Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi) meslekleri seçenlerin oranı Ortaokullarda bu meslekleri seçenlerden yüksektir. Ama Din Kültürü veya Arapça Öğretmenliğini seçenlerin oranı İmam Hatip Ortaokullarına göre Ortaokullarda daha yüksektir. Eğitim kurumlarının ikinci kademesi olarak tabir edilen Ortaokullarda (İmam, Müezzin, Vaiz ve benzeri mesleği dışında) meslek seçimlerinde çok bariz bir farklılık gözlenmemektedir. Ama Eğitim kurumlarını Üçüncü kademesi olarak ifade edilen Liselerde bu ayrışmanın daha net ortaya çıkmaktadır. Lise öğrencilerinin yüzde 50'si Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi) olmak isterken bu oran (yüzde 18,2) İmam Hatip Lisesi öğrencilerinde daha düşüktür. İmam Hatip Lisesi öğrencileri yüzde 51,5'i İmam, Müezzin, Vaiz ve benzeri meslekleri tercih ederken Lisede sadece bu oran yüzde 35,7'dir. Lise öğrencilerinin Din Kültürü veya Arapça Öğretmenliğini yüzde 14,3'ü seçerken İmam Hatip Liselerinde bu oran yüzde 24,2 olarak gerçekleşmiştir. Öğrenciler öğrenim gördükleri eğitim kademesinde ilerledikçe, meslek seçiminin okul türlerine göre değiştiği görülmektedir. Eğitim Kurumlarının ikinci kademesinde meslek seçimi, okul türüne göre pek değişmezken üçüncü kademeye geçildikten sonra okul türlerine göre değişkenlik göstermektedir.

Tablo 39: Yaş ile Meslek Tercihi İlişkisi

Yaş		Meslek Tercihi					Toplam
		İmam, Müezzin, Vaiz ve benzeri	Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni	Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi)	Serbest İşler (Esnaf, Çiftçi, İşçi)	Başka	
10'dan küçük	Frekans(N)	0	0	0	0	1	1
	%Yaşınız	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
	%Hangi Meslek.	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	8,3%	0,7%
	% Toplam	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,7%	0,7%
10-12	Frekans(N)	12	4	40	1	9	66
	%Yaşınız	18,2%	6,1%	60,6%	1,5%	13,6%	100,0%
	%Hangi Meslek.	25,5%	25,0%	67,8%	33,3%	75,0%	48,2%
	% Toplam	8,8%	2,9%	29,2%	0,7%	6,6%	48,2%
13-15	Frekans(N)	27	1	15	0	2	45
	%Yaşınız	60,0%	2,2%	33,3%	0,0%	4,4%	100,0%
	%Hangi Meslek.	57,4%	6,3%	25,4%	0,0%	16,7%	32,8%
	% Toplam	19,7%	0,7%	10,9%	0,0%	1,5%	32,8%
16-18	Frekans(N)	6	4	2	2	0	14
	%Yaşınız	42,9%	28,6%	14,3%	14,3%	0,0%	100,0%
	%Hangi Meslek.	12,8%	25,0%	3,4%	66,7%	0,0%	10,2%
	% Toplam	4,4%	2,9%	1,5%	1,5%	0,0%	10,2%
18'den büyük	Frekans(N)	2	7	2	0	0	11
	%Yaşınız	18,2%	63,6%	18,2%	0,0%	0,0%	100,0%
	%Hangi Meslek.	4,3%	43,8%	3,4%	0,0%	0,0%	8,0%
	% Toplam	1,5%	5,1%	1,5%	0,0%	0,0%	8,0%
Toplam	Frekans(N)	47	16	59	3	12	137
	%Yaşınız	34,3%	11,7%	43,1%	2,2%	8,8%	100,0%
	%Hangi Meslek.	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Toplam	34,3%	11,7%	43,1%	2,2%	8,8%	100,0%

Tablo 39 incelendiğinde yaşlara göre ileride yapmak istedikleri mesleklerin en yüksek iki tercihi şu şekildedir; 10-12 yaş arası yüzde 60'ı Devlet Memuru (Öğretmen,

Doktor, Mühendislik gibi), yüzde 18,2'si İmam, Müezzın, Vaız ve benzeri, 13-15 yaş arası yüzde 60'ı İmam, Müezzın, Vaız ve benzeri, yüzde 33'ü Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi), 16-18 yaş arası yüzde 42,9'u İmam, Müezzın, Vaız ve benzeri, yüzde 28,6'sı Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni, 18'den büyük yaş için yüzde 63,2'si Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni, yüzde 8,2'si Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi) ve İmam, Müezzın, Vaız ve benzeri olarak belirtmişlerdir. Veriler incelendiğinde ilk göze çarpan husus yaş küçüldükçe öğrencilerin din alanı dışındaki meslekleri tercih etme oranlarının oldukça yüksek olmasıdır. Ama yaş ilerledikçe bu tercihler, din alanı içerisindeki mesleklere yönelmiştir. 10-12 yaş arasında yüzde 60 olan Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi) oranı 18'den büyük yaşa gelindiğinde yüzde 18,2'ye düşmesi ve 10 - 12 yaş arasında yüzde 6,1 olan Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni oranı 18'den büyük yaşa gelindiğinde yüzde 63,6'ya çıkması bunun en güzel örneğidir. Bunda öğrencilerin küçükken, yapacakları meslekle ilgili tam olarak karar verememeleri ve aldıkları dini eğitimin meslek seçimini etkilememesi, olarak nitelendirilebilir. İleriki yaşlarda öğrenci kişiliklerinin tam oturması, meslek seçimi için artık net kararın verildiği yaşa girilmesi, geri dönüşün pek mümkün olmaması ve aldıkları dini eğitimin meslek seçimini etkilemesi başlıca nedenler olarak sıralanabilir.

Tablo 40: Aile Kazancı İle Meslek Tercih İlişkisi

Ailenin Kazancı		Hangi Meslek					Toplam
		İmam, Müezzin, Vaiz ve benzeri	Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni	Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi)	Serbest İşler (Esnaf, Çiftçi, İşçi)	Başka	
1500 TL'nin Altında	Frekans	16	6	12	1	1	36
	%Aile Kazancı	44,4%	16,7%	33,3%	2,8%	2,8%	100,0%
	% Hangi Meslek	34,0%	37,5%	20,3%	33,3%	8,3%	26,3%
	% Toplam	11,7%	4,4%	8,8%	0,7%	0,7%	26,3%
1501-2500 TL	Frekans	16	5	18	1	3	43
	%Aile Kazancı	37,2%	11,6%	41,9%	2,3%	7,0%	100,0%
	%Hangi Meslek	34,0%	31,3%	30,5%	33,3%	25,0%	31,4%
	% Toplam	11,7%	3,6%	13,1%	0,7%	2,2%	31,4%
2501-3500 TL	Frekans	7	4	11	0	3	25
	%Aile Kazancı	28,0%	16,0%	44,0%	0,0%	12,0%	100,0%
	% Hangi Meslek	14,9%	25,0%	18,6%	0,0%	25,0%	18,2%
	% Toplam	5,1%	2,9%	8,0%	0,0%	2,2%	18,2%
3501-4500 TL	Frekans	6	1	9	0	5	21
	%Aile Kazancı	28,6%	4,8%	42,9%	0,0%	23,8%	100,0%
	% Hangi Meslek	12,8%	6,3%	15,3%	0,0%	41,7%	15,3%
	% Toplam	4,4%	0,7%	6,6%	0,0%	3,6%	15,3%
4501 ve üzeri	Frekans	2	0	9	1	0	12
	%Aile Kazancı	16,7%	0,0%	75,0%	8,3%	0,0%	100,0%
	% Hangi Meslek	4,3%	0,0%	15,3%	33,3%	0,0%	8,8%
	% Toplam	1,5%	0,0%	6,6%	0,7%	0,0%	8,8%
Toplam	Frekans	47	16	59	3	12	137
	%Aile Kazancı	34,3%	11,7%	43,1%	2,2%	8,8%	100,0%
	% Hangi Meslek	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	34,3%	11,7%	43,1%	2,2%	8,8%	100,0%

Tablo 40 incelendiğinde aylık ortalama kazancı 1500 TL'nin altında olanların yüzde 44,4'ü, 1501-2500 TL olanların yüzde 37,2'si, 3501-4500 TL olanların yüzde 28'6'sı, 2501-3500 TL olanların yüzde 28'i, 4501 ve üzeri olanların yüzde 16,7'si İmam, Müezzin, Vaiz ve benzeri meslekleri tercih etmişlerdir. Aylık ortalama kazancı 1500 TL'nin altında olanların yüzde 16,7'si, 2501-3500 TL olanların yüzde 16'sı, 1501-2500

TL olanların yüzde 11,6'si, 3501-4500 TL olanların yüzde 4,8'i Din Kültür ve Arapça Öğretmeni olmak isterken 4501 TL ve üzeri kazancı olan hiçbir kimse Din Kültür ve Arapça Öğretmeni olmak istememiştir. Din alanıyla ilgili meslekleri (İmam, Müezzin, Vaiz ile Din Kültür ve Arapça Öğretmeni) en fazla tercih eden gruplar genel olarak gelir seviyesi düşük ailelere mensup çocuklardır. Bunun tam tersi olarak din alanıyla ilgili meslekleride en az tercih edenler ise gelir seviyesi yüksek ailelere mensup çocuklardır. Aylık ortalama kazancı 4501 TL ve üzeri olanların yüzde 75'i, 2501-3500 TL olanların yüzde 44'ü, 3501-4500 TL alanların yüzde 42,9'u, 1501-2500 TL olanların yüzde 41,9'u, 1500 TL'nin altında olanların yüzde 33,3'ü, Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi) olmak istediklerini belirtmiştir. Burada en dikkat çekici husus din alanı dışındaki meslekleri gelir seviyesi en yüksek gruptaki (4500 TL ve üzeri) öğrencilerin yüzde 75'lik gibi bir oranla tercih etmeleridir. Din alanı dışındaki meslekleri en aza tercih eden grup ise gelir seviyesi en düşük (1500 TL'nin altında yüzde 33,3) ailelere mensup öğrencilerdir. Diğer gelir seviyesine mensup grupların din alanı dışındaki meslek seçimleri bir birine yakındır. Buda bizlere göstermektedir ki ailelerin aylık ortalama kazancı öğrencilerin meslek seçimini etkilemektedir.

3.2.8. Öğrencilerin Kursu Katılmadan Önce Dini Eğitim Alma Durumu

Tablo 41: Kursu Katılmadan Önce Dini Eğitim Alma Durumu

Kurstan Önce Dini Eğitim Alma	Frekans(n)	Yüzde (%)
Evet	104	75,9
Hayır	33	24,1
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Hafızlık Kursuna gelmeden önce dini eğitim aldınız mı?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 75,9'u Evet, yüzde 24,1'i Hayır olarak dağılmaktadır. Ailelerinde dini bir eğitim alanların kurslara gelme ihtimalinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Buradaki dini eğitim kavramının çerçevesi sınırlandırılmamış aksine öğrencilerin algısına bırakılmıştır. Herkesin dini eğitimden anladığının farklı olacağı göz ardı edilmemelidir. Ailelerinde herhangi bir dini eğitim almayanlarında kurslara devam ettiği göz ardı edilmemelidir. Öğrenci potansiyeli olarak

ailelerinde dini eğitim alanların, almayanlara göre Yatılı Hafızlık Kur'an Kursuna gelme ihtimali daha yüksektir.

Tablo 42: Cinsiyet ile Kursa Katılmadan Önce Dini Eğitim Alma İlişkisi

Cinsiyet		Katılmadan Önce Dini Eğitim		Toplam
		Evet	Hayır	
Erkek	Frekans	64	23	87
	% Cinsiyetiniz	73,6%	26,4%	100,0%
	% Gelmeden Dini Eğitim	61,5%	69,7%	63,5%
	% Toplam	46,7%	16,8%	63,5%
Kadın	Frekans	40	10	50
	% Cinsiyetiniz	80,0%	20,0%	100,0%
	% Gelmeden Dini Eğitim	38,5%	30,3%	36,5%
	% Toplam	29,2%	7,3%	36,5%
Toplam	Frekans	104	33	137
	% Cinsiyetiniz	75,9%	24,1%	100,0%
	% Gelmeden Dini Eğitim	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	75,9%	24,1%	100,0%

Tablo 42 incelendiğinde erkeklerin yüzde 73,6'sı kursa gelmeden önce dini eğitim aldıklarını belirtirken, yüzde 26,4'ü ise kursa gelmeden önce herhangi bir dini eğitimi almadıklarını ifade etmişlerdir. Kızlarda ise yüzde 80'i kursa gelmeden önce dini eğitim aldıklarını ifade ederken, yüzde 20'si ise kursa gelmeden önce herhangi bir dini eğitim almadıklarını ifade etmişlerdir. Kursa gelmeden önce dini eğitim alma konusunda cinsiyetler arasında çok belirgin farklılıklar olamamakla birlikte kızların erkelere göre daha fazla dini eğitim aldıkları tespit edilmiştir. Kursa gelmeden önce dini eğitim alma konusunda erkek öğrenciler, kızlar öğrencilerden daha geridedir.

Tablo 43: Aile Kazancı ile Kursa Katılmadan Önce Dini Eğitim Alma İlişkisi

Aile Kazancı		Katılmadan Önce Dini Eğitim		Toplam
		Evet	Hayır	
1500 TL'nin altında	Frekans(N)	33	3	36
	% Ailenin Kazancı	91,7%	8,3%	100,0%
	% Gelmeden Önce Dini Eğitim	31,7%	9,1%	26,3%
	% Toplam	24,1%	2,2%	26,3%
1501-2500 TL	Frekans(N)	28	15	43
	% Ailenin Kazancı	65,1%	34,9%	100,0%
	% Gelmeden Önce Dini Eğitim	26,9%	45,5%	31,4%
	% Toplam	20,4%	10,9%	31,4%
2501-3500 TL	Frekans(N)	18	7	25
	% Ailenin Kazancı	72,0%	28,0%	100,0%
	% Gelmeden Önce Dini Eğitim	17,3%	21,2%	18,2%
	% Toplam	13,1%	5,1%	18,2%
3501-4500 TL	Frekans(N)	18	3	21
	% Ailenin Kazancı	85,7%	14,3%	100,0%
	% Gelmeden Önce Dini Eğitim	17,3%	9,1%	15,3%
	% Toplam	13,1%	2,2%	15,3%
4501 ve üzeri	Frekans(N)	7	5	12
	% Ailenin Kazancı	58,3%	41,7%	100,0%
	% Gelmeden Önce Dini Eğitim	6,7%	15,2%	8,8%
	% Toplam	5,1%	3,6%	8,8%
Toplam	Frekans(N)	104	33	137
	% Ailenin Kazancı	75,9%	24,1%	100,0%
	% Gelmeden Önce Dini Eğitim	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	75,9%	24,1%	100,0%

Tablo 43 incelendiğinde ailelerin aylık ortalama kazancına göre; 1500 TL'nin altında olanların yüzde 91,7'si, 1501-2500 TL yüzde 65,1'i, 2501-3500 TL yüzde 72'si, 3501-4500 arası yüzde 85,7'si, 4501 ve üzeri yüzde 58,3'ü Hafızlık Kursuna gelmeden önce dini eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Verilerde en dikkate çeken ise 1500 TL'nin altında olanların en yüksek (yüzde 91,7), 4501 ve üzeri (yüzde 58,3) ise en düşük oranda Hafızlık Kursuna gelmeden önce dini eğitim aldıklarını belirtmiştir. Kısaca Elazığ ilinde Yatılı Hafız Kur'an Kursuna gelmeden önce, aylık ortalama kazancı en düşük olan (1500

TL'nin altında) aileler çocuklarına en yüksek oranda dini eğitim verirken, aylık ortalama kazancı en yüksek olan (4501 ve üzeri) aileler çocuklarına en düşük oranda dini eğitimi vermektedir.

3.2.9. Öğrencilerin Hafızlık Eğitimi Sonrası Yapmak İstedikleri

Tablo 44: Hafızlık Eğitimi Sonrası Gelecek Planları

Hafızlık Sonrası Ne Yapmak İstendiği	Frekans(n)	Yüzde (%)
DİB Kadrolarına Atanmak İstiyorum	28	20,4
İlahiyat Alanında Üniv. Eğit. Almak İstiyorum	41	29,9
Hafızlık Belgemi Alıp, Normal İşlerde Çalışmak İstiyorum	27	19,7
Din Alanı Dışında Üniversite Eğitimi Almak İstiyorum	35	25,5
Başka	6	4,4
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Hafızlık eğitimi tamamladıktan sonra ne yapmayı planlıyorsunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 29,9'u İlahiyat alanında üniversite eğitimi almak istiyorum, yüzde 25,5'i Din alanı dışında üniversite eğitimi almak istiyorum, yüzde 20,4'ü DİB kadrolarına atanmak istiyorum, , yüzde 19,7'si Hafızlık Belgemi alıp, normal işlerde çalışmak istiyorum, yüzde 4,4'ü başka olarak dağılmaktadır. Öğrenciler kendi alanlarındaki meslekler olarak tabir edilen, DİB kadroları ve İlahiyat alanında çalışmak isteyenlerin oranı toplamda yüzde 50,3'tür. Geri kalan yüzde 49,4'lük kısmı ise ilerde kendi alanlarının dışında bir şeyler yapmak istemektedir. Bu anket sorusuna verilen cevapları, meslek seçimi sorusuyla karşılaştırıldığında, cevapların birbirine yakınlık arz ettiğini görmekteyiz. Kısaca öğrencilerin yarısı ilerde kendi alanlarında (bu oran meslek seçiminde yüzde 46) bir şey yapmak isterken, diğer yarısı da kendi alanı (bu oran meslek seçiminde yüzde 54) dışında bir şey yapmak istemektedir. Bu oranlar birbirine yakın olsa da, öğrenciler gelecekte daha fazla kendi alanları dışında bir şeyler yapmayı planlamaktadır.

Tablo 45: Cinsiyet ile Hafızlık Eğitimi Sonrası Gelecek Planları İlişkisi

Cinsiyet	Hafızlık Sonrası Ne Yapmak İstendiği					Başka	Toplam
	DİB kadrolarına atanmak istiyorum	İlahiyat alanında üniversite eğitimi almak istiyorum	Hafızlık Belgemi alıp, normal işlerde çalışmak istiyorum	Din alanı dışında üniversite eğitimi almak istiyorum			
Erkek	Frekans(N)	19	24	15	25	4	87
	% Cinsiyetiniz	21,8%	27,6%	17,2%	28,7%	4,6%	100,0%
	%Ne Planlıyor	67,%	58,5%	55,6%	71,4%	6,7%	3,5%
	% Toplam	13,9%	17,5%	10,9%	18,2%	2,9%	3,5%
Kadın	Frekans(N)	9	17	12	10	2	50
	% Cinsiyetiniz	18,0%	34,0%	24,0%	20,0%	4,0%	100,0%
	% Ne Planlıyor	32,1%	41,5%	44,4%	28,6%	33,3%	36,5%
	% Toplam	6,6%	12,4%	8,8%	7,3%	1,5%	36,5%
Toplam	Frekans(N)	28	41	27	35	6	137
	% Cinsiyetiniz	20,4%	29,9%	19,7%	25,5%	4,4%	100,0%
	% Ne Planlıyorsunuz	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	20,4%	29,9%	19,7%	25,5%	4,4%	100,0%

Tablo 45 incelendiğinde hafızlık eğitimi aldıktan sonra ne yapmayı planlıyorsunuz sorusuna Erkeklerin yüzde 28,7'si Din alanı dışında üniversite eğitimi almak istiyorum diyenler ilk sıraya yerleşirken ikinci sırayı ise yüzde 27,6 ile İlahiyat alanında üniversite eğitimi almak istiyorum diyenler oluşturmuştur. Kadınlarda ise ilk sırayı yüzde 34 ile İlahiyat alanında üniversite eğitimi almak istiyorum derken ikinci sırada ise yüzde 24'ü Hafızlık Belgemi alıp, normal işlerde çalışmak istiyorum olarak cevaplandırmışlardır. Kadınlar erkelere oranla üniversitede İlahiyat alanında eğitim almayı daha fazla tercih ettikleri görülmektedir. Ayrıca kadınların yüzde 24'lük kısmı hafızlık belgesini alıp bir an önce çalışma hayatına girmek istemektedir. Erkelerde ufak bir farklılaşma olsa da hem İlahiyat alanında, hem de İlahiyat dışı bir alanda üniversite eğitimi almak istemektedir.

Tablo 46: Aile Kazancı ile Hafızlık Eğitimi Sonrası Gelecek Planları İlişkisi

Aile Kazancı		Hafızlık Sonrası Ne Yapmak İstendiği					Toplam
		DİB kadrolarına atanmak istiyorum	İlahiyat alanında üniversite eğitimi almak istiyorum	Hafızlık Belgemi alıp, normal işlerde çalışmak istiyorum	Din alanı dışında üniversite eğitimi almak istiyorum	Başka	
1500	Frekans(N)	7	17	7	5	0	36
TL'nin altında	%Ailenin Kazancı	19,4%	47,2%	19,4%	13,9%	0,0%	100,0%
	%Ne Yapmayı Plan.	25,0%	41,5%	25,9%	14,3%	0,0%	26,3%
	%Toplam	5,1%	12,4%	5,1%	3,6%	0,0%	26,3%
1501-2500	Frekans(N)	8	15	9	9	2	43
TL	%Ailenin Kazancı	18,6%	34,9%	20,9%	20,9%	4,7%	100,0%
	%Ne Yapmayı Plan.	28,6%	36,6%	33,3%	25,7%	33,3%	31,4%
	%Toplam	5,8%	10,9%	6,6%	6,6%	1,5%	31,4%
2501-3500	Frekans(N)	5	6	6	6	2	25
TL	%Ailenin Kazancı	20,0%	24,0%	24,0%	24,0%	8,0%	100,0%
	%Ne Yapmayı Plan.	17,9%	14,6%	22,2%	17,1%	33,3%	18,2%
	%Toplam	3,6%	4,4%	4,4%	4,4%	1,5%	18,2%
3501-4500	Frekans(N)	7	2	1	9	2	21
TL	%Ailenin Kazancı	33,3%	9,5%	4,8%	42,9%	9,5%	100,0%
	%Ne Yapmayı Plan.	25,0%	4,9%	3,7%	25,7%	33,3%	15,3%
	% Toplam	5,1%	1,5%	0,7%	6,6%	1,5%	15,3%
4501 ve üzeri	Frekans(N)	1	1	4	6	0	12
	% Ailenin Kazancı	8,3%	8,3%	33,3%	50,0%	0,0%	100,0%
	%Ne Yapmayı Plan.	3,6%	2,4%	14,8%	17,1%	0,0%	8,8%
	% toplam	0,7%	0,7%	2,9%	4,4%	0,0%	8,8%
Toplam	Frekans(N)	28	41	27	35	6	137
	% Ailenin Kazancı	20,4%	29,9%	19,7%	25,5%	4,4%	100,0%
	%Ne Yapmayı Plan.	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	20,4%	29,9%	19,7%	25,5%	4,4%	100,0%

Tablo 46 incelendiğinde ailesinin kazancına göre ileride ne yapmayı planlıyorsunuz durumu: 1500 TL'nin altında olanları yüzde 47,2'si İlahiyat alanında üniversite eğitimi almak istiyorum, yüzde 19,4 DİB kadrolarına atanmak istiyorum, yüzde 19,4'ü Hafızlık Belgemi alıp, normal işlerde çalışmak istiyorum, yüzde 13,9'u Din

alanı dışında üniversite eğitimi almak istiyorum; 1501-2500 arası yüzde 34,9'u İlahiyat alanında üniversite eğitimi almak istiyorum, yüzde 20,9'u Hafızlık Belgemi alıp, normal işlerde çalışmak istiyorum, yüzde 20,9'u Din alanı dışında üniversite eğitimi almak istiyorum, yüzde 18,6 DİB kadrolarına atanmak istiyorum, yüzde 4,7'si başka; 2501-3500 TL arası yüzde 24'i İlahiyat alanında üniversite eğitimi almak istiyorum, yüzde 24'ü Hafızlık Belgemi alıp, normal işlerde çalışmak istiyorum, yüzde 24'ü Din alanı dışında üniversite eğitimi almak istiyorum, yüzde 8'i başka; 3501-4500 TL arası yüzde 42,9'u Din alanı dışında üniversite eğitimi almak istiyorum, yüzde 33,3'ü DİB kadrolarına atanmak istiyorum, yüzde 9,5'i İlahiyat alanında üniversite eğitimi almak istiyorum, yüzde 4,8'i Hafızlık Belgemi alıp, normal işlerde çalışmak istiyorum, yüzde 9,5'i başka; 4501'i ve üzeri kazancı olanlar yüzde 50'i Din alanı dışında üniversite eğitimi almak istiyorum, yüzde 33,3'ü Hafızlık Belgemi alıp, normal işlerde çalışmak istiyorum, yüzde 8,3'ü DİB kadrolarına atanmak istiyorum, yüzde 8,3'ü İlahiyat alanında üniversite eğitimi almak istiyorum diye belirtmişlerdir. Din alanı dışında üniversite eğitimi almak istiyorum diyenler en fazla geliri (yüzde 50) 4501 üzeri olanlar ve daha sonra (yüzde 42,9) 3501-4500 TL arası gelirken, en düşük oranlar ise (yüzde 13,9) 1500 TL altında ve (yüzde 20,9) 1501 ve 2500 TL arası olarak sıralanmıştır. İlahiyat alanında üniversite eğitimi almak istiyorum diyenler en fazla geliri (yüzde 47,2) 1500 TL altında ve akabinde (yüzde 34,9) 1501-2500 arası olurken en düşük oranlarda (yüzde 9,5) 3501-4500 TL arası ve (yüzde 8,3) 4501 üzeri olanlar olmuştur. Öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama kazancına göre ilerde ne yapmak istedikleri değişmektedir. Ailelerin aylık ortalama kazancının artması öğrencilerin din dışı alanlarda üniversite eğitimi almayı arttırırken, Ailelerin aylık ortalama kazancının düşmesi ilahiyat alanında eğitim almaya yönlendirmiştir. Diğer dikkatleri çeken hususta, ailelerin aylık ortalama kazancı 2501 ve 3500 TL olan öğrencilerin ilerde ne yapmak istedikleri yönündeki tercihlerinin (başka (yüzde 8) seçeneği bunun dışında olmakla birlikte) birbirine yakın olmasıdır. Özetlemek gerekirse ailelerin ortalama aylık geliri öğrencilerin ilerdeki planlarını etkilemektedir.

Tablo 47: Eğitim Durumu ile Hafızlık Eğitimi Sonrası Gelecek Planları İlişkisi

Eğitim	Hafızlık Sonrası Ne Yapmak İstendiği					Başka	Toplam
	DiB kadrolarına atanmak istiyorum	İlahiyat alanında üniversite eğitimi almak istiyorum	Hafızlık Belgemi alıp, normal işlerde çalışmak istiyorum	Din alanı dışında üniversite eğitimi almak istiyorum			
İlkokul	Frekans	2	0	0	0	0	2
	% Eğitiminiz	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	% Ne Yap. Planlıyorsunuz	7,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,5%
	% Toplam	1,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,5%
Ortaokul	Frekans	2	9	5	6	3	25
	% Eğitiminiz	8,0%	36,0%	20,0%	24,0%	12,0%	100,0%
	% Ne Yap. Planlıyorsunuz	7,1%	22,0%	18,5%	17,1%	50,0%	18,2%
	% Toplam	1,5%	6,6%	3,6%	4,4%	2,2%	18,2%
İmamhatip Ortaokul	Frekans	7	18	14	20	2	61
	% Eğitiminiz	11,5%	29,5%	23,0%	32,8%	3,3%	100,0%
	% Ne Yap. Planlıyorsunuz	25,0%	43,9%	51,9%	57,1%	33,3%	44,5%
	% Toplam	5,1%	13,1%	10,2%	14,6%	1,5%	44,5%
Lise	Frekans	5	2	2	5	0	14
	% Eğitiminiz	35,7%	14,3%	14,3%	35,7%	0,0%	100,0%
	% Ne Yap. Planlıyorsunuz	17,9%	4,9%	7,4%	14,3%	0,0%	10,2%
	% Toplam	3,6%	1,5%	1,5%	3,6%	0,0%	10,2%
İmamhatip Lisesi	Frekans	12	10	6	4	1	33
	% Eğitiminiz	36,4%	30,3%	18,2%	12,1%	3,0%	100,0%
	% Ne Yap. Planlıyorsunuz	42,9%	24,4%	22,2%	11,4%	16,7%	24,1%
	% Toplam	8,8%	7,3%	4,4%	2,9%	0,7%	24,1%
Başka	Frekans	0	2	0	0	0	2
	% Eğitiminiz	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	% Ne Yap. Planlıyorsunuz	0,0%	4,9%	0,0%	0,0%	0,0%	1,5%
	% Toplam	0,0%	1,5%	0,0%	0,0%	0,0%	1,5%
Toplam	Frekans	28	41	27	35	6	137
	% Eğitiminiz	20,4%	29,9%	19,7%	25,5%	4,4%	100,0%
	% Ne Yapma Planlıyorsunuz	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	20,4%	29,9%	19,7%	25,5%	4,4%	100,0%

Tablo 47 incelendiğinde eğitim durumuna göre ileride ne yapmayı planlıyorsunuz durumu: İlkokula gidenlerin yüzde 100'i, İmam Hatip Liselerine gidenlerin yüzde 36,4'ü, Liseye gidenlerin yüzde 35,7'si, İmam Hatip Ortaokullarına gidenlerin yüzde 11,5'i, Ortaokula gidenlerin yüzde 8'i diyanet kadrolarına atanmak istemektedir. İlkokula gidenlerin hepsi (2 kişi) DİB kadrolarına atanmak istemektedir. Örgün eğitimin 3. Kademesinde okuyan öğrenciler (İmam Hatip Lise+ Lise) 2. Kademe de okuyan öğrencilere (İmam Hatip Ortaokulu+ Ortaokul) göre daha fazla DİB kadrolarına atanmak istemiştir. Her iki eğitim kademesi içerisinde (2. ve 3. Kademe) en fazla DİB kadrolarına atanmak isteyenler İmam Hatiplerde okuyan öğrencilerdir. İmam Hatip eğitiminin DİB kadrolarını atanma isteğini etkilediği görülmektedir. Ortaokula gidenlerin yüzde 36'sı, İmam Hatip Liselerine gidenlerin yüzde 30,3'ü, İmam Hatip Ortaokuluna gidenlerin yüzde 29,5'i, Liseye gidenlerin yüzde 14,3'ü İlahiyat alanında üniversite eğitimi almak istemektedir. Dikkatimizi çeken en önemli husus ilahiyat alanında üniversite eğitimi almak isteyenlerin en fazla Ortaokula giden öğrencilerden olmasıdır. İmam Hatip Ortaokuluna gidenlerin yüzde 23'ü, Ortaokula gidenlerin yüzde 20'si İmam Hatip Lisesine gidenlerin yüzde 18,2'si, Liseye gidenlerin yüzde 14,3'ü Hafızlık Belgesini alıp normal işlerde çalışmak istemektedir. Örgün eğitimin 2. Kademesinde okuyan öğrenciler (İmam Hatip Ortaokulu+ Ortaokul) 3. Kademesinde okuyan öğrencilere (İmam Hatip Lise+ Lise) göre daha fazla Hafızlık Belgesini alıp normal işlerde çalışmak istemektedir. Eğitim kademeleri içerisinde (2. ve 3. Kademe) en fazla serbest işlerde çalışmak isteyenler İmam Hatiplerde eğitim gören öğrencilerdir. İmam Hatip eğitiminin öğrencileri olumsuz etkilediği görülmektedir. Liseye gidenlerin yüzde 35,7'si, İmam Hatip Ortaokuluna gidenlerin yüzde 32,8'i, Ortaokula gidenlerin yüzde 24'ü, İmam Hatip Lisesine gidenlerin yüzde 12,1'i din alanı dışında üniversite eğitimi almak istemektedir. İmam Hatip Lisesinde eğitim gören öğrenciler en az din alanı dışında eğitim almak isterken, en fazla din alanı dışında eğitim almak isteyenler Liselerde eğitim gören öğrencilerdir. 3. Kademe de eğitim gören öğrencilerin okul türleri din alanı dışındaki üniversite eğitimini belirgin olarak etkilemektedir.

3.2.10. Öğrencilerin Boş Vakitlerde Yaptıkları Faaliyetler

Tablo 48: Boş Zaman Tercihleri (Birden fazla şık işaretlenmiştir.)

Boş Zaman Tercihleri	Frekans(n)	Yüzde (%)
Sportif Faaliyetlerde bulunmak	65	47,4
Sinema, Tiyatro Ve Konsere Gitmek	31	22,6
İnter. Girmek, TV İzlemek, Müzik Dinlemek	73	53,3
Arkadaşlarla Gezmek	72	52,6
Diğer	10	7,3
Toplam	251	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Boş vakitlerde ne yapmaktan hoşlanırsınız?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 53,3’ü internete girmek, yüzde 52,6’sı arkadaşlarla gezmek, yüzde 47,4’ü sportif faaliyetlerde bulunmak, yüzde 22,6’sı tiyatro ve konsere gitmek, TV izlemek, müzik dinlemek, yüzde 7,3’ü diğer olarak sıralanmaktadır. Birden fazla seçenekleri işaretleyenler en fazla olarak İnternete girmek, TV izlemek, müzik dinlemek, arkadaşlarıyla gezmek ve sportif faaliyetlerde bulunmak olarak belirtmişlerdir. Bunu sırasıyla tiyatro ve konsere gitmek ve diğer olarak takip etmektedir. Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarında sosyal aktivitelerinin iyileştirilmesi ve teknolojik araçlara ulaşımın kolaylaştırılması gerekmektedir.

Tablo 49: Cinsiyet ile Boş Zaman Tercihleri İlişkisi

Cinsiyet	Boş Zaman Tercihleri					Toplam	
	Sportif faaliyetlerde bulunmak	Sinema, tiyatro ve konsere gitmek	İnternete girmek, TV izlemek, Müzik dinlemek	Arkadaşlarla gezmek	Başka		
Erkek	Frekans(N)	49	17	49	51	2	87
	% Cinsiyetiniz	56,3%	19,5%	56,3%	58,6%	2,3%	
	%Boş vakitlerde	75,4%	54,8%	67,1%	70,8%	20,0%	
	% Toplam	35,8%	12,4%	35,8%	37,2%	1,5%	63,5%
Kadın	Frekans(N)	16	14	24	21	8	50
	% Cinsiyetiniz	32,0%	28,0%	48,0%	42,0%	16,0%	
	%Boş vakitlerde	24,6%	45,2%	32,9%	29,2%	80,0%	
	% Toplam	11,7%	10,2%	17,5%	15,3%	5,8%	36,5%
Toplam	Frekans(N)	65	31	73	72	10	137
	% Toplam	47,4%	22,6%	53,3%	52,6%	7,3%	100,0%

Tablo 49 incelendiğinde cinsiyete göre boş vakitlerde ne yapmaktan hoşlanırsınız sorusuna verilen cevaba göre erkeklerin yüzde 58,6' i arkadaşlarla gezmek ilk sıradayken, yüzde 56,3'lük oran ile sportif faaliyette bulunmak ve internete girmek, TV izlemek, müzik dinlemek şıkları takip etmektedir. Kadınlarda ise yüzde 48'i internete girmek, TV izlemek, müzik dinlemek ilk sıradayken, arkadaşlarla gezmek yüzde 42'si ikinci sırada, Sportif faaliyetlerde bulunmak ise yüzde 32 ile ancak üçüncü sırada kendine yer bulabilmiştir. Kadın ve erkekler arasındaki en belirgin farkın, boş vakitlerde sportif faaliyetlerde bulunmak olduğu göze çarpmaktadır. Erkekler fiziki faaliyetlerde bulunmayı oldukça önemserken kadınlar ise bunu pek fazla tercih etmeyip yüzde 48'i internete girmek, TV izlemek, müzik dinlemek olarak belirtmişlerdir. Cinsiyete göre boş vakitleri değerlendirme konusunda anlamlı farklılıklar saptanmıştır.

3.2.11. Öğrencilerin Süreli Yayın Takip Etme Durumu

Tablo 50: Süreli Yayın Takip Etme Durumu

Süreli Yayın Takip	Frekans(n)	Yüzde (%)
Evet	45	32,8
Hayır	92	67,2
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Takip ettiğiniz süreli yayın var mı? (dergi, gazete, çizgi roman)” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 32,8’i Evet, yüzde 67,2’si Hayır olarak dağılmaktadır. Kurslarda kalan öğrencilerin genel olarak süreli bir yayın takip etmemektedir. Bunda buldukları kurumların süreli yayınlara abone olmadıkları, öğrencilerin maddi yetersizlikten dolayı süreli yayın alamamaları, öğrencilerin süreli yayınlara ulaşmada imkânsızlıkları ve okuma alışkanlıklarının düşük olması görülebilir.

Tablo 51: Cinsiyet ile Süreli Yayın İlişkisi

Cinsiyet		Süreli Yayın		Toplam
		Evet	Hayır	
Erkek	Frekans(N)	25	62	87
	% Cinsiyetiniz	28,7%	71,3%	100,0%
	% Süreli Yayın	55,6%	67,4%	63,5%
	% Toplam	18,2%	45,3%	63,5%
Kadın	Frekans(N)	20	30	50
	% Cinsiyetiniz	40,0%	60,0%	100,0%
	% Süreli Yayın	44,4%	32,6%	36,5%
	% Toplam	14,6%	21,9%	36,5%
Toplam	Frekans(N)	45	92	137
	% Cinsiyetiniz	32,8%	67,2%	100,0%
	% Süreli Yayın	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	32,8%	67,2%	100,0%

Tablo 51 incelendiğinde erkeklerin yüzde 28,7'si süreli yayınları takip ederken, yüzde 71,3'ü süreli yayın takip etmemektedir. Kadınların ise yüzde 40'ı süreli yayınları takip ederken, yüzde 60'ı süreli yayın takip etmemektedir. Oranlara bakıldığında Süreli yayın takip etmede cinsiyete göre farklılaşma vardır. Kadınların erkeklerden daha fazla süreli yayın takip ettiği görülmektedir.

Tablo 52: Aile Kazancı ile Süreli Yayın İlişkisi

Aile Kazancı		Süreli Yayın		Toplam
		Evet	Hayır	
1500 TL'nin altında	Frekans(N)	11	25	36
	% Ailenin Kazancı	30,6%	69,4%	100,0%
	% Süreli Yayın	24,4%	27,2%	26,3%
	% Toplam	8,0%	18,2%	26,3%
1501-2500 TL	Frekans(N)	12	31	43
	% Ailenin Kazancı	27,9%	72,1%	100,0%
	% Süreli Yayın	26,7%	33,7%	31,4%
	% Toplam	8,8%	22,6%	31,4%
2501-3500 TL	Frekans(N)	6	19	25
	% Ailenin Kazancı	24,0%	76,0%	100,0%
	% Süreli Yayın	13,3%	20,7%	18,2%
	% Toplam	4,4%	13,9%	18,2%
3501-4500 TL	Frekans(N)	9	12	21
	% Ailenin Kazancı	42,9%	57,1%	100,0%
	% Süreli Yayın	20,0%	13,0%	15,3%
	% Toplam	6,6%	8,8%	15,3%
4501 ve üzeri	Frekans(N)	7	5	12
	% Ailenin Kazancı	58,3%	41,7%	100,0%
	% Süreli Yayın	15,6%	5,4%	8,8%
	% Toplam	5,1%	3,6%	8,8%
Toplam	Frekans(N)	45	92	137
	% Ailenin Kazancı	32,8%	67,2%	100,0%
	% Süreli Yayın	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	32,8%	67,2%	100,0%

Tablo 52 incelendiğinde ailelerin aylık ortalama kazancına göre; 1500 TL'nin altında olanların yüzde 30,6'si, 1501-2500 TL yüzde 27,9'i, 2501-3500 TL yüzde 24'si,

3501-4500 arası yüzde 42,9'si, 4501 ve üzeri yüzde 58,3'ü süreli yayın takip ettiklerini belirtmişlerdir. Verilerde göze çarpan ise 4501 ve üzeri olanların (yüzde 58,3) en yüksek süreli yayın takip ettikleri ve bunu 3501-4500 arası (yüzde 42,9) olanların takip etmesidir. Elazığ ilinde Yatılı Hafız Kur'an Kursunda kalan öğrencilerin, aylık ortalama geliri en yüksek olan grupların en fazla süreli yayın takip ettiği görülmektedir. Süreli yayın takip etmeyle, ailelerin ortalama aylık kazancının arasında bir ilişki saptanmıştır.

3.2.12. Öğrencilerin Kitap Okuma Durumları

Tablo 53: Kitap Okuma Durumu

Kitap Okuma	Frekans(n)	Yüzde (%)
Hayır	49	35,8
Evet	88	64,2
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Boş vakitlerinizde kitap okur musunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 64,2'si Evet, yüzde 35,8'i Hayır olarak dağılmaktadır. Eğitim çağındaki öğrencilerin yüzde 35,8'i ders dışındaki hiçbir kitabı okumaması oldukça düşündürücü bir konudur. Okuma alışkanlıklarının küçük yaşta kazandırılması gerektiği düşünülürse işin vahameti ortaya çıkmaktadır. Tahminen ilerideki yaşlarında da bu öğrenciler pek kitap okumayacaktır. Sadece hafızlık eğitimi alan öğrencilerde kitap okuma alışkanlığın düşük değildir, bu problem toplumumuzun genelini ilgilendiren bir problemdir.

Tablo 54: Cinsiyet ile Kitap Okuma İlişkisi

Cinsiyet		Kitap Okuma		Toplam
		Hayır	Evet	
Erkek	Frekans(N)	34	53	87
	% Cinsiyetiniz	39,1%	60,9%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	69,4%	60,2%	63,5%
	% Toplam	24,8%	38,7%	63,5%
Kadın	Frekans(N)	15	35	50
	% Cinsiyetiniz	30,0%	70,0%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	30,6%	39,8%	36,5%
	% Toplam	10,9%	25,5%	36,5%
Toplam	Frekans(N)	49	88	137
	% Cinsiyetiniz	35,8%	64,2%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	35,8%	64,2%	100,0%

Tablo 54 incelendiğinde erkelerin yüzde 60,9 kitap okurken yüzde 39,1'i kitap okumamaktadır. Kadınların yüzde 70'i kitap okurken yüzde 30'i kitap okumamaktadır. Kadınların kitap okuma alışkanlığı erkelere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Hem süreli yayın takip etme hem de kitap okuma alışkanlığı konusunda kadınlar, erkeklerden öndedir. Bu da bize Elazığ ilinde Yatılı Hafızlık eğitimi alan öğrencilerin okuma alışkanlığı konusunda kadınların erkeklerden daha iyi seviyede olduğunu göstermiştir. Yani Hafızlık Yatılı Kur'an Kursunda kalan öğrenciler arasında cinsiyete bağlı olarak kitap okuma ve süreli yayın takip etmede belirgin farklılıklar tespit edilmiştir

Tablo 55: Aile Kazancı ile Kitap Okuma İlişkisi

Aile Kazancı		Kitap Okuma		Toplam
		Hayır	Evet	
1500 TL'nin altında	Frekans(N)	15	21	36
	% Ailenin Kazancı	41,7%	58,3%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz	30,6%	23,9%	26,3%
	% Toplam	10,9%	15,3%	26,3%
1501-2500 TL	Frekans(N)	19	24	43
	% Ailenin Kazancı	44,2%	55,8%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz	38,8%	27,3%	31,4%
	% Toplam	13,9%	17,5%	31,4%
2501-3500 TL	Frekans(N)	10	15	25
	% Ailenin Kazancı	40,0%	60,0%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz	20,4%	17,0%	18,2%
	% Toplam	7,3%	10,9%	18,2%
3501-4500 TL	Frekans(N)	4	17	21
	% Ailenin Kazancı	19,0%	81,0%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz	8,2%	19,3%	15,3%
	% Toplam	2,9%	12,4%	15,3%
4501 ve üzeri	Frekans(N)	1	11	12
	% Ailenin Kazancı	8,3%	91,7%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz	2,0%	12,5%	8,8%
	% of Toplam	0,7%	8,0%	8,8%
Toplam	Frekans(N)	49	88	137
	% Ailenin Kazancı	35,8%	64,2%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Toplam	35,8%	64,2%	100,0%

Tablo 55 incelendiğinde ailelerin aylık ortalama kazancına göre; 1500 TL'nin altında olanların yüzde 58,3'ü, 1501-2500 TL yüzde 55,8'i, 2501-3500 TL yüzde 60'ı, 3501-4500 arası yüzde 81'i, 4501 ve üzeri yüzde 91,7'si kitap okuduklarını belirtmişlerdir. En fazla kitap okuyanlar sıralanırsa; 4501 ve üzeri yüzde 91,7'si, 3501-4500 arası yüzde 81'i, 2501-3500 TL yüzde 60'ı, ilk üç sırayı aldığı görülmektedir. Ailelerin aylık ortalama gelirinin belirli bir seviyeden sonra artmasıyla kitap okuma alışkanlığı arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır. Yatılı Kur'an kursunda kalan öğrencilerin, ailelerinin aylık ortalama kazancı yüksek olan gruplar, diğerlerine göre daha fazla kitap okumaktadır. Süreli yayınları takip etme oranlarında da benzer sonuçlar

çıkıştır. Hem süreli yayın takip etme oranı hem de kitap okuma alışkanlığı oranı, ailelerin aylık ortalama kazancının yüksek olmasıyla ilişkilidir. Bu iki veri birbirini desteklemektedir.

Tablo 56: Anne Eğitim Durumu ile Kitap Okuma İlişkisi

Anne Eğitimi		Kitap Okuma		Toplam
		Hayır	Evet	
İlkokul	Frekans(N)	12	33	45
	% Annenizin Eğitimi	26,7%	73,3%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	24,5%	37,5%	32,8%
	% Toplam	8,8%	24,1%	32,8%
Ortaokul	Frekans(N)	13	23	36
	% Annenizin Eğitimi	36,1%	63,9%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	26,5%	26,1%	26,3%
	% Toplam	9,5%	16,8%	26,3%
Lise	Frekans(N)	2	14	16
	% Annenizin Eğitimi	12,5%	87,5%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	4,1%	15,9%	11,7%
	% Toplam	1,5%	10,2%	11,7%
Üniversite	Frekans(N)	1	2	3
	% Annenizin Eğitimi	33,3%	66,7%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	2,0%	2,3%	2,2%
	% Toplam	0,7%	1,5%	2,2%
Okur yazar	Frekans(N)	7	7	14
	% Annenizin Eğitimi	50,0%	50,0%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	14,3%	8,0%	10,2%
	% Toplam	5,1%	5,1%	10,2%
Okuma yazma bilmiyor	Frekans(N)	14	9	23
	% Annenizin Eğitimi	60,9%	39,1%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	28,6%	10,2%	16,8%
	% Toplam	10,2%	6,6%	16,8%
Toplam	Frekans(N)	49	88	137
	% Annenizin Eğitimi	35,8%	64,2%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	35,8%	64,2%	100,0%

Tablo 56 incelendiğinde Annesi okuma yazma bilmeyenlerin yüzde 39,1'i kitap okurken, yüzde 60,9'u kitap okumamaktadır. Annesi okuryazar olanların yüzde 50'si

kitap okurken, yüzde 50'si kitap okumamaktadır. Annesi İlkokul mezunu olanların yüzde 73,3'ü kitap okurken yüzde 26,7'si kitap okumamaktadır. Annesi Ortaokul mezunu olanların yüzde 63,9'u kitap okurken yüzde 36,1'i kitap okumamaktadır. Annesi Lise mezunu olanların yüzde 87,5'i kitap okurken yüzde 12,5'i kitap okumamaktadır. Annesi Üniversite mezunu olanların yüzde 66,7'si kitap okurken yüzde 33,3'ü kitap okumamaktadır. Annelerinin eğitimi durumu ile kitap okuma arasında bir ilişki belirlenmiştir. Annesi hiçbir örgün eğitim faaliyetlerinden yararlanmayan öğrencilerin kitap okuma alışkanlığının düşük olduğu görülmektedir. Herhangi bir örgün eğitim kademesinden mezun olanların ise kitap okuma oranı oldukça yüksektir. Bunlar içerisinde en yüksek oranı olanlar Liseyken, en düşük oranı olanlar Ortaokul olarak görülmektedir. Anneleri İlkokul mezunu olanların Ortaokul ve Üniversite mezunlarına göre daha fazla kitap okuması dikkat çekicidir. Anneleri Üniversite mezun olan öğrencilerin kitap okuma oranlarının bu kadar düşük çıkmasında Üniversite mezunu olan annelerin, toplam anne sayısı içerisindeki oranının (yüzde 2,2) düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Babaların eğitim durumu ve kitap okuma arasındaki çapraz tablolar incelendiğinde bu konuda bize daha net bir fikir verecektir. Öğrenci annelerinin örgün eğitim kurumlarından mezuniyeti kitap okuma oranını olumlu yönde etkilemektedir.

Tablo 57: Baba Eğitim Durumu ile Kitap Okuma İlişkisi

Baba Eğitim		Kitap Okuma		Toplam
		Hayır	Evet	
İlkokul	Frekans(N)	10	19	29
	% Babanızın Eğitimi	34,5%	65,5%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	20,4%	21,6%	21,2%
	% Toplam	7,3%	13,9%	21,2%
Ortaokul	Frekans(N)	17	20	37
	% Babanızın Eğitimi	45,9%	54,1%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	34,7%	22,7%	27,0%
	% Toplam	12,4%	14,6%	27,0%
Lise	Frekans(N)	13	20	33
	% Babanızın Eğitimi	39,4%	60,6%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	26,5%	22,7%	24,1%
	% Toplam	9,5%	14,6%	24,1%
Üniversite	Frekans(N)	4	22	26
	% Babanızın Eğitimi	15,4%	84,6%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	8,2%	25,0%	19,0%
	% Toplam	2,9%	16,1%	19,0%
Okur yazar	Frekans(N)	5	5	10
	% Babanızın Eğitimi	50,0%	50,0%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	10,2%	5,7%	7,3%
	% Toplam	3,6%	3,6%	7,3%
Okuma yazma bilmiyor	Frekans(N)	0	2	2
	% Babanızın Eğitimi	0,0%	100,0%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	0,0%	2,3%	1,5%
	% Toplam	0,0%	1,5%	1,5%
Toplam	Frekans(N)	49	88	137
	% Babanızın Eğitimi	35,8%	64,2%	100,0%
	% Kitap Okur musunuz?	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	35,8%	64,2%	100,0%

Tablo 57 incelendiğinde babası okuma yazma bilmeyen öğrencilerin yüzde 100'ü kitap okurken, kitap okumayan bulunmamaktadır. Babası okuryazar olanların yüzde 50'si kitap okurken, yüzde 50'si kitap okumamaktadır. Babası ilkököl mezunu olanların yüzde 65,5'i kitap okurken yüzde 34,5'i kitap okumamaktadır. Babası ortaokul mezunu

olanların yüzde 54,1'i kitap okurken yüzde 45,9'u kitap okumamaktadır. Babası Lise mezunu olanların yüzde 60,6'sı kitap okurken yüzde 39,4'ü kitap okumamaktadır. Babası Üniversite mezunu olanların yüzde 84,6'sı kitap okurken yüzde 15,4'ü kitap okumamaktadır. Babası okuma yazma bilmeyen öğrencilerin, ankete katılan tüm öğrenciler arasında 2 kişi yani yüzde 1,5 olarak gerçekleşmiştir. Buda bizlere istatistiksel olarak babası okuma yazma bilmeyen öğrenciler hakkında net bilgi vermeyecektir. Çünkü istatistiksel olarak çok küçük yüzdeler sağlıklı bir yorum yapmak için yeterli değildir. Diğer verilerde ilk göze çarpan en fazla kitap okuyanların Üniversite mezunu olan babaların çocukları olduğudur. Daha sonra bunu İlkokul mezunları takip etmiştir. Hem anne ve hem de babalarda İlkokul mezunu olanların, Ortaokul mezunlarına göre kitap okuma oranı yüksektir. Ayrıca babaları İlkokul mezun olan öğrencilerin Ortaokul mezunu olanlara göre kitap okuma alışkanlığı yüksektir. Babaları herhangi bir örgün eğitim kademesinde mezun olan çocukların, kitap okuma durumunu olumlu yönde etkilemektedir. Yani öğrencilerin kitap okuma ve babalarının eğitim durumu arasında bir ilişki saptanmıştır. Kısaca özetlersek her iki ebeveynin eğitim durumu ile öğrencilerin kitap okuma alışkanlığı arasında pozitif bir uyum gözükmemektedir.

3.2.13. Öğrencilerin Okudukları Kitap Türleri

Tablo 58: Okunan Kitap Türleri Dağılımı (Birden fazla şık işaretlenmiştir.)

Okunan Kitap Türleri	Frekans(n)	Yüzde (%)
Hikâye, Masal, Roman	61	48,0
Tarihi Kitaplar	27	21,3
Dini Kitaplar	32	25,2
Siyasi Kitaplar	6	4,7
Diğer	1	0,8
Toplam	127	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “35’inci soruya cevabınız “Evet” ise hangi tür kitap okur musunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre 88 öğrenciden ne tür kitaplar okursunuz sorusuna verilen cevaba göre yüzde 48,3’i hikâye, masal, roman, yüzde 25,2’si dini kitaplar, yüzde 21,3’ü tarihi kitaplar, yüzde 4,7’si siyasi kitaplar, yüzde 0,8’i diğer olarak dağılmaktadır.

Verilerden anlaşılacağı üzere öğrenciler en fazla hikâye, masal ve roman okumaktadır. En az okunan kitaplar arasında siyasi kitaplar olması, öğrencilerin pek fazla siyasete ilgi duymadıklarını gösterir. Dini kitapların en fazla okunanlar arasında kendisine üçüncü sırada yer bulması ve yüzdesinin düşük olması oldukça dikkat çeken bir husustur. Öğrenciler genel olarak kendi yaş gruplarına uygun olarak hikâye ve masal kitapları okumaktadır. Dini kitaplar okuyanların yüzdesinin bu kadar düşük olması, hafızlık eğitimi alan öğrencilerin sadece dini kitaplar okur önyargısını geçersiz kılmıştır.

Tablo 59: Cinsiyetiniz ile Hangi Tür Kitap Okuma İlişkisi

Cinsiyet	Okunan Kitap Türleri					Toplam	
	Hikâye, masal, roman	Tarihi kitaplar	Dini kitaplar	Siyasi kitaplar	Başka		
Erkek	Frekans(N)	31	23	16	5	0	75
	% Cinsiyetiniz	41,3%	30,7%	21,3%	6,7%	0,0%	
	% Hangi Tür Kitap Okursunuz	50,8%	85,2%	50,0%	83,3%	0,0%	
	% Toplam	24,4%	18,1%	12,6%	3,9%	0,0%	59,1%
Kadın	Frekans(N)	30	4	16	1	1	52
	% Cinsiyetiniz	57,7%	7,7%	30,8%	1,9%	1,9%	
	% Hangi Tür Kitap Okursunuz	49,2%	14,8%	50,0%	16,7%	100,0%	
	% Toplam	23,6%	3,1%	12,6%	0,8%	0,8%	40,9%
Toplam	Frekans(N)	61	27	32	6	1	127
	% Toplam	48,0%	21,3%	25,2%	4,7%	0,8%	100,0%

Tablo 59 incelendiğinde kitap okuyan erkelerin yüzde 41,3'i Hikâye, masal, roman, yüzde 30,7'si Tarihi kitaplar, yüzde 21,3'ü ise Dini kitaplar okumaktadır. Kadınlarda ise yüzde 57,7' si Hikâye, masal, roman yüzde 30,8'i dini kitaplar, yüzde 7,7'si Tarihi kitaplar okuduğu görülmektedir. Her iki cinsiyette hikâye, masal, roman okuyanlar ilk sırayı almıştır ama hikâye, masal, roman okuma oranı kadınlarda daha yüksektir. Diğer dikkat çekici husus ise dini kitap okuma oranlarıdır. Erklere göre kadınların dini kitap okuma oranı daha da yüksektir. Kadınların en fazla okudukları kitaplar arasında, dini kitapların oranı ikinci sıradayken erkeklerde ise dini kitaplar kendine üçüncü sırada yer bulabilmiştir. Her iki cinste de siyasi kitap okuma oranı oldukça düşüktür. Kadınların siyasi kitap okuma oranı erkelere oranla daha düşüktür. Her iki

cinsiyet arasındaki en önemli farklardan biride tarihi kitaplar okuma oranıdır. Erkekler, kadınlardan yaklaşık olarak dört kat daha fazla tarihi kitaplar okumaktadır.

3.2.14. Öğrencilerin En Çok takip ettikleri Programlar

Tablo 60: En Çok Takip Edilen Programlar

Takip Edilen Programlar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Dizi ve Film İzlerim	77	56,2
Bilgi, Yarışma Programları ve Belgeseller	27	19,7
Dini Filimler	5	3,6
Haber ve Tartışma	4	2,9
Müzik, Magazin, Eğlence	13	9,5
Başka	11	8,0
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “TV ve internetten en çok ne tür programlar takip ediyorsunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 56,2’si Dizi ve film izlerim, yüzde 19,7’si Bilgi, Yarışma Programları ve belgeseller, yüzde 9,5’si Müzik, magazin, eğlence, yüzde 8’i Başka, yüzde 3,6’sı Dini Filimler, yüzde 2,9’si Haber ve tartışma olarak dağılmaktadır. Öğrencilerin yaklaşık yarısından fazlası takip ettiği programlar olarak dizi ve filmleri belirtmiştir. Daha sora bunu bilgi, yarışma programları ve belgeseller takip etmektedir. Son sıradakiler ise dini filimler ve haber tartışma programlarıdır. Öğrencilerin haber ve tartışma programlarına bu kadar az ilgi göstermesi, onların Türkiye güncel olayları ve siyasetiyle pek ilgilenmediklerini düşündürmektedir. Dini filmlerin oranı bu kadar düşük olup ta dizi ve filmlerin oranının bu kadar yüksek olması hafızlık eğitimiyle ilgili tartışmaları ortaya çıkaracaktır. Nasıl bir hafızlık sorusu cevaplandırılmaya muhtaç gibidir.

3.2.15. Öğrencilerin Kurs Ortamıyla İlgili En Önemli Problemleri

Tablo 61: Kursla İlgili En Önemli Problemler (Birden fazla şık işaretlenmiştir)

Kurs Ortamıyla İlgili Problemler	Frekans(n)	Yüzde (%)
Temiz Olmaması	25	13,6
Beslenme Problemleri	20	10,9
Personelin Olumsuz Tutum Ve Davranışları	20	10,9
Sosyal Etkinlik Problemleri	57	31,0
Sorunlarımıza Çözüm Bulamamak	33	17,9
Diğer	29	15,8
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Kurs ortamıyla ilgili en önemli probleminiz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 31’i sosyal etkinlik problemleri, yüzde 17,9’u sorunlarımıza çözüm bulamamak, yüzde 15,8’i başka yüzde 13,6’sı temiz olmaması, yüzde 10,9’u beslenme problemleri, yüzde 10,9’u personelin olumsuz tutum ve davranışları, olarak dağılmaktadır. Öğrencilerin yüzde 31’i kurslarla ilgili sosyal etkinlikler problemi yaşadıklarını belirtmektedir. Okul dersleri ve hafızlık eğitimi arasında bunalan öğrencilerin rahatlama için sosyal etkinliklere mutlaka önem verilmelidir. Sosyal etkinlikler öğrencilerin ruh ve beden sağlığı için bir birey olmasını ve toplum içine kaynaşp sosyalleşmelerini de sağlayacaktır. Öğrencilerin diğer büyük problemi ise sorunlarına çözüm bulamamaktır. Sorunlarına çözüm bulamayan öğrenciler çözümü ya başka yerde arayacak yada kurs personeline olan inancı sarsılacaktır. Öğrenci sorunlarına çözüm bulmaya çalışan personelin çocuk eğitimi alanında yeterli ve donanımlı olması gerekmektedir

Tablo 62: Cinsiyet ile Kurs Ortamıyla İlgili Problem İlişkisi

Cinsiyet	Kursla Ortamıyla İlgili Problemler						Toplam	
	Temiz Olmaması	Beslenme Problemleri	Personelin Olumsuz Tutum ve Davranışları	Sosyal Etkinlik Problemi	Sorunlarımıza çözüm bulamamak	Başkaysa Yazınız		
Erkek	Frekans(N)	18	10	17	35	19	20	119
	%Cinsiyet	15,1%	8,4%	14,3%	29,4%	16,0%	16,8%	
	% Kurs orta.	72,0%	50,0%	85,0%	61,4%	57,6%	69,0%	
	% Toplam	9,8%	5,4%	9,2%	19,0%	10,3%	10,9%	64,7%
Kadın	Frekans(N)	7	10	3	22	14	9	65
	%Cinsiyet	10,8%	15,4%	4,6%	33,8%	21,5%	13,8%	
	% Kurs orta.	28,0%	50,0%	15,0%	38,6%	42,4%	31,0%	
	% Toplam	3,8%	5,4%	1,6%	12,0%	7,6%	4,9%	35,3%
Toplam	Frekans	25	20	20	57	33	29	184
	% Toplam	13,6%	10,9%	10,9%	31,0%	17,9%	15,8%	100,0%

Tablo 62 incelendiğinde erkekler kurs ortamıyla ilgili en önemli problemlere göre; yüzde 29,4'ü sosyal etkinlik problemi, yüzde 16,8'i başka, yüzde 16'sı sorunlarımıza çözüm bulamamak, yüzde 15,1'i temiz Olmaması, yüzde 14,3'ü personelin olumsuz tutum ve davranışları, yüzde 8,4'i beslenme problemleri olarak belirtmişlerdir. Kadınlar ise yüzde 33,8'i sosyal etkinlik problemi, yüzde 21,5'i sorunlarımıza çözüm bulamamak, yüzde 15,4'ü beslenme problemleri, yüzde 13,8'i başka, yüzde 10,8'i temiz olmaması, yüzde 4,6'sı personelin olumsuz tutum ve davranışları olarak görmüşlerdir. Hem erkek hem de kadın öğrenciler tarafından en büyük problem sosyal etkinlik problemi olarak görülmektedir. Kadınlar da diğer önemli bir problemde (yüzde 21,5) sorunlara çözüm bulunmaması olarak ifade edilirken; erkeklerde bu oran yüzde 16'da kalmıştır. Kadınlar erkeklerden daha fazla sorunlarının çözülmediğine inanmaktadır. Diğer bir hususta personelin olumsuz tutum ve davranışların cinsiyetlere göre algılanma durumudur. Kadınların yüzde 4,6'sı bu durumdan rahatsız olduklarını ifade ederken, erkeklerin yüzde 15,4'ü personelin olumsuz tutum ve davranışlarından yakınmaktadır. Erkeklerin, kadınlara göre daha fazla personelle problem yaşadıkları göze çarpmaktadır.

Tablo 63: Yaş ile Kurs Ortamıyla İlgili Problem İlişkisi

Yaş	Kurs Ortamıyla İlgili Problemler							Toplam
	Temiz Olmaması	Beslenme Problemleri	Personelin Olumsuz Tutum ve Davranışları	Sosyal Etkinlik Problemi	Sorunlarımıza Çözüm Bulamamak	Başkayasa Yazınız		
10'dan küçük	Frekans	0	0	0	0	0	1	1
	%Yaşınız	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	
	%Problem	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	3,4%	
	Toplam	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%	0,5%
10-12	Frekans	6	4	9	24	10	21	74
	%Yaşınız	8,1%	5,4%	12,2%	32,4%	13,5%	28,4%	
	%Problem	24,0%	20,0%	45,0%	42,1%	30,3%	72,4%	
	Toplam	3,3%	2,2%	4,9%	13,0%	5,4%	11,4%	40,2%
13-15	Frekans	10	8	9	21	15	6	69
	%Yaşınız	14,5%	11,6%	13,0%	30,4%	21,7%	8,7%	
	%Problem	40,0%	40,0%	45,0%	36,8%	45,5%	20,7%	
	Toplam	5,4%	4,3%	4,9%	11,4%	8,2%	3,3%	37,5%
16-18	Frekans	5	3	2	6	4	0	20
	%Yaşınız	25,0%	15,0%	10,0%	30,0%	20,0%	0,0%	
	%Problem	20,0%	15,0%	10,0%	10,5%	12,1%	0,0%	
	Toplam	2,7%	1,6%	1,1%	3,3%	2,2%	0,0%	10,9%
18'den büyük	Frekans	4	5	0	6	4	1	20
	%Yaşınız	20,0%	25,0%	0,0%	30,0%	20,0%	5,0%	
	%Problem	16,0%	25,0%	0,0%	10,5%	12,1%	3,4%	
	Toplam	2,2%	2,7%	0,0%	3,3%	2,2%	0,5%	10,9%
Toplam	Frekans	25	20	20	57	33	29	184
	%Toplam	13,6%	10,9%	10,9%	31,0%	17,9%	15,8%	100,0%

Tablo 63 incelendiğinde Kurs ortamıyla ilgili en önemli problemin sosyal etkinlik problemi diyenlerin yüzde 32,4'ü 10-12 yaş aralığında, yüzde 30,4'ü 13-15 yaş aralığında, yüzde 30'u 18 yaşından büyük olanlar, yüzde 30'u 16-18 yaş aralığında gerçekleşmiştir. Bütün yaş kategorilerinin bu soruya verdiği cevapları oranları birbirine yakındır. Tüm yaş kategorileri genel olarak sosyal etkinlik problemi yaşamaktadır. Zaten tüm yaş kategorilerinde toplamda yüzde 31 ile sosyal etkinlikler cevabı ön plana çıkmaktadır. Sosyal etkinlikler seçeneği tüm seçenekler içerisinde daha homojen bir dağılım göstermektedir. Kurs ortamıyla ilgili beslenme problemi yaşıyorum diyenlerin yüzde 25'i 18 yaşından büyük olanlar, yüzde 15'i 16-18 yaş aralığında, yüzde 11'i 13-15 yaş aralığında, 5,4'ü 10-12 yaş aralığında olanlardan oluşmaktadır. Burada göze çarpan en önemli husus beslenme probleminin yaş kategorileri büyüdükçe oranının artmasıdır.

Öğrencilerin yaşı ile beslenmenin bir problem olarak algılanması arasında bir ilişki saptanmıştır. Yaş arttıkça beslenmenin bir problem olarak algılanması artmaktadır. Tam tersi olarak ta beslenmenin bir problem olarak algılanması yaş küçüldükçe azalmaktadır. 10-12 yaşındaki öğrencilerin kurs ortamıyla ilgili tüm problem kategorilerinde verdiği cevapların yüzdelik oranı diğer yaş kategorilerdeki yüzdelik oranlarından daha düşüktür. 10-12 yaşındakiler diğer yaş gruplarına göre daha az problem algılamaktadır.

3.2.16. Öğrenci Ailelerinin Kursu Gelmeden Önce Dini Eğitim Vermesi

Tablo 64: Ailenin Dini Eğitim Verme Durumu

Ailenin Dini Eğitim Verme Durumu	Frekans(n)	Yüzde (%)
Evet	103	75,2
Hayır	12	8,8
Kararsızım	22	16,1
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Hafızlık eğitimi almasaydınız ailenizin size dini eğitim vereceğini düşünüyor musunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 75,2’si Evet, yüzde 16,1’i Kararsızım yüzde 8,8’i Hayır olarak dağılmaktadır. Öğrenciler genel olarak Hafızlık eğitimi almasalar bile ailelerin kendilerine dini eğitim vereceklerine inanmaktadır. Hayır ve kararsızların oranı oldukça düşüktür.

Tablo 65: İsteklilik Durumu ve Ailenin Dini Eğitim İlişkisi

İsteklilik	Ailenin Dini Eğitim			Toplam
	Evet	Hayır	Kararsızım	
Evet	95	8	20	123
Frekans				
% Kendi İsteğinizle mi Geldiniz	77,2%	6,5%	16,3%	100,0%
% Ailenizin Dini Eğitim	92,2%	66,7%	90,9%	89,8%
% Toplam	69,3%	5,8%	14,6%	89,8%
Hayır	8	4	2	14
Frekans				
% Kendi İsteğinizle mi Geldiniz	57,1%	28,6%	14,3%	100,0%
% Ailenizin Dini Eğitim	7,8%	33,3%	9,1%	10,2%
% Toplam	5,8%	2,9%	1,5%	10,2%
Toplam	103	12	22	137
Frekans				
% Kendi İsteğinizle mi Geldiniz	75,2%	8,8%	16,1%	100,0%
% Ailenizin Dini Eğitim	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
% Toplam	75,2%	8,8%	16,1%	100,0%

Tablo 65 incelendiğinde kendi isteğiyle kursa gelenlerin yüzde 77,2'si, kendi isteği dışında gelenlerin ise yüzde 57,1'i kursa gelmeseydi bile ailesinin kendisine dini eğitim vereceğini belirtmiştir. Kursa kendi isteği dışında gelenlerin yüzde 28,6'sı, kendi isteğiyle kursa gelenlerin ise yüzde 6,5'i kursa gelmeseydi bile ailesinin kendisine dini eğitim vermeyeceğini ifade etmiştir. Bu konuda kararsız olanların oranları birbirine oldukça yakındır. Kendi özgür iradesiyle kursa gelenler, kendi isteği dışında kursa gelenlere göre kursa gelmeseydi bile ailelerinin kendilerine daha fazla dini eğitim vereceğine inanmaktadır. Kursa kendi isteği dışında gelenler (yüzde 28,6), kendi istekleriyle gelenlere (yüzde 6,5) göre (yaklaşık 4,5 kat) ailelerinin kursa gelmeseydi bile kendilerine dini eğitim vereceğine inanmamaktadır. Kursa gelmede isteklilik durumu öğrencilerin kursa gelmeseydi bile ailelerinden dini eğitim alma inancını etkilediğini göstermektedir. Kendi isteğiyle kursa gelenler bu konuda daha kuvvetli bir inanca sahiptir. Yâda tam tersi bir çıkarımla kursa kendi isteği dışında gelenlerin, kursa gelmeseydi bile ailesinden dini eğitim alacağına yönelik inancı düşüktür.

Tablo 66: Cinsiyet ile Ailenin Dini Eğitim İlişkisi

Cinsiyet		Ailenin Dini Eğitim			Toplam
		Evet	Hayır	Kararsızım	
Erkek	Frekans(N)	61	8	18	87
	% Cinsiyetiniz	70,1%	9,2%	20,7%	100,0%
	% Ailenizin Dini Eğitim	59,2%	66,7%	81,8%	63,5%
	% Toplam	44,5%	5,8%	13,1%	63,5%
Kadın	Frekans(N)	42	4	4	50
	% Cinsiyetiniz	84,0%	8,0%	8,0%	100,0%
	% Ailenizin Dini Eğitim	40,8%	33,3%	18,2%	36,5%
	% Toplam	30,7%	2,9%	2,9%	36,5%
Toplam	Frekans(N)	103	12	22	137
	% Cinsiyetiniz	75,2%	8,8%	16,1%	100,0%
	% Ailenizin Dini Eğitim	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	75,2%	8,8%	16,1%	100,0%

Tablo 66 incelendiğinde erkeklerin yüzde 70,1'i hafızlık eğitimi almasaydık bile ailelerinde dini eğitim alacaklarını ifade etmiştir. Hayır diyenlerin oranı yüzde 9,2 iken kararsızım diyenlerin oranı yüzde 20,7'dir. Kadınların ise yüzde 84'ü hafızlık eğitimi almasaydılar bile ailelerinde dini eğitim alacaklarını söylemiştir. Hayır diyenlerin oranı yüzde 8 iken kararsızım diyenler oranı yüzde 8'dir. Erkeklerin hafızlık eğitimi almasaydık

bile ailemizde dini eğitim alırdık konusunda kararsızım diyenlerin oranı oldukça dikkat çekicidir. Kadın öğrenciler, erkek öğrencilere göre ailelerinin kendilerine hafızlık eğitimi almasaydılar bile daha fazla dini eğitim vereceklerini düşünmektedir.

3.2.17. Öğrencilerin Hafız Olacak Olmaktan Mutluluk Durumu

Tablo 67: Hafız Olacak Olmaktan Mutluluk Durumu

Hafız Olmaya İlişkin Bakış	Frekans(n)	Yüzde (%)
Evet	131	95,6
Hayır	2	1,5
Kararsızım	4	2,9
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Hafız olacak olmaktan mutlu musunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 95,6’sı Evet, yüzde 2,9’u Kararsızım yüzde 1,5’i Hayır, olarak dağılmaktadır. Öğrenciler hemen hemen hepsinin hafız olmaktan dolayı mutlu oldukları görülmüştür. Hafız olmaktan dolayı mutlu olmayanlar çok küçük bir kısmı ifade etmektedir.

Tablo 68: Cinsiyet ile Hafız Olacak Olmaya İlişkin Mutluluk Duyuma İlişkisi

Cinsiyet			Hafız Olmaktan Mutlu Olma			Toplam
			Evet	Hayır	Kararsızım	
Cinsiyetiniz	Erkek	Frekans(N)	82	2	3	87
		% Cinsiyetiniz	94,3%	2,3%	3,4%	100,0%
		% Hafız Olmaktan Mutlu musun	62,6%	100,0%	75,0%	63,5%
		% Toplam	59,9%	1,5%	2,2%	63,5%
Kadın	Kadın	Frekans(N)	49	0	1	50
		% Cinsiyetiniz	98,0%	0,0%	2,0%	100,0%
		% Hafız Olmaktan Mutlu musun	37,4%	0,0%	25,0%	36,5%
		% Toplam	35,8%	0,0%	0,7%	36,5%
Toplam	Toplam	Frekans(N)	131	2	4	137
		% Cinsiyetiniz	95,6%	1,5%	2,9%	100,0%
		% Hafız Olmaktan Mutlu musun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplam	95,6%	1,5%	2,9%	100,0%

Tablo 68 incelendiğinde kadınların yüzde 98’i erkeklerin ise yüzde 94,3’ü hafız olmaktan dolayı mutlu olduklarını belirtmişlerdir. Hafız olmaktan dolayı mutlu

olmayanların yüzde 100 erkek iken kadınların hiçbiri hafız olmaktan dolayı mutlu olmadıklarını belirtmemişlerdir. Bu konuda kararsızım diyenler erkeklerde yüzde 75 iken kadınlarda bu oran yüzde 25 olarak gerçekleşmiştir. Elazığ ilinde Yatılı Hafızlık Kur'an Kurslarında kalan öğrencilerden sadece erkekler (yüzde 2,3) hafız olmaktan dolayı mutsuz olduklarını beyan etmişlerdir. Kadınlar hiçbiri hafız olmaktan dolayı mutlu olmadıklarını belirtmemiştir. Elazığ ilinde Hafızlık Yatılı Kur'an Kursunda kalan kadın öğrenciler erkekler öğrencilerden daha fazla hafız olmaktan dolayı mutlu olduklarını belirtmişlerdir.

3.2.18. Toplumun Öğrencilerden Beklentileri

Tablo 69: Toplumun Sizden Beklentileri (Birden fazla şık işaretlenmiştir.)

Toplumun Beklentileri	Frekans(n)	Yüzde (%)
Düzenli İbadet Yapmam Bekleniyor	75	32,2
Mükemmel İnsan Olmam İsteniyor	66	28,3
Toplumun Beklentilerinde Değişiklik Yok	12	5,2
Bazı Ortamlarda Kur'an Okumam ve Dua Etmem İsteniyor	77	33,0
Diğer	3	1,3
Toplam	233	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, "Hafızlık eğitimi almanız dolayısıyla toplumun sizden beklentileri nelerdir?" sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 33'ü bazı ortamlarda Kur'an okumam ve dua etmem isteniyor, yüzde 32,2'si düzenli ibadet yapmam bekleniyor, yüzde 28,3'ü mükemmel insan olmam isteniyor, yüzde 5,2'si toplumun beklentilerinde değişiklik yok, yüzde 1,3'ü diğer olarak dağılmaktadır. Bu veriler irdelendiğinde toplum hafız olan insanlardan bazı rol ve davranışlar beklemektedir. Bu rol ve davranışlar ise hafızların dini ibadetlerini yapması, örnek davranışlar sergilemesi ve hafızlık mesleğinin yeterliliklerini yerine getirmesidir. Hafızlık eğitimi alanlarda, toplumun kendilerinden beklediği bu beklentilerinin farkındadır. Öğrenciler toplumun ve kendi olmak istedikleri, insan arasında bir rol model çatışması yaşamaması kaçınılmazdır. Bu çatışmayı her öğrenci kendi özelinde farklı yaşaya bilmektedir. Bunun içinde bu kurumlara da uzman kişilerin mutlaka çalışması gerekmektedir.

Tablo 70: Cinsiyet ile Toplum Beklenti İlişkisi

Cinsiyet	Toplumun beklentileri					Toplam
	Düzenli İbadet yapmam bekleniyor	Mükemmel insan olmam isteniyor	Toplumun beklentilerinde değişiklik yok	Bazı ortamlarda Kur'an okumam ve dua etmem isteniyor	Başka	
Erkek	52	39	9	48	0	148
Frekans(N)						
%	35,1%	26,4%	6,1%	32,4%	0,0%	3
Cinsiyetiniz	69,3%	59,1%	75,0%	62,3%	0,0%	63,5%
% Toplum bek.	22,3%	16,7%	3,9%	20,6%	0,0%	
% Toplam						
Kadın	23	27	3	29	3	85
Frekans(N)						
%	27,1%	31,8%	3,5%	34,1%	3,5%	
Cinsiyetiniz	30,7%	40,9%	25,0%	37,7%	100,0%	
% Toplum bek.						
% Toplam	9,9%	11,6%	1,3%	12,4%	1,3%	36,5%
Toplam Frekans(N)	75	66	12	77	3	233
% Toplam	32,2%	28,3%	5,2%	33,0%	1,3%	100,0%

Tablo 70 incelendiğinde erkekler toplumun kendilerinde beklentilerine göre; yüzde 35,1'i Düzenli İbadet yapmam bekleniyor, yüzde 32,4'ü bazı ortamlarda Kur'an okumam ve dua etmem isteniyor, yüzde 26,4'ü mükemmel insan olmam isteniyor, yüzde 6,1'i toplumun beklentilerinde değişiklik yok demişlerdir. Kadınlarda ise yüzde 34,1'i bazı ortamlarda Kur'an okumam ve dua etmem isteniyor, yüzde 31,8'i mükemmel insan olmam isteniyor, yüzde 27,1'i düzenli ibadet yapmam bekleniyor, yüzde 3,5'i toplumun beklentilerinde değişiklik yok, yüzde 3,5'i başka olarak ifade etmişlerdir. Erkelere göre toplumun onlardan en fazla beklentileri (yüzde 35,1) düzenli İbadet yapmaları, (yüzde 32,4) bazı ortamlarda Kur'an okumam ve dua etmeleri olarak belirtirken, Kadınlarda ise (yüzde 34,1) bazı ortamlarda Kur'an okumam ve dua etmem istenmesi, (yüzde 31,8) mükemmel insan olmak olarak beyan etmişlerdir. Toplum beklentilerinin cinsiyete göre algılanma durumu birbirinden farklılaşmıştır.

3.2.19. İnsanların Öğrencilere Davranışları

Tablo 71: Toplumda Karşılaşılan Davranış Biçimleri

Toplumun Davranış Biçimleri	Frekans(n)	Yüzde (%)
Olumlu Davranışlar Sergileniyor	123	89,8
Hor Görülüp, Aşağılanıyorum	4	2,9
Herhangi Bir Değişiklik Yok	9	6,6
Başka	1	0,7
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Hafızlık eğitimi aldığınızı öğrenen insanların, sizlere karşı davranışları nasıldır?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 89,8’i Olumlu davranışlar sergileniyor, yüzde 6,6’sı Herhangi bir değişiklik yok, yüzde 2,9’u Hor görülüp, aşağılanıyorum, yüzde 0,7’si Başka olarak dağılmaktadır. Öğrencilerin algısına göre İnsanlar, genel olarak hafızlık eğitimi alanlara karşı olumlu davranışlar sergiler. Sadece yüzde 2,9’luk bir kısmı olumsuz davranışlara maruz kaldığını ifade etmiştir. Elazığ toplumunun dini kurumlara olan bakışı büyük oranda müspet şekildedir. Bu bakış açısı öğrencilerin anket sorusuna verdiği cevaplarda net olarak görülmektedir. Yatılı Hafızlık Kur’an Kursunda kalan öğrenciler, toplumun kendilerine iyi davrandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 72: Cinsiyet ile Toplumunda Karşılaşılan Davranış Biçimleri İlişkisi

Cinsiyet	Toplumun Davranış Biçimleri				Toplam	
	Olumlu davranışlar sergileniyor	Hor görülüp, aşağılanıyorum	Herhangi bir değişiklik yok	Başka		
Erkek	Frekans	80	2	4	1	87
	% Cinsiyetiniz	92,0%	2,3%	4,6%	1,1%	100,0%
	% İnsan Davranışları	65,0%	50,0%	44,4%	100,0%	63,5%
	% Toplam	58,4%	1,5%	2,9%	0,7%	63,5%
Kadın	Frekans	43	2	5	0	50
	% Cinsiyetiniz	86,0%	4,0%	10,0%	0,0%	100,0%
	% İnsan Davranışları	35,0%	50,0%	55,6%	0,0%	36,5%
	% Toplam	31,4%	1,5%	3,6%	0,0%	36,5%
Toplam	Frekans	123	4	9	1	137
	% Cinsiyetiniz	89,8%	2,9%	6,6%	0,7%	100,0%
	% İnsan Davranışları	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	89,8%	2,9%	6,6%	0,7%	100,0%

Tablo 72 incelendiğinde erkeklerin yüzde 92'si, kadınların yüzde 86'sı hafız olduklarını öğrenen insanların olumlu davranışlar sergilediğini ifade etmişlerdir. Kadınların yüzde 4'ü erkelerin yüzde 2,3'ü hafız olduklarını öğrenen insanların kendilerini hor görüp aşağıladıklarını belirtmişlerdir. Kadınların yüzde 10'u erkelerin yüzde 1,1'i hafız olduklarını öğrenen insanların tavırlarında herhangi bir değişiklik yok demişlerdir. Erkek öğrenciler, kadın öğrencilere göre toplumun kendilerine olan tavırlarına kısmen daha iyimser bir bakarken, kadın öğrenciler ise erkek öğrencilere göre toplumun kendilerine olan tavırlarına karşı daha olumsuz bakmıştır.

3.2.20. Öğrencilerin Hafız Olduklarını Çevrelerine Söyleme Durumu

Tablo 73: Hafız Olacağını Söyleme Durumu

Hafız Olacağını Belirtme Eğilimi	Frekans(n)	Yüzde (%)
Daima Söylerim	33	24,1
Hiçbir Zaman Söylemem, Saklarım	21	15,3
Duruma Göre, İnsanlar Dindarsa Söylerim Değilse Saklarım	65	47,4
Başka	18	13,1
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Etrafınızdaki insanlara hafızlık eğitimi aldığınızı söylüyor musunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 47,4'ü duruma göre, insanlar dindarsa söylerim değilse saklarım, yüzde 24,1'i daima söylerim, yüzde 15,3'ü hiçbir zaman söylemem, saklarım, yüzde 13,1'i başka olarak dağılmaktadır. Öğrenciler hafız olmaktan memnun iken bunu çevreleriyle paylaşmakta tereddüt içerisindedirler. Yüzde 47,4'ü İnsanların dindarlığına göre hafız olduğunu söyleme eğilimindedirler. Buda gösteriyor ki hafızların bir kısmı çevrelerinden çok fazla etkilenmektedir. Çevrenin verdiği tepkiler onların üzerinde büyük bir etkisi vardır. Yüzde 15,3'ü Hiçbir zaman hafız olduklarını söylemeyip aksine bunu sakladıklarını ifade etmektedir. Daha önce bahsettiğimiz gibi öğrenciler, ya toplumun hafızlardan bekledikleri bazı rol davranışları sergilememekten çekindikleri için bunu saklamışlardır. Yâda hafız olmaktan utanmaktadır. Bu ikinci ihtimali pek mümkün görmemekteyiz. Çünkü Hafız olmaktan mutlu olanların ve kursa kendi istekleriyle gelenlerin oranı bu kadar yüksek iken bu ihtimali pek mümkün

görünmemektedir. Bu soruya hiçbir zaman hafız olduklarını söylemeyip aksine bunu saklayanlar ile duruma göre, insanlar dindarsa söylerim değilse saklarım diye cevap verenlerde, ciddi bir özgüven eksikliği görülmüştür. Yüzde 24,1'lik hafız olduğumu daima söylerim diyenler ise hafızlık mesleğini özümsemiş, çevre tepkisinden çekinmeyen, özgüveni yüksek kişiler olarak tanımlamaktayız. Hafızlık eğitimi alanların büyük oranda çevre etkisinden etkilendikleri belirlenmiştir

Tablo 74: Cinsiyet ile Hafız Olacağını Belirtme Eğilimi İlişkisi

Cinsiyet	Hafız Olacağını Belirtme Eğilimi				Toplam
	Daima söylerim	Hiçbir zaman söylemem, saklarım	Duruma göre, insanlar dindarsa söylerim değilse saklarım	Başka	
Erkek	17	16	45	9	87
% Cinsiyetiniz	19,5%	18,4%	51,7%	10,3%	100,0%
% Hafız Ol. Söyler misiniz	51,5%	76,2%	69,2%	50,0%	63,5%
% Toplam	12,4%	11,7%	32,8%	6,6%	63,5%
Kadın	16	5	20	9	50
% Cinsiyetiniz	32,0%	10,0%	40,0%	18,0%	100,0%
% Hafız Ol. Söyler misiniz	48,5%	23,8%	30,8%	50,0%	36,5%
% Toplam	11,7%	3,6%	14,6%	6,6%	36,5%
Toplam	33	21	65	18	137
% Cinsiyetiniz	24,1%	15,3%	47,4%	13,1%	100,0%
% Hafız Ol. Söyler misiniz	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
% Toplam	24,1%	15,3%	47,4%	13,1%	100,0%

Tablo 74 incelendiğinde erkeklerin hafız olduğunuzu söyler misinize verdiği cevaplar şöyledir; yüzde 19,5'i daima söylerim yüzde 16'i hiçbir zaman söylemem saklarım, yüzde 51,7'si durma göre, insanlar dindarsa söylerim değilse sakalarım, yüzde 10,3'ü başka ifade etmişlerdir. Kadınların hafız olduğunuzu söyler misinize verdiği cevaplar şöyledir; yüzde 32'si daima söylerim yüzde 10'u hiçbir zaman söylemem saklarım, yüzde 40'ı durma göre, insanlar dindarsa söylerim değilse sakalarım, yüzde 18'i başka ifade etmişlerdir. Kadınlar erkelere göre çevre etkisinden bağımsız olarak hafız olduklarını daha fazla söylerken, çevredeki insanların dindar olup, olmadığını göre hafız

olduklarını söyleme ise erkeklerde daha fazladır. Kısaca özetlersek hafız olduklarını söylemede, çevre baskısının her iki cins üzerinde etkisi oldukça fazladır. Erkeklerde (yüzde 51,7) hafız olduğunuzu söyler misiniz oranı kadınlardan (yüzde 40) daha fazladır. Kadınların ise çevreden bağımsız olarak hafız olduklarını söyleme yüzde 32 iken erkeklerde bu oran yüzde 19,5'tir. Yani erkek öğrenciler çevrelerinden kadın öğrencilerden daha fazla etkilenmektedir. Cinsiyete göre çevreden etkilenmede farklılıklar gözlenmektedir.

Tablo 75: Yaş ile Hafız Olacağını Belirtme Eğilimi İlişkisi

Yaş	Hafız Olacağını Belirtme Eğilimi				Toplam	
	Daima söylerim	Hiçbir zaman söylemem, saklarım	Duruma göre, insanlar dındarsa söylerim değilse saklarım	Başka		
10'dan küçük	Frekans % Yaşımız %Hafız Olduğunu Söyleme % Toplam	0 0,0% 0,0% 0,0%	1 100,0% 4,8% 0,7%	0 0,0% 0,0% 0,0%	0 0,0% 0,0% 0,0%	1 100,0% 0,7% 0,7%
10-12	Frekans % Yaşımız %Hafız Olduğunu Söyleme % Toplam	13 19,7% 39,4% 9,5%	11 16,7% 52,4% 8,0%	32 48,5% 49,2% 23,4%	10 15,2% 55,6% 7,3%	66 100,0% 48,2% 48,2%
13-15	Frekans % Yaşımız %Hafız Olduğunu Söyleme % Toplam	12 26,7% 36,4% 8,8%	7 15,6% 33,3% 5,1%	21 46,7% 32,3% 15,3%	5 11,1% 27,8% 3,6%	45 100,0% 32,8% 32,8%
16-18	Frekans % Yaşımız %Hafız Olduğunu Söyleme % Toplam	4 28,6% 12,1% 2,9%	2 14,3% 9,5% 1,5%	7 50,0% 10,8% 5,1%	1 7,1% 5,6% 0,7%	14 100,0% 10,2% 10,2%
18'den büyük	Frekans % Yaşımız %Hafız Olduğunu Söyleme % Toplam	4 36,4% 12,1% 2,9%	0 0,0% 0,0% 0,0%	5 45,5% 7,7% 3,6%	2 18,2% 11,1% 1,5%	11 100,0% 8,0% 8,0%
Toplam	Frekans % Yaşımız %Hafız Olduğunu Söyleme % Toplam	33 24,1% 100,0% 24,1%	21 15,3% 100,0% 15,3%	65 47,4% 100,0% 47,4%	18 13,1% 100,0% 13,1%	137 100,0% 100,0% 100,0%

Tablo 75 incelendiğinde hafız olduklarını daima söyleyenlerin, yüzde 36,4'ü 18 yaşından büyük olanlar, yüzde 28,6'si 16-18 yaş aralığında, yüzde 26,7'si 13-15 yaş aralığında, yüzde 19,7'si 10-12 yaş aralığında olarak gerçekleşmiştir. Hafız olduklarını daima söyleyenler 18 yaşından büyükler iken en az söyleyenler ise 10-12 yaş aralığındaki öğrencilerdir. Öğrencilerin yaşları büyüdükçe hafız olduklarını söyleme oranları artmaktadır. Hafız olduklarını hiçbir zaman söyleyemem, saklarım diyenlerin yüzde 16,7'si 10-12 yaş aralığında, yüzde 15,6'sı 13-15 yaş aralığında, yüzde 14,3'ü 16-18 yaş aralığında sıralanmıştır. Yaş küçüldükçe öğrencilerin hafız olduklarını hiçbir zaman söylemem, saklarım söyleme eğilimi artmaktadır. 18 yaşından büyükler ise hiçbir zaman söylemem, saklarım cevabını vermemişlerdir. Hafız olduklarını duruma göre insanlar dindarsa söylerim değilse saklarım diyenlerin yüzde 50'si 16-18 yaş aralığında, yüzde 48,5'i 10-12 yaş aralığında, yüzde 46,7'si 13-15 yaş aralığında, yüzde 45,5'i 18 yaşından büyük olanlardan oluşmaktadır. Hafız olduklarını insanların dindarlıklarına göre söyleme oranları bütün yaş kategorilerinde oldukça fazla ve oranlar birbirine yakındır. Her yaş grubundaki öğrenciler bu konuda çevrelerinden etkilendiği görülmektedir. Özellikle 10-12 yaş grubundaki öğrencilerin hafız olduklarını söylemede çekingen olup çevrelerinden etkilendiği ortaya çıkmıştır.

3.2.21. Öğrencileri Geleceğe Ait Düşünceleri

Tablo 76: Geleceğe Dair Beklentiler

Gelecek Beklentileri	Frekans(n)	Yüzde (%)
Olumlu Bir Bakış Açısına Sahibim	113	82,5
Geleceğe Dair Ümitsizim	7	5,1
Hiçbir Beklentim Yok	14	10,2
Başka	3	2,2
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Geleceğe ait düşünceleriniz nedir?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 82,5'ü olumlu bir bakış açısına sahibim, yüzde 10,2'ü hiçbir beklentim yok, yüzde 5,1'i geleceğe dair ümitsizim, yüzde 2,2'si başka olarak dağılmaktadır. Öğrenciler

genel olarak geleceğe dair olumlu bakış açısına sahiplerdir. Geleceğe dair hiçbir beklentisi olmayanların ve ümitsizlerin toplam oranı ise yüzde 15,3'tür. Bu oran göz ardı edilecek, bir oran değildir. Hayattan hiçbir beklentisi olmayan bu çocukların sağlıklı bir yetişkin olması düşünülemez. Onun için bu tür problemleri olan çocukların şimdiden tespit edilip rehabilite edilmesi gerekmektedir.

Tablo 77: Cinsiyet ile Geleceğe Dair Beklenti İlişkisi

Cinsiyet	Gelecek Beklentisi				Toplam
	Olumlu bir bakış açısına sahibim	Geleceğe dair ümitsizim	Hiçbir beklentim yok	Başka	
Erkek	76	3	7	1	87
% Cinsiyetiniz	87,4%	3,4%	8,0%	1,1%	100,0%
% Geleceğe Dair Düşünceler	67,3%	42,9%	50,0%	33,3%	63,5%
% Toplam	55,5%	2,2%	5,1%	0,7%	63,5%
Kadın	37	4	7	2	50
% Cinsiyetiniz	74,0%	8,0%	14,0%	4,0%	100,0%
% Geleceğe Dair Düşünceler	32,7%	57,1%	50,0%	66,7%	36,5%
% Toplam	27,0%	2,9%	5,1%	1,5%	36,5%
Toplam	113	7	14	3	137
% Cinsiyetiniz	82,5%	5,1%	10,2%	2,2%	100,0%
% Geleceğe Dair Düşünceler	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
% Toplam	82,5%	5,1%	10,2%	2,2%	100,0%

Tablo 77 incelendiğinde geleceğe dair olumlu bir bakış açısına sahip olanların yüzde 87,4'ü erkek iken kadınlarda bu oran yüzde 74'tür. Erkek öğrenciler kadın öğrencilere göre gelecekle ilgili daha olumlu bir bakış açısına sahiptir. Geleceğe dair ümitsizim diyenlerin yüzde 8'i kadınlarken yüzde 3,4'ü erkeklerdir. Kadın öğrenciler erkek öğrencilere göre gelecekle ilgili daha fazla ümitsizlik duygusuna sahiptir. Geleceğe dair hiçbir beklentisi olmayanların yüzde 14'ü kadın iken erkeklerde bu oran yüzde 8 olarak gerçekleşmiştir. Gelecekle ilgili hiçbir beklentisi olmayan kadın öğrencilerin oranı erkek öğrencilerden daha fazladır. Elazığ ilinde Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunda kalan kadın öğrenciler erkek öğrencilerden gelecekle ilgili daha olumsuz bir bakış açısına

sahipken erkek öğrenciler ise kadın öğrencilere göre gelecekle ilgili daha olumlu bir bakış açısına sahiptir.

Tablo 78: Yaş ile Geleceğe Dair Beklenti İlişkisi

Yaş		Gelecek Beklentisi				Toplam
		Olumlu bir bakış açısına sahibim	Geleceğe dair ümitsizim	Hiçbir beklentim yok	Başka	
10'dan küçük	Frekans	1	0	0	0	1
	% Yaşınız	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	% Geleceğe Dair Düşünceler	0,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,7%
	% Toplam	0,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,7%
10-12	Frekans	55	3	6	2	66
	% Yaşınız	83,3%	4,5%	9,1%	3,0%	100,0%
	% Geleceğe Dair Düşünceler	48,7%	42,9%	42,9%	66,7%	48,2%
	% Toplam	40,1%	2,2%	4,4%	1,5%	48,2%
13-15	Frekans	37	2	5	1	45
	% Yaşınız	82,2%	4,4%	11,1%	2,2%	100,0%
	% Geleceğe Dair Düşünceler	32,7%	28,6%	35,7%	33,3%	32,8%
	% Toplam	27,0%	1,5%	3,6%	0,7%	32,8%
16-18	Frekans	12	1	1	0	14
	% Yaşınız	85,7%	7,1%	7,1%	0,0%	100,0%
	% Geleceğe Dair Düşünceler	10,6%	14,3%	7,1%	0,0%	10,2%
	% Toplam	8,8%	0,7%	0,7%	0,0%	10,2%
18'den büyük	Frekans	8	1	2	0	11
	% Yaşınız	72,7%	9,1%	18,2%	0,0%	100,0%
	% Geleceğe Dair Düşünceler	7,1%	14,3%	14,3%	0,0%	8,0%
	% Toplam	5,8%	0,7%	1,5%	0,0%	8,0%
Toplam	Frekans	113	7	14	3	137
	% Yaşınız	82,5%	5,1%	10,2%	2,2%	100,0%
	% Geleceğe Dair Düşünceler	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% Toplam	82,5%	5,1%	10,2%	2,2%	100,0%

Tablo 78 incelendiğinde geleceğe dair olumlu bir bakış açısına sahibim diyenlerin yüzde 85,7'si 16-18 yaş aralığında, yüzde 83,3'ü 10-12 yaş aralığında, yüzde 82,2'si 13-15 yaş aralığında, yüzde 72,7'si 18 yaşından büyük olanlar olarak gerçekleşmiştir. Geleceğe dair en fazla olumlu bir bakış açısına sahip olanlara 10-12 yaş aralığından

olanlarken 18 yaşından büyüklerde bu kategoride en son sırada yer almaktadır. Geleceğe dair ümitsizim diyenlerin yüzde 9,1'i 18 yaşından büyük olanlar, yüzde 7,1'i 16-18 yaş aralığında, yüzde 4,5'i 10-12 yaş aralığında, yüzde 4,4'ü 13-15 yaş aralığında sıralanmıştır. Geleceğe dair en fazla ümitsizlik hissedenler 18 yaşından büyüklerken bunu daha sonra 16-18 yaşındakiler takip etmiştir. Geleceğe dair en az ümitsizlik hissedenler ise 10-12 ve 13-15 yaş aralığındakilerdir. Gelecekle ilgili hiçbir beklentisi olmayanların yüzde 18,2'si 18 yaşından büyük olanlar, yüzde 11,1'i 13-15 yaş aralığında, yüzde 9,1'i 10-12 yaş aralığında, yüzde 7,1'i 16-18 yaş aralığında olanlardan oluşmaktadır. Geleceğe dair hiçbir beklentisi olmayanların en yüksek oranı 18 yaşından büyüklerken, en az oran ise 16-18 yaş aralığındakilerdir. Burada dikkat çeken en önemli husus 18 yaşından büyüklerin gelecekle ilgili olumsuz bir algıya sahip olduğu gerçeğidir. Bu yaştaki çocukların daha gerçekçi olarak sorunları algılamaktadır yâda daha farklı bir problemin olduğu araştırılması gereken bir husustur.

3.2.22. Öğrencilerin En Önemli Problemleri

Tablo 79: Yaşanılan En Önemli Problem Algısı (Birden fazla şık işaretlenmiştir.)

Yaşandığı Düşünülen En Önemli Problem	Frekans(n)	Yüzde (%)
İnsanlarla Uyum Problemi	41	22,4
Psikolojik Problemler	35	19,1
İletişim Problemleri	31	16,9
Ailevi Problemler	13	7,1
Sevgi, Saygı Ve Şefkat İhtiyacı	31	19,1
Ekonomik Problemler	8	4,4
Diğer	20	10,9
Toplam	179	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Bir hafız adayı olarak en önemli probleminiz nedir?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 22,4'ü insanlarla uyum problemi, yüzde 19,1'i psikolojik problemler, yüzde 19,1'i sevgi, saygı ve şefkat ihtiyacı, yüzde 16,9'u iletişim problemleri, yüzde 10,9'u diğer, yüzde 7,1'i ailevi problemler, yüzde 4,4'ü ekonomik

problemler, olarak dağılmaktadır. Öğrenciler en fazla insanlarla uyum problemi şikkını işaretlemiştir. Aslında bu soru genel olarak anketimizin 38'inci sorusu olan kursla ortamıyla ilgili en önemli probleminiz nedir sorusuyla bağlantılıdır. O soruya verilen en yüksek cevaplar sosyal etkinlikler problemi yüzde 31 ve sorunlara çözüm bulamama yüzde 17,9 olarak verilmiştir. Sosyal aktivite yapamayıp birde sorunlarına çözüm bulamayan öğrencilerin yukarıdaki problemleri yaşamaları doğaldır. Hafız adaylarının, problemlerinin nedeni kurs ortamından kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Tablo 80: Cinsiyet ile Yaşandığı Düşünülen En Önemli Problem İlişkisi

Cinsiyet	Yaşandığı Düşünülen En Önemli Problem							Toplam	
	İnsanlarla uyum problemi	Psikolojik problemler	İletişim problemleri	Ailevi problemler	Sevgi, saygı ve şefkat ihtiyacı	Ekonomik problemler	Başka		
Erkek	Frekans(N)	28	26	14	9	24	6	9	116
	%Cinsiyetiniz	24,1%	22,4%	12,1%	7,8%	20,7%	5,2%	7,8%	
	% Problemin	68,3%	74,3%	45,2%	69,2%	68,6%	75,0%	45,0%	
	% Toplam	15,3%	14,2%	7,7%	4,9%	13,1%	3,3%	4,9%	63,4%
Kadın	Frekans(N)	13	9	17	4	11	2	11	67
	%Cinsiyetiniz	19,4%	13,4%	25,4%	6,0%	16,4%	3,0%	16,4%	
	% Problemin	31,7%	25,7%	54,8%	30,8%	31,4%	25,0%	55,0%	
	% Toplam	7,1%	4,9%	9,3%	2,2%	6,0%	1,1%	6,0%	36,6%
Toplam	Frekans	41	35	31	13	35	8	20	183
	% Toplam	22,4%	19,1%	16,9%	7,1%	19,1%	4,4%	10,9%	100,0%

Tablo 80 incelendiğinde erkekler en önemli problemler olarak; yüzde 32,2'si İnsanlarla uyum problemi, yüzde 29,9'u psikolojik problemler, yüzde 27,7'si sevgi, saygı ve şefkat ihtiyacı, yüzde 16,1'i iletişim problemleri, yüzde 10,3'ü ailevi problemler, yüzde 10,3'ü başka, yüzde 6,9'u ekonomik problemler olarak görmüşlerdir. Kadınlar ise yüzde 34'ü iletişim problemleri, yüzde 26'sı insanlarla uyum problemi, yüzde 22'si sevgi, saygı ve şefkat ihtiyacı, yüzde 22'si başka, yüzde 18'i psikolojik problemler, yüzde 8'i ailevi problemler, yüzde 4'ü ekonomik problemler olarak belirtmişlerdir. Kadınlar en fazla insanlarla iletişimi (yüzde 34) problem görürken, erkelerde bu oran sadece (yüzde 16,1) olarak kalmıştır. Erkelerin en fazla insanlarla uyum problemi yaşarken (yüzde 32,2)

kadınlarda ise bu oran sadece (yüzde 26) olarak gerçekleşmiştir. Her iki cinsiyette de dikkat çeken en önemli nokta, psikolojik problemleri algılama durumudur. Erkekler (yüzde 29,9) olarak psikolojik problemleri en yüksek ikinci problem olarak algılamakta, kadınlarda bu oran (yüzde 18) ile ancak kendine beşinci sırada yer bulmuştur. Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunda kalan erkeklerin, kadın öğrencilerden daha fazla psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Tablo 81: Yaş ile Yaşandığı Düşünülen En Önemli Problem İlişkisi

Yaş	Yaşandığı Düşünülen En Önemli Problem								Toplam
	İnsanlarla uyum problemi	Psikolojik problemler	İletişim problemleri	Ailevi problemler	Sevgi, saygı ve şefkat ihtiyacı	Ekonomik problemler	Başka		
10'dan küçük	Frekans	0	0	0	0	0	0	1	1
	%Yaşımız	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	
	%Problem	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,0%	
	Toplam	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,8%	0,8%
10-12	Frekans	21	11	9	7	16	2	14	62
	%Yaşımız	33,9%	17,7%	14,5%	11,3%	25,8%	3,2%	22,6%	
	%Problem	51,2%	31,4%	29,0%	53,8%	45,7%	25,0%	70,0%	
	Toplam	15,9%	8,3%	6,8%	5,3%	12,1%	1,5%	10,6%	47,0%
13-15	Frekans	12	13	14	3	11	4	3	44
	%Yaşımız	27,3%	29,5%	31,8%	6,8%	25,0%	9,1%	6,8%	
	%Problem	29,3%	37,1%	45,2%	23,1%	31,4%	50,0%	15,0%	
	Toplam	9,1%	9,8%	10,6%	2,3%	8,3%	3,0%	2,3%	33,3%
16-18	Frekans	5	6	3	2	5	0	1	14
	%Yaşımız	35,7%	42,9%	21,4%	14,3%	35,7%	0,0%	7,1%	
	%Problem	12,2%	17,1%	9,7%	15,4%	14,3%	0,0%	5,0%	
	Total	3,8%	4,5%	2,3%	1,5%	3,8%	0,0%	0,8%	10,6%
18'den büyük	Frekans	3	5	5	1	3	2	1	11
	%Yaşımız	27,3%	45,5%	45,5%	9,1%	27,3%	18,2%	9,1%	
	%Problem	7,3%	14,3%	16,1%	7,7%	8,6%	25,0%	5,0%	
	Toplam	2,3%	3,8%	3,8%	0,8%	2,3%	1,5%	0,8%	8,3%
Toplam	Frekans	41	35	31	13	35	8	20	132
	% Toplam	31,1%	26,5%	23,5%	9,8%	26,5%	6,1%	15,2%	100,0%

Tablo 81 incelendiğinde psikolojik problemler yaşayanların yüzde 45,5'i 18 yaşından büyük, yüzde 42,9'u 16-18 yaş aralığında, yüzde 29,5'i 13-15 yaş aralığında, yüzde 17,7'si 10-12 yaş aralığında olarak belirlenmiştir. Yaş ilerledikçe öğrencilerin

psikolojik problem yaşama ihtimali yükselmiştir. Yaş ve psikolojik problem arasında bir ilişki saptanmıştır. İletişim problemi yaşayanların 45,5'i 18 yaşından büyük, yüzde 31,8'i 13-15 yaş aralığında, yüzde 21,4'u 16-18 yaş aralığında, yüzde 14,5'si 10 -12 yaş aralığında olarak gerçekleşmiştir. İletişim problemi yaşayanların oranı en yüksek olan 18 yaşından büyük öğrencilerken bunu 13-15 yaş aralığı takip etmektedir.

3.2.23. Öğrencilerin Birbirlerine Tavırları

Tablo 82: Öğrencilerin Birbirlerine Tavırları (Birden fazla şık işaretlenmiştir.)

Öğrencilerin Birbirlerine Tavırları	Frekans(n)	Yüzde (%)
Sıcak Arkadaşlık İlişkileri Var	85	44,0
Güçlüler, Zayıfları Her Zaman Ezer	23	11,9
Büyük Öğrenciler, Küçük Öğrencilerle Alay Eder	20	14,6
Kötü Şakalar Yapılır	26	19,0
Öğrenciler Bir Birine Güvenmez	34	24,8
Diğer	5	3,6
Sıcak Arkadaşlık İlişkileri Var	85	44,0
Toplam	278	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Kurstaki öğrencilerin birbirine tavırları nasıldır?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 45,2'si sıcak arkadaşlık ilişkileri var, yüzde 18,1'i öğrenciler birbirine güvenmezler, yüzde 13,8'i kötü şakalar yapılır, yüzde 12,2'si güçlüler, zayıfları her zaman ezer, yüzde 10,6'sı büyük öğrenciler, küçük öğrencilerle alay eder, yüzde 2,6'sı başka olarak dağılmaktadır. Öğrencilerin yüzde 45,2'si kurslarda sıcak arkadaş ilişkilerinin olduğunu ifade etmektedir. Ailesinden uzakta kalan, öğrencilerin bir kısmı arkadaşlarını aileleri yerine koymuştur. İnsanlar sevgiye muhtaç bir canlıdır. Ailesinden uzak kalan öğrencilerin bu duygu sıcak arkadaşlık ilişkileriyle karşılamak istemesi oldukça doğaldır. Yüzde 34,1'lik kısım ise sırasıyla güçlüler zayıfları ezer, kötü şakalar yaparlar, büyük öğrenciler, küçük öğrencilerle alay eder şikâyetini işaretlemiştir. Bu üç seçeneğin ortak noktası olarak, fiziksel olarak güçlü öğrencilerin bir tür zorbalık kullanarak, kendinden yaş ve fizik olarak küçük öğrencileri ezmesi

gösterilebilir. Yüzde 18,1'lik bir dilimse öğrencilerin hiçbir zaman birbirlerine güvenmediklerini ifade etmiştir. Yüzde 45,2'lik oran her şeyi toz pembe gören bir tablo sergilerken geriye kalan yüzde 52,2'lik oran ise tam tersi olumsuz yönleri belirtmiştir.

Tablo 83: Cinsiyet ile Öğrencilerin Birbirine Tavır İlişkisi

Cinsiyet	Öğrencilerin Birbirine tavırları						Toplam	
	Sıcak arkadaşlık ilişkileri var	Güçlüler, zayıfları her zaman ezer	Büyük öğrenciler, küçük öğrencilerle alay eder	Kötü şakalar yapılır	Öğrenciler bir birine güvenmez	Başka		
Erkek	Frekans(N)	59	12	14	19	15	2	121
	% Cinsiyetiniz	48,8%	9,9%	11,6%	15,7%	12,4%	1,7%	
	% Birbirine tav.	69,4%	52,2%	70,0%	73,1%	44,1%	40,0%	
	% Toplam	30,6%	6,2%	7,3%	9,8%	7,8%	1,0%	62,7%
Kadın	Frekans(N)	26	11	6	7	19	3	72
	% Cinsiyetiniz	36,1%	15,3%	8,3%	9,7%	26,4%	4,2%	
	% Birbirine tav.	30,6%	47,8%	30,0%	26,9%	55,9%	60,0%	
	% Toplam	13,5%	5,7%	3,1%	3,6%	9,8%	1,6%	37,3%
Toplam	Frekans	85	23	20	26	34	5	193
	% Toplam	44,0%	11,9%	10,4%	13,5%	17,6%	2,6%	100,0%

Tablo 83 incelendiğinde erkekler, öğrencilerin birbirlerine tavırlarını; yüzde 48,2'i sıcak arkadaşlık ilişkileri var, yüzde 15,7'si kötü şakalar yapılır, yüzde 12,4'ü öğrenciler birbirine güvenmez, yüzde 11,6'sı büyük öğrenciler, küçük öğrencilerle alay eder, yüzde 9,9'u güçlüler, zayıfları her zaman ezer, yüzde 1,7'si başka olarak belirtmişlerdir. Kadınlar ise yüzde 36,1'i sıcak arkadaşlık ilişkileri var, yüzde 26,4'ü öğrenciler birbirine güvenmez, yüzde 15,3'ü güçlüler, zayıfları her zaman ezer, yüzde 9,7'si kötü şakalar yapılır yüzde 8,3'ü büyük öğrenciler, küçük öğrencilerle alay eder, yüzde 4,2'si başka olarak belirtmişlerdir. Her iki cinsiyette kurs ortamında sıcak arkadaşlık ilişkilerinin olduğunu ifade etmiştir. Ama bu oranın erkeklerde yüzde 10 daha fazla olduğu görülmektedir. Erkekler arasındaki sıcak arkadaşlık ilişkileri, kadınlara göre daha fazladır. Burada göze çarpan önemli bir hususta kadınların (yüzde 26,4), erkekler (yüzde 12,4) göre daha fazla birbirlerine güvenmediği gerçeğidir. Erkekler (yüzde 15,7),

kadınlara (yüzde 9,7) göre daha fazla kötü şaka yaparken, kadınlar ise (yüzde 15,3) erkelere (yüzde 9,9) göre güçlüler zayıfları daha fazla ezdiği görülmüştür.

Tablo 84: Yaş ile Öğrencilerin Birbirine Tavrı İlişkisi

Yaş	Öğrencilerin Birbirine Tavrıları						Toplam	
	Sıcak arkadaşlık ilişkileri var	Güçlüler, zayıfları her zaman ezer	Büyük öğrenciler, küçük öğrencilerle alay eder	Kötü şakalar yapılır	Öğrenciler bir birine güvenmez	Başka		
10'dan küçük	Frekans	1	0	0	0	0	0	1
	%Yaşımız	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	
	%Tavırlar	1,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	
	Toplam	0,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%
10-12	Frekans	41	12	11	13	12	1	90
	%Yaşımız	45,6%	13,3%	12,2%	14,4%	13,3%	1,1%	
	%Tavırlar	48,2%	52,2%	55,0%	50,0%	35,3%	20,0%	
	Toplam	21,2%	6,2%	5,7%	6,7%	6,2%	0,5%	46,6%
13-15	Frekans	31	5	7	6	12	2	63
	%Yaşımız	49,2%	7,9%	11,1%	9,5%	19,0%	3,2%	
	%Tavırlar	36,5%	21,7%	35,0%	23,1%	35,3%	40,0%	
	Toplam	16,1%	2,6%	3,6%	3,1%	6,2%	1,0%	32,6%
16-18	Frekans	7	4	1	5	6	0	23
	%Yaşımız	30,4%	17,4%	4,3%	21,7%	26,1%	0,0%	
	%Tavırlar	8,2%	17,4%	5,0%	19,2%	17,6%	0,0%	
	Toplam	3,6%	2,1%	0,5%	2,6%	3,1%	0,0%	11,9%
18'den büyük	Frekans	5	2	1	2	4	2	16
	%Yaşımız	31,3%	12,5%	6,3%	12,5%	25,0%	12,5%	
	%Tavırlar	5,9%	8,7%	5,0%	7,7%	11,8%	40,0%	
	Toplam	2,6%	1,0%	0,5%	1,0%	2,1%	1,0%	8,3%
Toplam	Frekans	85	23	20	26	34	5	193
	% Toplam	44,0%	11,9%	10,4%	13,5%	17,6%	2,6%	100,0%

Tablo 84 incelendiğinde sıcak arkadaşlık ilişkisi var diyenlerin yüzde 100'ü 10 yaşından küçük olanlara, yüzde 49,2'si 13-15 yaş aralığında, yüzde 45,6'sı 10-12 yaş aralığında, yüzde 31,3'ü 18 yaşından büyük olanlar, yüzde 30,4'ü 16-18 yaş aralığında gerçekleşmiştir. Yaşı en küçük grup en fazla sıcak arkadaşlık ilişkileri var derken yaşı büyük gruplarda bu oran azalmıştır. Büyük öğrenciler küçük öğrencilerle alay eder diyenlerin yüzde 12,2'si 10-12 yaş aralığında, yüzde 11,1'i 13-15 yaş aralığında, yüzde 6,3'ü 18 yaşından büyük olanlar, yüzde 4,3'ü 16-18 yaş aralığında sıralanmıştır. Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunda kalan yaşı küçük öğrenciler daha çok büyük öğrencilerin küçük öğrencilerle alay ettiklerini ifade etmişlerdir. Öğrenciler birbirine güvenmez diyenlerin yüzde 26,1'i 16-18 yaş aralığında, yüzde 25'i 18 yaşından büyük olanlar, yüzde 19'u 13-15 yaş aralığında, 13,3'ü 10-12 yaş aralığında gerçekleşmiştir. Yaş büyüdükçe öğrenciler birbirlerine güvenmediklerini ifade ederken yaşı küçük öğrencilerde bu oran daha düşük gerçekleşmiştir. Genel olarak yaşı küçük öğrencilerin (10 yaşından küçük ve 10-15 yaş arası), öğrencilerin birbirine olan tavırların sorusuna verdiği cevaplar daha olumluysen, yaşı büyük öğrencilerin (16 yaş ve üzeri) bu soruya verdiği cevaplar daha olumsuz olmuştur.

3.2.24. Öğrenci Ailelerinin İbadetlerini Yapma Durumu

Tablo 85: Annenin İbadetlerini Yapma Durumu

Anne İbadet Durumu	Frekans(n)	Yüzde (%)
Evet	123	89,8
Hayır	4	2,9
Kısmen	10	7,3
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Annenizin ibadetlerini (oruç, namaz, Kur'an okuma, vb.) yeterli yaptığını düşünüyor musunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 89,8'i Evet, yüzde 2,9'u Hayır, yüzde 7,3'ü Kısmen olarak dağılmaktadır. Öğrenciler annelerinin genel olarak ibadetlerini yerine getirmekte olduğunu belirtmişlerdir. Çok küçük bir kısım ise buna hayır cevabını vermiştir. Hafızlık eğitimi alan öğrenci, annelerinin dini vecibelerini yerine getirdiği görülmektedir.

Tablo 86: Babanın İbadetlerini Yapma Durumu

Baba İbadet Durumu	Frekans(n)	Yüzde (%)
Evet	123	89,8
Hayır	4	2,9
Kısmen	10	7,3
Kararsızım	1	0,7
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Babanızın ibadetlerini (oruç, namaz, Kur’an okuma, vb.) yeterli yaptığını düşünüyor musunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 84,7’si Evet, yüzde 5,8’i Hayır, yüzde 9,5’i Kısmen, yüzde 0,7’si Kararsızım diyenler olarak dağılmaktadır. Genel olarak babalarda anneler gibi ibadetlerini düzenli yapmışlardır. Bu ibadetlerini yerine getirme oranı annelerde çok küçük oranla daha yüksektir. Bu oranlara göre anne veya babalar daha dindardır dememiz mümkün değildir. Genel olarak hafızlık eğitimi alan öğrencilerin dini vecibelerini yerine getiren ailelerden olduğu saptanmıştır.

3.2.25. Öğrencilerin İbadetlerini Yapma Durumu

Tablo 87: Hafızlık Eğitimi Almadan Önce İbadetlerini Düzenli Yapma Durumu

Hafızlıktan Önce İbadetlerini Düzenli Yapma	Frekans(n)	Yüzde (%)
Düzenli Yapardım	49	35,8
Ara Sıra Yapardım	81	59,1
Hiç Yapmazdım	7	5,1
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Hafızlık eğitimi almadan önce ibadetleriniz (oruç, namaz, Kur’an okuma, vb.) yeterli yaptığını düşünüyor musunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 59,1’i Ara sıra yapardım yüzde 35,8’i Düzenli yapardım, yüzde 5,1’i Hiç yapmazdım olarak dağılmaktadır. Öğrenciler hafızlık eğitimine gelmeden önce ibadetlerini (ara sıra yapanları da katarsak) genel olarak yaptıkları görülmektedir. Kursu gelmeden önce

İbadetlerini yapanların, yapmayanlara göre hafızlık eğitimini daha fazla tercih etikleri görülmektedir.

Tablo 88: Hafızlık Eğitimi Aldıktan Sonra İbadetlerini Düzenli Yapma Durumu

Hafızlıktan Sonra İbadetlerini Düzenli Yapma	Frekans(n)	Yüzde (%)
Düzenli Yapardım	113	82,5
Ara Sıra Yapardım	21	15,3
Hiç Yapmazdım	3	2,2
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Hafızlık eğitimi aldıktan sonra ibadetleriniz (oruç, namaz, Kur’an okuma, vb.) yeterli yaptığımı düşünüyor musunuz?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre 82,5’i Düzenli yapardım, yüzde 15,3’ü Ara sıra yapardım, yüzde 2,2’si Hiç yapmazdım olarak dağılmaktadır. Genel olarak hafızlık eğitimi, öğrencilerin ibadetleri üzerinde olumlu bir etki yapmaktadır.

Tablo 89: Hafızlıktan Önce İbadet ile Hafızlıktan Sonra İbadet Yapma İlişkisi

Hafızlıktan Önce İbadet Durumu	Hafızlıktan Sonra İbadet Durumu			Toplam	
	Düzenli yapardım	Ara sıra yapardım	Hiç yapmazdım		
Düzenli yapardım	Frekans(N)	45	3	1	49
	%	91,8%	6,1%	2,0%	100,0%
Ara sıra yapardım	Frekans(N)	65	15	1	81
	%	80,2%	18,5%	1,2%	100,0%
Hiç yapmazdım	Frekans(N)	3	3	1	7
	%	42,9%	42,9%	14,3%	100,0%
Toplam	Frekans(N)	113	21	3	137
	%	82,5%	15,3%	2,2%	100,0%

Tablo 89 incelendiğinde hafızlık eğitiminin yüzde 80,2’si ile en fazla ibadetlerini ara sıra yapanlar üzerinde etkisi vardır. Daha sonra bu oranı yüzde 42,9’u ile hiç ibadetlerini yapmayanlar takip etmektedir. Hafızlık eğitiminin ibadetlerini düzenli yapanları cüzi olsa da olumsuz etkilediği görülmektedir.

Tablo 90. Yalnız Kaldığında İbadetlerini Düzenli Yapma Durumu

Yalnız Kaldığında İbadetlerini Düzenli Yapma	Frekans(n)	Yüzde (%)
Evet	88	64,2
Hayır	4	2,9
Ara Sıra	45	32,8
Toplam	137	100

Araştırma kapsamına giren örneklem grubuna sorulmuş olan, “Yalnız kaldığınızda yâda kimse görmediğinde ibadetlerinizi (oruç, namaz, Kur’an okuma vb.) düzenli yapar mısınız?” sorusuna deneklerin verdiği yanıtlar incelendiğinde bu soruya göre yüzde 64,2’si Evet, yüzde 32,8’i Ara sıra, yüzde 2,9’u Hayır olarak dağılmaktadır. Hafızlık eğitimi alırken düzenli ibadetlerini yapan yüzde 82,5’lik kısmın yalnız kaldığında düzenli ibadet yapma oranının yüzde 64,2’ye kadar düşmesi dikkat çekicidir. Yalnız kaldıklarında ibadet yapmayanların yüzde 18,3’lük kısmı çevre etkisinden dolayı ibadetlerini düzenli yaptığını düşünmekteyiz. Yatılı Hafızlık Kur’an Kurslarında genel olarak ibadetler toplu yapıldığı için öğrencilerin katılımı adeta bir mecburiyete dönüşmektedir. Bu yaş aralığındaki çocukların çevrelerinden etkilenmesi oldukça doğal bir durumdur. Yalnız kaldıklarında ibadetlerini yapmamalarının sebepleri olarak; çevre etkisinin azalması, ibadetleri özümsememesi ve tembellik olarak gösterilebilir.

SONUÇ

Bu araştırma İslam Dünyasında “Hafızlık” kavramının tarihsel olarak ortaya çıkmasıyla başlayıp günümüz Türkiye’sine kadar geçirdiği aşamalar ve Elâzığ İlindeki Yatılı Hafızlık Kur’an Kursunda kalan öğrencilerin nasıl bir sosyolojik duruma sahip olduklarını tespit eden bir çalışmadır.

Kur’an’ı Kerimin inmesiyle birlikte onu ezberleme faaliyetleri başlamıştır. İslam Peygamberi hayattayken Kur’an’ı Kerimi ezberlenmesini bazı kurallara bağlamıştır. Onun vefatından sonra, Kur’an’ı Kerimin unutulma kaygısından dolayı hafızlık müessesesi ortaya çıkmıştır. Zaten “Hafız” koruyan ve muhafaza eden anlamına gelmektedir. Özellikle ilk dönem İslam Topluluklarında (Dört Halife, Emevi, Abbasi) hafızlık müessesinin kurumsallaşma çabası içerisinde olduğu görülmektedir. Bu çabalar neticesinde hafızlık eğitimi bazı kurallara bağlanmış ve devlet denetiminde sistemli hale getirilmiştir. İlk dönemlerde hafızlık eğitim merkezleri cami iken daha sonra bunu camilerin yerleşkesi içerisinde olan ve “Darülkurra” olarak isimlendirilen yerlerde hafızlık eğitimi yapılmıştır.

Selçuklu döneminde hafızlık müessesesiyle ilgili pek fazla değişiklik olmazken, hafızlık eğitimi genel olarak cami ve türbe merkezli yapılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu ilk dönemlerinde fethedilen topraklarda İslam dini yaymak ve bu topraklarda kalıcı olmak amacıyla hafızlık kurumlarını inşa etmiştir. Daha sonraki dönemlerde ise hafızlık müessesesinin kurumlaşma çabası içerisinde olduğu ve eğitim kurumları içerisinde nasıl adapte edildiği görülmüştür. İmparatorluğun son dönemlerinde yapılan ıslahat çalışmaları hafızlık eğitimi üzerinde istenilen etkiyi göstermemiştir.

Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte eğitimdeki çift başlılığı ortadan kaldırmak amacıyla ilan edilen “Tevhid’i Tedrisat” kanununun, hafızlık eğitimi üzerinde pek çok etkileri olmuştur. Bunlardan en önemlisi hafızlık eğitimini belli kriterlere göre düzenlenmesidir. Cumhuriyetten günümüze kadar meydana gelen siyasi çalkantıların hafızlık eğitimini etkilediği görülmüştür. Anayasa ve yasalarımızdaki hafızlık eğitimiyle ilgili ilk dönemlerde pek fazla düzenleme yapılmamıştır. Ama daha sonraki dönemlerde pek çok düzenleme ortaya konulmuş ve hafızlık eğitimi veren Yatılı Kur’an Kurslarıyla ilgili pek çok yönetmelik çıkarılmıştır. Kur’an Kurslarının eğitim programları yönetmeliklerle birlikte şekillenmiştir. Hafızlık eğitimi Türkiye de genel olarak Diyanet

İşleri Başkanlığı tarafından verilirken son dönemde bu eğitim Milli Eğitim Bakanlığı tarafından İmam Hatip okullarında da verilmeye başlanmıştır.

Elâzığ'da İl Müftülüğüne bağlı olarak merkezde faaliyet gösteren dördü erkek ikisi kız olmak üzere altı tane Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunda kalan 50'si kız 87'si erkek toplamda 137 öğrenci bu çalışmaya katılmıştır. Katılımcılar 52 adet anket sorusunu cevaplamışlardır. Bu çalışma kapsamında Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunda kalan öğrencilerin ekonomik ve sosyal durumunu ortaya koymak, bu öğrencileri buraya getiren hayat şartlarını irdelemek ve onların baktığı yerden "Hafızlık Eğitimi" veren "Kur'an Kurslarının" analiz edilip değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır. Türkiye'deki Yatılı Hafızlık Kur'an Kurslarının kaderini siyasetçilerin aldıkları kararlar belirlemektedir. Siyasetçilerin aldığı kararlar Yatılı Hafızlık Kur'an Kurslarının hem mevcut sayılarını hem de buraya devam eden öğrenci sayısını etkilemiştir. Siyasetçilerin bakış açısı Yatılı Hafızlık Kur'an Kursları için en önemli belirleyici etkidir. Halkın teveccühünden çok Yatılı Hafızlık Kur'an Kurslarının kaderini siyasetçiler tayin etmiştir.

Yatılı Hafızlık Kur'an Kurslarında eğitim alan erkek öğrenci oranının, kız öğrenci oranından fazla olduğu tespit edilmiştir. Aylık ortalama kazancı düşük olan aileler, öğrencilerini daha fazla Yatılı Hafızlık Kur'an Kursuna göndermektedir. Çocuk sayısı fazla olan aileler Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunu daha fazla tercih etmektedir.

Okul başarısı düşük olan öğrenciler Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunu daha fazla tercih etmektedir. Okul başarısı yüksek olan öğrenciler Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunu pek tercih etmemektedir. Baba eğitim durumu düşük olan öğrenciler daha fazla Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunu tercih etmektedir. Anne eğitim durumu düşük olan öğrenciler daha fazla Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunu tercih etmektedir.

Hafızlık Eğitimi için en uygun yaş aralığı 10-12 (yüzde 48,2) olurken, bunu 13-15 (yüzde 32,8) yaş grubu takip etmektedir. Büyük yaş grubundaki öğrencilerin hafızlık eğitimi için pek uygun olmadıkları tespit edilmiştir. Babaları belli meslekleri yapan öğrencilerin, Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunda kalma oranı diğer öğrencilere göre daha yüksektir. Anneleri belli meslekleri yapan öğrencilerin, Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunda kalma oranı diğer öğrencilere göre daha yüksektir.

Cinsiyete göre boş vakitlerinde ne yapmak istedikleri arasında anlamlı bir ayrışma vardır. Erkek öğrenciler fiziki aktiviteler yapmayı tercih ederken, Kız öğrenciler ise daha çok internete girmek, müzik dinlemek ve TV izlemeyi tercih etmiştir. Hafızlık

eğitimi alan öğrencilerin cinsiyetlerine göre g sonucu yer değiştirmeleri arasında ilişki saptanmıştır. Erkek ğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla g sonucu yer değiştirmişlerdir. Hafızlık eğitimi alan öğrencilerin cinsiyetlerine göre gelecekte yapmayı planladıkları birbirinden farklıdır. Erkek ğrenciler daha çok din alanı dışında niversite eğitimi almak isterken, kız öğrenciler ise ilahiyat alanında niversite eğitimi almak istemektedir.

Hafızlık eğitimi alan öğrencilerin cinsiyetlerine göre okudukları kitap türleri birbirinden ayrışmıştır. Hafızlık eğitimi alan öğrencilerin cinsiyetlerine göre kitap okuma alışkanlıkları birbirinden farklıdır. Kız ğrenciler, erkek öğrencilere göre daha fazla kitap okumaktadır. Hafızlık eğitimi alan öğrencilerin cinsiyetlerine göre süreli yayın takip etmeleri birbirinden farklıdır. Kız ğrenciler, erkek öğrencilere göre daha fazla süreli yayın takip etmektedir.

Hafızlık eğitimi alan öğrencilerden kız öğrenciler, erkek öğrencilere göre kursa gelmeseydi bile ailelerinin kendilerine dini eğitimi vereceğine daha çok inanmaktadır. Hafızlık eğitimi alan öğrencilerden kız öğrenciler, erkek öğrencilere göre hafız olduklarını daha fazla söylemektedir.

Hafızlık eğitimi alan ğrenci ailelerinin aylık ortalama kazanç seviyesi kursa gelmeden önce dini eğitim alma durumunu etkilemektedir. Aylık ortalama kazancı en düşük olan ailelerin kursa gelmeden önce öğrencilerine daha fazla dini eğitim verdiği tespit edilmiştir. Hafızlık eğitimi alan ğrenci ailelerinin aylık ortalama kazancı, süreli yayın takip etmelerini etkilemektedir. Aylık ortalama kazancı yüksek olan ailelerin, öğrencileri daha fazla süreli yayın takip etmektedir. Hafızlık eğitimi alan ğrenci ailelerinin aylık ortalama kazancı, kitap okuma alışkanlıklarını etkilemektedir. Aylık ortalama kazancı yüksek olan ailelerin, öğrencileri daha fazla kitap okumaktadır.

Hafızlık eğitimi alan öğrencilerin cinsiyetlerine göre problemleri algılaması birbirinden farklıdır. Erkek ğrenciler insanlarla uyum problemi yaşarken, kız öğrenciler ise iletişim problemleri yaşamaktadır. Hafızlık eğitimi alan hem erkek hem de kız öğrenciler kurs ortamında en fazla sosyal etkinlik problemi algılamaktadır. Hafızlık eğitimi alan öğrencilerin cinsiyet algılarına göre toplumun hafızlardan beklentileri birbirinden farklıdır. Erkek ğrenciler toplumun kendilerinden düzenli ibadet etmesini beklediklerini belirtirken, kız öğrenciler ise toplumun kendilerinden Kur'an okumasını ve dua etmesini beklediklerini, belirtmiştir.

Hafızlık eğitimi alan öğrencilerin cinsiyetlerine göre yapmak istedikleri meslekler değişmektedir. Erkekler en fazla imam, müezzin ve vaiz olmak isterken, kız öğrenciler ise doktor, öğretmen ve mühendis olmak istemektedir. Hafızlık eğitimi alan öğrencilerin yaşlarına göre yapmak istedikleri meslekler değişmektedir. Küçük yaşlarda din dışı alanlarda meslek edinmek isteyen öğrenciler, yaşları büyüdükçe din alanı içerisindeki mesleklere yöneldiği saptanmıştır.

Ailelerinin aylık ortalama kazancına göre Hafızlık eğitimi alan öğrencilerin geleceğe dair yaptığı planlar birbirinden farklıdır. Ailelerin aylık ortalama kazancının artması öğrencilerin din dışı alanlarda üniversite eğitimi almasını arttırırken, ailelerin aylık ortalama kazancının düşmesi ilahiyat alanında eğitim almaya yönlendirmiştir.

Hafızlık Eğitimi alan öğrencilerin eğitim durumu yapmak istedikleri meslek seçimlerini etkilemektedir. Eğitim kurumlarının üçüncü kademesindeki meslek seçimi okul türüne göre değişkenlik göstermektedir.

Hafızlık eğitimi alan öğrenci annelerinin eğitim durumu kitap okuma alışkanlığı etkilemektedir. Anne eğitim seviyesinin artması öğrencilerin kitap okuma alışkanlığını arttırmaktadır. Hafızlık eğitimi alan öğrenci babalarının eğitim durumu kitap okuma alışkanlığı etkilemektedir. Baba eğitim seviyesinin artması öğrencilerin kitap okuma alışkanlığını arttırmaktadır. Hafızlık eğitimi alan öğrenci ebeveynlerinin (Anne ve Baba) ibadetlerini düzenli yapma durumu Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunda kalma durumunu etkilemektedir. İbadetlerini düzenli yapan aileler çocuklarını daha fazla Yatılı Hafızlık Kur'an Kursuna göndermektedir.

Çalışma sonucunda elde edilen veriler ışığında çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

1- Hafızlık müessesesinin en önemli problemi siyasetçilerin bu kurumlara fazla müdahale etmesidir. Özellikle Ülkemizde Cumhuriyetin kurulmasından günümüze kadar uzanan süreçte hafızlık müessesini kaderini daha çok siyasilerin belirlediğinin altı çizilmelidir. Siyasetçilerin doğrudan müdahalesi sonucu ya bu kurumların sayıları oldukça azalmış yâda gereğinden fazla artmıştır. Yatılı Hafızlık Kur'an Kurslarının geleceğine siyasilerden daha çok halkın teveccühü yön vermelidir. Bu kurumların geleceği halkın talepleri doğrultusunda belirlenmeli, siyasi ve ideolojik bakış açısından uzak tutulmalı, profesyonel bir bakış açısı geliştirilmelidir.

2- Bu kurumlardaki en büyük eksikliklerden biride öğrencilerin sosyal etkinlik pek yapamamalarıdır. Devamlı olarak okula giden daha sonra kursa gelip hafızlık eğitimi alan öğrenciler belli bir süre sonra kısır bir döngünün içine girip çıkmaza düşmektedir.

Bu kısır döngü içerisinde öğrencilerin fiziksel ve psikolojik olarak yıpranmaktadır. İşte sosyal etkinlikler tam bu noktada devreye girip öğrencileri psikolojik ve fiziksel olarak rahatlatacaktır. Sosyal etkinlikler kurum kültürünün oluşmasında yardımcı olacak ve öğrencilerin kuruma olan aidiyet duygusunu pekiştirecektir.

3- Hafızlık eğitimi alan öğrencilerin kalitesinin artırılması için mutlaka kursa devam eden öğrencilerin yaş aralığının düşürülmesi gerekmektedir.

4- Ailelerin akademik seviyeleri yüksek olan öğrencileri bu kurumlara gönderilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Onun içinde topluma rol model olacak Hafız Doktorlar, Hafız Öğretmenler, Hafız Mühendisler yetiştirilmelidir. Bunun içinde “Hafızlık” başlı başına bir meslek midir sorusunun cevaplandırılması gerekmektedir.

5- Ailelerin, öğrencilerini hafızlık konusunda çok yanlış yönlendirerek eğitimlerini aksattıkları görülmektedir. Uzmanlar tarafından ailelere mutlaka hafızlık eğitimi konusunda, belli periyotlarla bilgilendirme yapılmalıdır. Aileler, kurstaki eğitimcilerin işlerine pek fazla müdahale etmemelidir.

6- Yatılı hafızlık Kur'an Kurslarının mutlaka fiziki yapıları iyileştirilmelidir. Halı saha, yüzme havuzları, müzik odası, ebru odası, görsel sanatlar odası gibi yerler oluşturmalıdır. Bu tür yerlerle hem öğrencilerin yetenekleri geliştirilecek hem de enerjileri boşalacaktır.

7- Her hafızın boş vakitlerinde zaman geçireceği en az bir tane hobisinin olması gerekmektedir. Bu hobiler halk eğitim merkezleriyle işbirliğine gidilerek gerçekleştirilebilir. Ut çalmak, ebru yapmak, hat sanatı, seramik boyama, darama, tiyatro, kompozisyon bunlardan birkaç tanesidir. Kurs programlarında sosyal etkinlik dersi olsa da bu daha çok kâğıt üzerinde kalıp pek işlevsel değildir. Hatta herhangi bir hobisi olmayan öğrenci mezun edilmemeli aksine Hafız diploması almak için mecburi tutulmalıdır. Özellikle elde ettiğimiz sonuçlara göre birçok öğrencinin iletişim problemi, psikolojik problemler ve insanlarla uyum problemi yaşamaktadır. Yukarıda ifade ettiğimiz hobilerle öğrencilerin bu problemlerin çoğunu aşacağı bilinmelidir.

8- Öğrenciler özellikle il dışına kültür turizmi kapsamında gezilere gönderilmelidir. Daha önce yaşamış medeniyetlerin yaşamı, kültürü, dinleri tanıtılmalıdır. Bu yerinde yapılan gezi ve gözlemlerle öğrencilere vizyon kazandırılacağı ve bakış açılarının değişeceği bilinmelidir.

9- Öğrencilerin beslenme ile ilgili problemleri çözülmelidir. Bunun için her yaş grubuna uygun kalori programları sağlık il müdürlükleriyle iş birliğine gidilip

hazırlanmalıdır. Öğrencilerin fiziksel ve psikolojik durumları belli zaman aralıklarıyla kontrol edilmelidir.

10- Başta kursta eğitim veren hocalar ile diğer yardımcı personele, pedagoğ ve çocuk gelişimi uzmanları tarafından belli periyotlarla eğitim verilmelidir. Hoca, öğrenci ilişkileri biraz daha resmiyetten uzak olmalıdır.

10- Bu kurumlardaki en büyük eksikliklerden biri ise uzman rehber ve psikolojik danışmanların çalışmamalarıdır. Bunun için il milli eğitim müdürlükleriyle iş birliğine gidilip haftada en az bir gün okullardaki uzman rehber ve psikolojik danışmanların kurslarda görevlendirilmesi sağlanmalıdır.

11- Hafızlık eğitimi alan öğrencilerin kitap okuması teşvik edilmelidir. Anketimizin 52'inci sorusu olan açık uçlu soruya verilen cevaplar dikkat çekicidir. Cevap veren öğrencilerinin çoğunun yazısı okunamamıştır. Birçoğunun cümle kuramadığı ve kendisini ifade edemediği görülmüştür. Ayrıca yüklemi olmayan cümleler kurduğu, kelimeleri yanlış kullandığı ve pek çok öğrencinin ne anlatmak istediği anlaşılamamıştır. Onun için kitap okuma ve kompozisyon çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

Son olarak yapılan bu çalışmayla Yatılı Hafızlık Kur'an Kursunda kalan öğrencilerin ekonomik ve sosyal durumları ortaya konulmuş, onların baktığı pencereden hayat şartlarına ve hayallerine dokunulmuştur. Bu çalışmayı okuyan her kesimden insanın, ideolojik bakış açılarını bir kenara bırakarak onların, çocuk olduklarını unutmadan, çocuklara ve hayat şartlarına katkı vermesi temennisiyle sözlerime son veriyorum.

Gerçekler, Hayaller ve Çocuklar.....

KAYNAKLAR

- Afzalur, R. (2015) Siret Ansiklopedisi, Çev. S. Derin, K. Dönmez, M. Uçak ve Mehmet Kaynar, İnkılap Yay., İstanbul.
- Akaslan, Y. (2018) Dergipark, Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, C. 22, S. 2, SS. 1081-1107, İzmir.
- Akyüz, V. (2007) Bütün Yönleri ile Asr-ı Saadette İslam, Ensar Yayınevi, C.4, İstanbul.
- Akyüz, V. (1995) Mukayeseli İbadetler İlmihali, İslam Fıkında İbadetler, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Algur, H. (2018) “Hafızlık Eğitimi Alan Öğrencilerin Motivasyon Ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”. Yayımlanmış Doktora Tezi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Algur, H. (2018) Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. C. 5, S. 8, SS. 67-105, Kilis.
- Altınay, R. (2003) Emeviler Dönemi Bilim, Kültür ve Sanat Hayatı, Ankara Okulu Yay., Ankara.
- Arabacı, C. (1998) Osmanlı dönemi Konya Medreseleri, Konya Ticaret Odası Yay., Konya.
- Ayhan, H. (2014) Türkiye’de Din Eğitimi, DEM Yayınları. , İstanbul.
- Ayhan H. (2014) “Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimine Genel Bakış”, AÜF Dergisi, Özel Sayı, SS. 237-254, Ankara.
- Baltacı, C. (2000) ‘Türk eğitim Sisteminde Kur’an Kurslarının Yeri’, Kur’an Kurslarında Eğitim Öğretim Ve Verimlilik, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Baltacı, C. (1999), “Cumhuriyet Döneminde Kur’an Kursları”, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, S. 6, SS. 181-186, Ankara.
- Bayraktar, M. F. (2000) “Beklentileri Doğrultusunda Öğrencilerin Yönlendirilmesi”, Kur’an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Bayraktar, F. (2015) İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri, M.Ü İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Başkurt, İ. (2007) Din Eğitimi Açısından Kur’an Öğretimi ve Yaz Kur’an Kursları, DEM Yayınları, İstanbul.
- Bilgin, B. (1980) Türkiye de ve Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, Emel Matbaacılık, Ankara.

- Bolay, S. ve Türköne, M. (1995) Din Eğitimi Raporu, Ankara İHL Öğrencileri Ve Mezunları Vakfı Yayınları, Ankara.
- Bozkurt, N. (1993) “Darülkurra”, Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, C.8, İstanbul.
- Bozkurt, N. (1997) “Hafız”, DİA, C.15, İstanbul.
- Bulut, M. (1998) “Kuruluşunun 74. Yıldönümü Münasebeti ile Diyanet İşleri Başkanlığı Kronolojisi”, Diyanet İlmî Dergisi, C.34, S. 1, SS. 109-128, Ankara.
- Buyrukçu, R. (2005), Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Canan, İ. (1984) Peygamberimizin Okuma-Yazma Seferberliği ve Öğretim Siyaseti, Cihan Matbaası, İstanbul.
- Canan, İ. (2004) Rivayetlerin Işığında Kur’an-ı Kerim’in Cem edilmesi, Kur’an’ın Mucizevi Korunması, Işık Yayınları, İstanbul.
- Cebeci, S. (2005) Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Cebeci, S. ve Ünsal, B. (2006) “Hafızlık eğitimi ve sorunları” Değerler Eğitimi Dergisi, C. 4, S. 11, SS 27-52, Sakarya.
- Cerrahoğlu, (2015) İ. Tefsir Usulü, TDV Yayınları, Ankara.
- Ceylan, H. H. (1989) Cumhuriyet Dönemi Din ve Devlet İlişkileri, Risale Yayınları, C.2, İstanbul.
- Çaylı, A. H. (2005) “Kur’an Kursu Öğreticilerine Göre Hafızlık Öğretimi ve Problemleri” Yayınlanmış Yüksek Lisan Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Çelebi, A. (2012) İslam’da Eğitim Öğretim Tarihi, Çev. Ali Yardım, Damla Yayınevi, İstanbul.
- Çelik, A. (2001) Din Eğitimimize Tarihsel Yaklaşım, Ekev Yayınları, Erzurum.
- Coştu, K. (2017) “Hafızlık Eğitimi Veren Proje İmam-Hatiplerde Oryantasyon ve Müşavirlik Hizmeti: İstanbul Örneği”, Geleceğin İnşasında İmam Hatip Okulları, İnönü Üniversitesi Yay., Malatya.
- Demirci, M. (2011) Kur’an Tarihi, MÜİFV Yay., İstanbul.
- Draz, M. A. (2011) En Mühim Mesaj Kur’an, Çev. Suat Yıldırım, Akçağ Yayınları, Ankara.
- DİB (2019) 03.02.2019 tarih ve 1900314987 sayılı DİB verdiğimiz E Devlet bilgi edinme dilekçemize verilen cevaptan alınmıştır.

DİB (2018) Kuruluş ve görevleri,

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.633.pdf> Eriş. Tar.: 24.01.2019.

DİB (2018) Hafızlık Uygulama Esasları,

https://webdosyasp.diyamet.gov.tr/muftuluk/UserFiles/istanbul/Ilceler/tuzla/UserFiles/Files/2018-2019%20E%C4%9Fitim-%C3%96%C4%9Fretim%20Y%C4%B1l%C4%B1%20%20Uygulama%20esasl ar%C4%B1%20ve%20ekleri_69cf4402-90d8-47bb-b405-70dca1ca5865.pdf
Eriş. Tar.: 24.01.2019.

Gerger, M. E. (2012) Din Eğitimi, İmam Hatipler ve Başörtüsü Yasağı, Çelik Yayınları, İstanbul.

DİB (2014) Türkiye’de Dini Hayat Araştırması, Diyanet Yayınları, Ankara.

DİB (2012) Kur’an Eğitim Ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt Ve Pansiyonları Yönetmeliği,

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.16041&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Diyanet%20%C4%B0%C5%9Fleri%20Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Kur%E2%80%99an%20E%C4%9Fitim%20v e%20%C3%96%C4%9Fretimine%20Y%C3%B6nelik%20Kurslar%20ile%20%C3%96%C4%9Frenci%20Yurt%20ve%20Pansiyonla> Eriş. Tar.: 20.01.2019.

Gökçaftı, M. A. (2018) Türkiye’de Din Eğitimi ve İmam Hatipler, İletişim Yay., İstanbul.

Gözütok, Ş. (2014) Resûlullah Döneminde Eğitim ve Öğretim, Nesil Yay., İstanbul.

Gözütok, Ş. (2012) İlk Dönem İslam Eğitim Tarihi, Fecr Yay. , Ankara, 2002.

Günaydın, M. (2004) Karadeniz Güneşi Reisü’l-kurra Mehmet Rüstü Asıkkutlu’nun Hayatı, Selçuk Ofset Matbaası, Kahramanmaraş.

Hamidullah, M. (2000) Kur’an-ı Kerim Tarihi, Çev. Salih Tuğ, İFAV Yayınları, İstanbul.

Karaçam, İ. (2004) Kur’an-ı Kerim’in Nüzülü ve Kıraati, İFAV Y., İstanbul.

Kazıcı, Z. (2016) Ana Hatlarıyla İslam Eğitim Tarihi, İFAV Yay., İstanbul.

Kazıcı Z. (2014) İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, GFAV Yay., İstanbul.

Keskiöglü, O. (2014) Nüzulünden Günümüze Kur’an-ı Kerim Bilgileri, TDV Yay., Ankara.

Kahvecioğlu, A. (2017) MEB’den hafızlık eğitimi projesi!,

<http://www.milliyet.com.tr/meb-den-hafizlik-egitimi-projesi--gundem-2391073/>
Eriş. Tar.: 19.01.2019.

- Koç, A. (2005) Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik Üzerine Bir Araştırma, Avrasya Yayınları, Ankara.
- Köymen, M. A. (2016) Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, Türk Tarih Kurumu, C. 3, Ankara.
- Jaschke, G. (1972) Yeni Türkiye'de İslamlık, Bilgi Yayınları., Ankara 1972.
- İbni Haldun (2004) Mukaddime, Çev. Halil Kendir, Yeni Şafak Kültür Armağanı, C. 2, Ankara.
- İstanbul İl milli Eğitim Müdürlüğü, <http://www.projeiho.com/>, Eriş. Tar.: 23.01.2019
- Öcal, M. (1998) "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", UÜİF Dergisi, C.7, S.7, S.S. 241-268, Bursa.
- Öcal, M. (2015) Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi, Dergâh Yay., İstanbul.
- İnce, Ö. (2005) Hafızlık Gerekli mi? <https://www.hurriyet.com.tr/hafizlik-gerekli-mi-337816>, Eriş. Tar. : 06.01.2021.
- Özbek A. (1994) Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed, Esra Yay., Konya.
- Öztürk, F. Z. (2007) Hafızlık Eğitimi Alan Öğrencilerin Motivasyon Ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi, Yayımlanmış Yüksek Lisan Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sitembölükbaşı, Ş. (1995) Türkiye'de İslam'ın Yeniden İnkişafı, İSAM Yayınları, Ankara,
- Sitem Bölükbaşı, Ş. (2012) "Süleyman Hilmi Tunahan (Süleyman Efendi Cemaati)", DİA, C.41, Ankara.
- Şengül, İ. (2004) Hz. Osman (r.a.) döneminde Kur'an-ı Kerim'in istinsahı, Çoğaltılıp Neşredilmesi (Kur'an'ın Mucizevî Korunması), Yeni Ümit Kitaplığı, İzmir.
- Turan, M. (2018) Bir Sevdadır Hafız Olmak, Neyir Ofset, Ankara.
- Temel, N. (2009) Kıraat ve Tecvit İstilahları, İFAV, İstanbul.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası(1982),
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tc_anayasasi.maddeler?p3=24
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tc_anayasasi.maddeler?p3=136
 Eriş. Tar.: 20.01.2019.
- Tuik (2020) <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=>
 Eriş. Tar.: 01.06.2020.

- Ünsal, B. (2006) Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri, Yayınlanmış Yüksek Lisan Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yazır, H. (2007) Hak Dini Kur'an Dili, , Hikmet Neşriyat.
- Yeniçeri, C. (2000) Peygamber, Devlet Başkanı ve Aile Reisi Hz. Muhammed ve Yaşadığı Hayat, İFAV, İstanbul.
- Yıldırım, S. (2013) Ana Hatlarıyla Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Zengin, Z. S. (2002) II. Meşrutiyette medreseler ve Din Eğitimi, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Anadolu Ajansı, (2017) <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/hafiz-sayimiz-yeterli-degil/1596169>, Eriş. Tar.: 06.01.2021.
- Genç Dergisi, (2007) <https://gencdergisi.com/10818-21-yuzyilin-dehalari-hafizlar.html> Eriş. Tar.: 06.01.2021.
- Sabah Gazetesi, (2020) <https://www.sabah.com.tr/akdeniz/2020/11/28/hafizlar-ordusuna-yeni-neferler>, Eriş. Tar.: 06.01.2021.
- Yeniakit Gazetesi, (2017) Türkiye'de belgeli kaç hâfız var?, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/turkiyede-belgeli-kac-hafiz-var-274474.html> Eriş. Tar.: 19.01.2019.

Sevgili Çocuklar

Elazığ da Sosyolojik Açıdan Hafızlık Eğitimi alan öğrencilere yönelik bir çalışma yapmaktayım. Gerçekçi ve güvenilir sonuçlara ulaşmak için tarafınızdan verilecek bilgilere ihtiyaç duymaktayım. Onun için aşağıdaki anket sorularına hiçbir kaygı ve tereddüt duymadan en doğru bir şekilde cevap vermenizi bekliyorum. **Ankete isminizi yazmanız gerekmemektedir.** Bu anket sadece bilimsel amaçlar için kullanılacaktır, şahsınız, aileniz, hocalarınız ve bulunduğunuz kuruma zarar verici yönde hiçbir şekilde kullanılmayacaktır. Bundan dolayı en doğru, samimi ve gerçekçi cevaplarınızı beklemekteyim şimdiden teşekkür ederim.

Seyhan YILDIRIM

Fırat Üni. Sos. Bil. Enstitüsü

Yüksek Lisans Öğrencisi

1-Cinsiyetiniz?

- a) Erkek b) Kadın

2-Kaç yaşındanız?

- a) 10'dan küçük b) 10 -12 c)13-15
d) 16-18 e) 18'den büyük

3-Kaç kardeşsiniz?

- a) Yok b) 1-3
c) 4-6 d) 7 ve üzeri

4-Eğitim durumunuz nedir?

- a) İlkokul b) Ortaokul
c) İmam hatip ortaokul
d) Lise e) İmam hatip Lisesi
f) Başka (yazınız)
.....

5- Okulda başarı durumunuz nedir? (Son mezun olduğunuz sınıf ortalaması veya diploma notunuz)

- a) 55 ve altı b) 56-70
c)71- 85 d) 86-100
e) Başka (yazınız).....

6-LGS ya da benzeri merkezi bir sınavla liseye yerleştirildiniz mi?

- a) Hayır b) Evet

Evet ise puanınızı ve yerleştirildiğiniz liseyi yazınız.

.....
.....

7- Kendinizi başarılı bir öğrenci olarak görüyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır

8- Ailenizin aylık ortalama kazancı ne kadardır?

- a) 1500 TL'nin altında b)1501-2500 TL
c) 2501-3500 TL d) 3501-4500 TL
e) 4501 ve üzeri

9-Babanızın Eğitim durumunu nedir?

- a) İlkokul b) Ortaokul c) Lise
d) Üniversite e) Okur yazar f) Okuma yazma bilmiyor

10-Annelerinizin Eğitim durumunu nedir?

- a) İlkokul b) Ortaokul
c) Lise d) Üniversite
e) Okur yazar f) Okuma yazma bilmiyor.

11- Babanızın Mesleği nedir?

- a) İşsiz b) Esnaf
c) Gündelik işlerde çalışır
d) Devlet Memuru veya işçisi
d) Çiftçi (Tarım ve Hayvancılık)

- f) Öğretmen , Doktor, Mühendis
e) Başka (yazınız) .....

12- Annenizin Mesleği nedir?

- a) Ev Hanımı   b) Esnaf
c) Temizlik ve çocuk bakımı işleri yapar
d) Devlet Memuru veya işçisi
d) Çiftçi (Tarım ve Hayvancılık)
f) Öğretmen , Doktor, Mühendis
e) Başka (yazınız) .....

13- Oturduğunuz evin mülkiyeti nasıldır?

- a) Kendi evimiz   b) Kiracıyız
c) Lojman
d) Başka (yazınız) .....

14- İkamet ettiğiniz evi belirtiniz.

- a) Apartman dairesi
b) Müstakil ev
c) Başka (yazınız) .....

15- Evinizde kendinize ait odanız var mı?

- a) Evet var   b) Hayır yok

16- Evinizde bilgisayar, internet, tablet ve benzeri teknolojiler var mıdır?

- a) Evet var   b) Hayır yok

17- Aileniz nerede ikamet etmektedir?

- a) Köyde   b) İlçedec) İl merkezi
d)   Başka
(yazınız).....
.....

18-Anne ve Babanız birlikte yaşıyor mu?

- a) Evet   b) Hayır (Boşanmış veya ayrı)

19- Ebeveynleriniz hayatta mı?

- a) İkisi de yaşıyor   b) İkisi de vefat etmiş
c) Biri hayatta diğeri vefat etmiş

20- Ebeveynlerinizden herhangi birisi tekrar evlen dimi?

- a) Annem evlendi   b) Babam evlendi
c) Her ikisi evlendi   d) Hiçbiri

21- Buraya gelmeden önce kiminle kalıyordunuz?

- a) Ailemle birlikte
b) Babamla birlikte

- c) Annemle birlikte
d) Annemle birlikte
e) Devlete bağlı kurumlarda
f) Başka (yazınız) .....

22- Ebeveynlerinizden biri evi terk etti mi?

- a) Hiçbiri terk etmedi
b) Annem terk etti
c) Babam terk etti
d) Her ikisi terk etti
e) Başka (yazınız) .....

23- Ailenizle yaşadığınız yere göç sonucu sonradan mı taşındınız?

- a) Evet
b) Hayır
c) Başka (yazınız).....

24- Hafızlık kursuna gelmeniz de kim etkili oldu?

- a) Kendim   b) Ailem
c) Yakınlarım
d) Arkadaşlarım
e) Başkaysa yazınız.....

25- Hafızlık kursuna kendi isteğinizle mi geldiniz?

- a) Evet
b) Hayır

26- Hafızlık Kursuna gelmenizde etkili olan en önemli etken nedir?

- a) Ailemin isteği için.
b) Dinimi öğrenip, yaşamak için
c) Meslek sahibi olmak için
d) İyi bir eğitim almak için
e) Başka seçeneğim olmadığı için
f) Başka (yazınız).....

27- Hayat şartlarının ve maddi imkânsızlıkların sizi mecburen buraya getirdiğini düşünüyor musunuz?

- a) Evet   b) Hayır

28- Ailenizin sizi buraya göndermesinde neyin etkili olduğunu düşünüyorsunuz?

- a) Ekonomik nedenler   b) Dini nedenler

- c) Her ikisi de d) Hiçbiri
e) Başka (yazınız).....

29- Hafızlık kursuna gönderdiği için Ailenize kızgın mısınız?

- a) Evet b) Hayır
c) Kararsızım

30- İleride hangi mesleği yapmak istiyorsunuz?

- a) İmam, Müezzin, Vaiz ve benzeri
b) Din Kültürü veya Arapça Öğretmeni
c) Devlet Memuru (Öğretmen, Doktor, Mühendislik gibi)
d) Serbest İşler (Esnaf, Çiftçi, İşçi)
e) Başka (yazınız).....

31- Hafızlık Kursuna gelmeden önce dini eğitim aldınız mı?

- a) Evet b) Hayır

32- Hafızlık eğitimi tamamladıktan sonra ne yapmayı planlıyorsunuz?

- a) Diyanet kadrolarına atanmak istiyorum
b) İlahiyat alanında üniversite eğitimi almak istiyorum
c) Hafızlık Belgemi alıp, normal işlerde çalışmak istiyorum
d) Din alanı dışında üniversite eğitimi almak istiyorum
e) Başka (yazınız).....

33- Boş vakitlerde ne yapaktan hoşlanırsınız? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- a) Sportif faaliyetlerde bulunmak
b) Sinema, tiyatro ve konsere gitmek
c) İnternete girmek, tv izlemek, Müzik dinlemek
d) Arkadaşlarla gezmek
e) Başka (yazınız).....

34- Takip ettiğiniz süreli yayımlar (dergi-gazete-çizgi roman) var mı?

- a) Evet b) Hayır

35- Boş vakitlerinizde kitap okur musunuz?

- a) Hayır b) Evet

Cevabınız evet ise ayda kaç adet olduğunu yazınız. Ayda ..... kitap okurum.

36- 35. soruya cevabınız “ Evet ” ise hangi tür kitaplar okursunuz? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- a) Hikâye, masal, roman
b) Tarihi kitaplar
c) Dini kitaplar
d) Siyasi kitaplar
e) Başka (yazınız).....

37- TV ve İnternette en çok ne tür programları takip ediyorsunuz?

- a) Dizi ve film izlerim.
b) Bilgi, Yarışma Programları ve belgeseller
c) Dini Filimler
d) Haber ve tartışma
e) Müzik, magazin, eğlence
f) Başka (yazınız).....

38-Kurs ortamıyla ilgili en önemli probleminiz nedir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- a) Temiz olmaması
b) Beslenme problemleri
c) Personelin olumsuz tutum ve davranışları
d) Sosyal etkinlik problemleri
e) Sorunlarımıza çözüm bulamamak
f) Başka (yazınız) .....

39- Hafızlık Eğitimi almasaydınız ailenizin size dini bir eğitim vereceğini düşünüyor musunuz?

- a) Evet b) Hayır c) Kararsızım

40- Hafız olacak olmaktan dolayı mutlu musunuz?

- a) Evet b) Hayır c) Kararsızım

41- Hafızlık Eğitimi almanız dolayısıyla toplumun sizden beklentileri nelerdir? ? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- a) Düzenli İbadet yapmam bekleniyor
- b) Mükemmel insan olmam isteniyor
- c) Toplumun beklentilerinde değişiklik yok
- d) Bazı ortamlarda Kur'an okumam ve dua etmem isteniyor
- e) Başka (yazınız).....

42- Hafızlık Eğitimi aldığınızı öğrenen insanların, sizlere karşı davranışları nasıldır?

- a) Olumlu davranışlar sergileniyor
- b) Hor görülüp, aşağılanıyorum
- c) Herhangi bir değişiklik yok
- d) Başka (yazınız).....

43- Etrafınızdaki insanlara Hafızlık Eğitimi aldığınızı söylüyor musunuz?

- a) Daima söylerim
- b) Hiçbir zaman söylemem, saklarım
- c) Duruma göre, insanlar dindarsa söylerim değilse saklarım
- d) Başka (yazınız) .....

44- Geleceğinize dair düşünceleriniz nelerdir?

- a) Olumlu bir bakış açısına sahibim
- b) Geleceğe dair ümitsizim
- c) Hiçbir beklentim yok
- d) Başka (yazınız) .....

45- Bir Hafız adayı olarak en önemli probleminiz nedir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- a) İnsanlarla uyum problemi
- b) Psikolojik problemler
- c) İletişim problemleri
- d) Ailevi problemler
- e) Sevgi, saygı ve şefkat ihtiyacı
- f) Ekonomik problemler
- g) Başka (yazınız) .....

46- Kurstaki öğrencilerin birbirine tavırları nasıldır?(Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- a) Sıcak arkadaşlık ilişkileri var
- b) Güçlüler, zayıfları her zaman ezer
- c) Büyük öğrenciler, küçük öğrencilerle alay eder
- d) Kötü şakalar yapılır
- e) Öğrenciler bir birine güvenmez
- f) Başka (yazınız) .....

47- Annenizin ibadetlerini (Oruç, Namaz, Kur'an okuma v.b.) yeterli yaptığını düşünüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Kısmen
- d) Karasızım
- d) Başka (yazınız) .....

48- Babanızın ibadetlerini (Oruç, Namaz, Kur'an okuma v.b.) yeterli yaptığını düşünüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Kısmen
- d) Karasızım
- d) Başka (yazınız) .....

49-Hafızlık Eğitimi almadan önce ibadetlerinizi (Oruç, Namaz, Kur'an okuma v.b.) düzenli yaptığınızı düşünüyor musunuz?

- a) Düzenli yapardım
- b) Ara sıra yapardım
- c) Hiç yapmazdım

50- Hafızlık Eğitimi aldıktan sonra ibadetlerinizi (Oruç, Namaz, Kur'an okuma v.b.) düzenli yaptığınızı düşünüyor musunuz?

- a) Düzenli yaparım
- b) Ara sıra yaparım
- c) Hiç yapmam

51-Yalnız kaldığınızda yada kimse görmediğinde ibadetlerinizi (Oruç, Namaz, Kur'an okuma v.b.) düzenli yapar mısınız?

- a) Evet
- b) Hayır
- c)Ara sıra
- f) Başka (yazınız) .....

52- Yukarıda ifade edilen konular dışında istek, öneri veya Kursta yaşadığınız olumsuz bir durumu sizden sonrakilerinde

